Pest, 1866. **5. SZ.** Február 4.

Előfizetési ár: *helyben* egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., *vidéken* egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 10 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, ujtér 10. sz., és Kilián Gy. könyvkereskedésében váczi-utcza Parkfrieder-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Balogh Kálmán tnr: Adat az emészdékek (Peptone) gyógykezeléséhez. — A vérbocsátás és más gyuladás elleni szerek csökkent használása heveny loboknál, J. H. Bennett tanártól. Folyt. — Kimutatás az erdélyi tébolydában 1893-tól 1865 végéig apolt betegekről. — Lapszemle. Rose E. a csipőizület eröműveztéről. Kénsavas anilin Vidatáncz ellen. A nyúlszáj műtétének újabb módositása.
Tárcza: Titkári jelentés a borsodi orvos-gyógyszerész egylet 1865-ik évi működéséről. Budapesti k. orvosegylet. — M. kir. természettudományi társulat. — Vegyesek. — Szerkesztői levelezés.
Melléklet: A „Közegészségügy és törvényszéki orvostan“ 1-sö száma.

Adat az emészdékek (Peptone) gyógyértékéhez.

Balogh Kálmán tanártól Kolozsvárott.

Meiszneré volt azon szerencsés ötlet, hogy az emészdékeket bizonyos betegeknél igénybe vegye, mint ezt a „Zeitschrift für rationelle Medicin“ 3-ik folyamának VII-ik kötetében a 24, 26-ik lapon (1859) olvashatjuk; részemről pedig 1861-ben az „Orvosi Hetilap“ 25-ik számában a 485-ik hasábon arra figyelmeztettem, egyszersmind azok adagolásának indokolt javalatait megállapitván. Azóta négy év telt el, s nem emlékszem, hohy valaki irta volna, miszerint egyik vagy másik betegénél az emészdékeket használta, már pedig az olyan betegségek elég számmal vannak, melyeknél azok rendelése czélszerű. Ezen czikk czélja nem egyéb, mint kóreset előadása által szóbanlevő anyagok gyógytekintetben való hasznossága mellett szólani.

H. R., körülbelől 27—28 éves leány fiatalabb éveiben az asztal örömeit igen kedvelvén, úgy ételben, mint italban a rendes mértéket nem egyszer túlhaladta, s mig a befőtt czukros gyümölcs kedvencz eledelei között foglalt helyet, nem egyszer szeszes italokhoz is folyamodott, főkép midőn életében itt-ott felmerülő bajok ellenében magát elakarta tompitani. Ily élet mellett étvágya lassankint veszendőbe ment, s gyomra a benne levő anyagok irányában türelmetlenné kezdett válni, mi hányásban nyilványult, ezt pedig közönségesen nyálfolyás és büzös szájiz előzte meg, s evéskor gyomrában eléggé nagy fájdalmat érzett. A beteg bajáért nem egy orvos tanácsához folyamodott, s gyógyitása végett még Bécset is felkereste. Leginkább tejsavas keserenyt, ezenfelül pedig még nadragulyakivonatot, gyökönkesavas horganyt és más hasonló szereket kapott, de minden gyógyszerelés, minden gond eredménytelen volt, minthogy a baj mindinkább emelkedett, az evéskori gyomorfájás mindinkább fokozódott, a hányás pedig mindinkább erőszakosabban és gyakrabban történt. Hogy ez az előbb virágzó külsejű beteg elsoványodása és összeaszásával volt egybekötve, igen természetes. Ily állapotban a szenvedő 1865-ik év tavaszának végén Nágel Emil ügyfelem kezelése alá került, ki részint az evéskori fájdalmak csilapitása, részint a hányás erőszakossága és szaporaságának csökkentése végett eczetsavas szunyalnak a bőr alá való fecskendését kisérlette meg, még pedig eléggé jó sikerrel, azonban kezelésének tartama alatt a szunyalból mindnagyobb mennyiség szükségeltetett, hogy a kellő eredmény elérhető legyen. Ilyképen végül fél nehezék lepárolt vizre 10 szemer eczetsavas szunyalt használt, melyhez még néhány csepp eczetsav és borlang adatott, mindemellett azonban az emlitett hatóanyag nagyobb része oldatlanul jutott a bőr alá. Egyszeri befecskendésre annyi használtatott, mennyit a Lüer által készitett Pravaz-féle fecskendő magában foglal. A befecskendés eredménye volt, hogy utána közvetlenül a beteg még egyszer hányt, de ennek megtörténtével eleinte 24, míg később 14—16, sőt végül csak 12 órára, úgy attól, valamint a gyomorfájás, büzös szájiz és nyálfolyástól ment maradt. S mint emlitésre méltó, megjegyzendő, hogy az enyhülési tünetek a karon történt befecskendés után 5—7, míg a gyomortájon való alálövelés alkalmakor 2—3 percz múlva bekövetkeztek.

Ezalatt a gyomornak az eledelek és italok irányában való türelmetlensége annyira haladott, miszerint a beteg legfeljebb czukros vizet nyelhetett le, még pedig ezt is csak cseppenkint, belőle összesen véve csak keveset, minthogy egyébkint a szunyal befecskendése daczára erőszakos hányás következett. Ekként a beteg tartósan éhségben szenvedett, mi bőralatti zsírszövetének teljes elégésével, mig izomzatának tetemes sorvadásával, így pedig igen nagy foku elgyengüléssel járt. Közönségesen feküdt, vagy karos székben megtámaszkodva ült, s ettől ágyáig csak segélylyel tántoroghatott el. Végül részint bélizomzatának felvehető sorvadása, részint szunyal adagolása folytán állandóan székszorulásban szenvedett, min csak csőrék által lehetett segiteni.

Nágel ügyfelem a betegnél tanácskozásra szólitott fel, mit julius elsején meg is tartottunk, s a leirt tünetesoporthoz még hozzáadom, hogy a beteg hasfal-

zata igen be volt esve, ott azonban némi fájdalmat csak a gyomortájon, erősebb nyomáskor érezett. Daganatot sehol sem lehetett tapintani. Idült gyomorhurut és ennek következményei, átfuró gyomorfekély és gyomorrák között lehetett választani, s a két utóbbit véres hányás teljes hiányzása mellett kevésbé valószinűnek tartottuk ugyan, de arra elegendő tények nem voltak, hogy azokat biztosan kizárhassuk, mi egyébkint a beteg jelen állapotában a gyógyitási módra nézve lényeges nem volt, minthogy a kórjavalatok a következőkben összpontosúltak: a gyomor nyákhártyája ne érintkezzék semminemű ingerrel, legyen bár ez valamely eledel vagy ital, de mindemellett a beteg lehetőleg tápláltassék, s végül a hányási rohamok, mennyire lehet, csilapittassanak. S ezen okoknál fogva a beteg gyomrába többé mit sem kapott, hanem emészdéket tartalmazó csőrék rendeltettek, míg a szunyalnak bőr alá való fecskendése továbbra is megmaradt.

Az emészdék készitésre való vényt, mely szerint az Hintz György vegytudor gyógyszertárában igen ügyesen készittetett meg, következőleg állitottam egybe:

Végy: tiszta lepárolt vízből két vámfontot (56 lat),
oldj fel benne
kereskedésbeli igen jó emésznyéből (pepsinum) két terecset,
ehhez keverj
habbá vert tojásfehéréből három obonyt.
Pállitsd (C. sz. +36°-nál míg a tojásfehére fel nem oldódott, mely után oldj fel benne
tiszta szőlőczukorból hat nehezéket.

Add és jegyezd: 2—3 obonnyi, langyosra (C. sz. 30—36°) megmelegitett adagokban naponta többször a végbélbe befecskendezni.

Ezen vény szerkesztésénél figyelembe van véve, hogy az emésznye körülbelül oly töménységű oldatot képezzen, miszerint legjobban emészthessen, s a sav szinte annak megfelelő czélszerű mennyiségben adatott hozzá, a tojásfehéréből pedig lehetőleg pontos kiszámitással annyi vétetett, mennyinek fehérnyéjét a rendelt emésznye fel képes oldani, midőn arra figyelemmel voltam, hogy a kereskedésbeli emésznye legalább $^2/_3$ rész kemnyével van keverve, hogy nagyobb tömege legyen. Hat lat habbá vert tojásfehére körülbelül három lat zsírnélküli ökörhúsnak felel meg. A szőlőczukor a vényhez azért adatott, hogy a szenvedő egyszersmind szénvízegyeket kapjon, de a befecskendett folyadék kiürülésének elkerülése végett abból csak keveset lehetett rendelni. Ezen vényszerinti készitmény két forintra díjaztatott, mit a beteg vagyoni állapota iránt való tájékozás végett közlök.

Ha pedig mesterséges emésznye nem volna kéznél, akkor előbb mesterséges gyomornedv készithető a következő vény értelmében:

Végy: tiszta lepárolt vízből két vámfontot (56 lat),
elegyíts véle
tömény kön-halvanysavból 24 szemert,
mely folyadékkal
a gyomor emésznyemirigyes, megtisztitott

és levakart nyákhártyájából négy terecs
C. sz. +38° hőmérséknél tizenkét órán keresztül pállittassék.
Itató papiroson szürd át, a szürethez pedig adj
habbá vert tojásfehéréből tíz latot.
Pállitsd C. sz. +36°-nál míg a tojásfehére fel nem oldódott.
Adj hozzá
tiszta szőlőczukorból hat nehezéket

Add, jegyezd: a végbélbe befecskendezni mint az előbbi vénynél.

Tíz lat habbá vert tojásfehére öt lat ökörhúsnak felel meg, mely a zsírtól gondosan megtisztittatott.

Az ekként készült emészdék- oldatok a csőreként táplálásúl használtatni levesekkel össze sem hasonlithatók, mert ha ezekben fehérnye van is, ez nincs feloldva, tehát oly állapotban, miszerint a vérbe átszivároghasson, tudomás szerint pedig a végbélben a fehérnyefélék meg nem emésztetnek.

Betegünk a rendelt oldat mennyiséget majd egy nap, majd másfél nap lefolyása alatt elfogyasztotta, s a befecskendett mennyiség mindannyiszor a vastagbélben maradt. Magát türhetőbben érezte, s hosszasabb megmaradásához sok reményt nyujtott, midőn reá nézve igen kellemetlen körülmények merültek fel. Julius 21-dikén ugyanis, vagyis a gyógyitástól számitva három hét múlva, mely idő alatt gyomrába egyetlen csepp ital, egyetlen ételmorzsa nem jutott, levelet kapott, mely annak legnagyobb önzéséről és hálátlanságáról tanúskodott, kihez az életben legtöbb kötelék tartotta s ezen való felháborodásában végrendeletet csinált, minek megtörténte után az élethez, melyhez előbb annyira ragaszkodott., mi kedvet sem mutatott, ekként pedig a további befecskendések el lettek hanyagolva, s 25-dikén tökéletes kimerülés közben meghalt, de előbb eszméletét elveszitette.

A halál után következő napon történt bonczoláskor a gyomorfalzata igen meg volt vastagodva és keményedve, részben pedig összezsugorodva, mely változások főleg a nyákhártya alatti igen tömött kötszövettől függöttek, mely fehér volt, nedvszegény, egymással össze-vissza kereszteződő kötszöveti rostkötegekből állott, melyekben és melyek között csak itt-ott lehetett kevés ruganyos rostot és elsatnyúlt sejteket találni. A nyákhártya meg volt duzzadva, mi a kötszövet túlképződésének rovására esett, míg mirigyei szabad felülete felé szétesésben voltak. Az izomrétegek alakelemei zsírszerű átváltozás nyomait mutatták. A vastagbélben megkeményedett bélsárgumók igen nagy mennyisége találtatott.

Idült gyomorhurutot és ezzel kapcsolatban a nyákhártya alatti kötszövet túlképződéséből folyó megkeményedést vettünk fel, mely változások kétségkivül olyszerüek voltak, hogy jelenlétökben a beteg meggyógyitásáról szó sem lehetett, s az emészdékeknek a végbélbe való befecskendése legfeljebb annyiban segithetett, hogy akként az életet hosszabban fenn lehetett tartani, mint az egyébkint megmaradhatott volna. Min-

den esetre az eredmény sikeresebb leende, ha az emészdékcsőrék mindjárt kezdetben, két év előtt alkalmaztattak volna.

A vérbocsátás és más gyuladás elleni szerek csökkent használása a heveny loboknál.

John Hughes Bennett tanártól Edinburghban.

III. *Azon elvek, melyeken a vérbocsátás és gyuladás elleni szerek használása alapult a kórtan helyeslésével ellenkeznek.*

(Folyt.)

3) *A vérnek a lobos részben való felhalmozódását általános vérbocsátás által tudjuk-e csökkenteni?* Nem lehet tagadni, hogy a vérbocsátás legínkább azért vétetett czélba, miszerint a gyuladásos részben felhalmozódott vér mennyisége csökkentessék, s ebből lehet megérteni, miért vitatkoztak annyit a felett, hogy melyik visszeret metszék fel, vagy pedig a nadályok a nyakra vagy a lábakra alkalmazandók-e. Bebizonyitandó lenne, hogy a testből bocsátott vér a lobos részben a vértorlódást csökkenti. Az edények megvastagulvák, a véráramlás meg van szüntetve, a vérsejtek egymáshoz szorosan tapadva halmozódvák együvé és az edényeket kitágulva tartják, s az ütéri vér csak akkor hat reá, ha erősebben lökődik oda. Nem lehet felfogni hogy valamely visszér megnyitása a dolgok olyatén állapotán miként változtasson; ha pedig valóban változtatna, ezen változás miképen mozditaná elő az izzadmány eltávolitását, mely az edényeken kivül helyet foglalva már megaludt?

Ha a test nagy edényeinek szétosztását és azok egymásközti összeköttetését szemügyre vesszük, legjobban ki fog tünni, valjon mi valószinüséggel remélhető, hogy akár általános, akár pedig helybeli vérbocsátás azon részben jelenlevő vérfelhalmazódásra befolyást gyakoroljon, mely gyuladás által szenved. Miként lehetséges, hogy a karon kibocsátott visszéri vér azon vérmennyiséget közvetlenül csökkentse, melyet a szív a tüdőütéren át a tüdőkhöz, a fej és a gerinczütereken át az agyhoz, míg a koszorú üterek útján saját magához hajt? Ha ezen szervek lobjánál a vérbocsátás által közvetve hatni akarunk, annyi vérnek kell elvétetnie, hogy a szív működése csökkenjen, ez pedig azon időben történne, midőn láz jelenléte mellett tápszerek nem vétetvén fel, a szervezet anyagai fogyásban vannak. S annak daczára, hogy a vér mennyisége tetemesen csökkentetett, a lobfolyamat minden háboritása maga útján fog lefolyni. Ily körülmények között az izzadmány, melynek a szükséges átváltozások megtörténéséhez és eltávolitásához sok vérre van szüksége, kifejlődésében visszamarad, s ahelyett hogy gyorsan eltávolittatnék, visszamarad, s oly mértékben elhal, mint a szervezet kimerül. Ha pedig a vérbocsátás csak csekély volt, miképen hathat azon részekre, melyekre befolyni kellene? Ez midőn a szívre nem hat, se pedig a véráramlás erejét nem csökkenti, miként lehetséges, hogy a lobos részben megtorlódott vérre befolyjon?

A helybeli vérbocsátásoknál pedig épen megfoghatlan, hogy a lobos belső szervektől vért miként vonjanak el. Valakinek tüdő vagy veselobja van, tehát oly szervekben bántalmaztatik, melyek a vért egyenesen a főértől kapják, s a nadályok a bőrre alkalmaztatnak, melyek az emlő- vagy az ágyéküterek által láttatnak el. Azt nem tagadhatni, hogy a bőr felület és ama belső szervek üterei között összenyilás van, sőt ezt J. Strutters boncztanilag be is bizonyitotta. Azonban hogyan eshetik meg, hogy ama csekély vérvesztés oly fontos esetekre, milyenek az emlitett lobos bántalmak, közre hassanak? E tekintetből valamely helyes elméletet felállitani nem lehet, akár a véráramlásra, akár a vérfelhalmozódásra való hatást vegyük kiindulási pontúl. A legtöbb esetben a vérveszteség sokkal csekélyebb lévén, mintsem hogy a vérkeringésre egészben véve befolyna, a bonczi viszonyok pedig annak felvételét, hogy az egyenesen közvetlenül hasson, meg nem engedvén, méltán kérdezhetjük, mi tehát azon kedvező siker, mit a helybeli vérbocsátástól a belső szervbeli loboknál várhatni? Nem sokkal valószinübb e, hogy a nadályok valamint

a köpük által okozott vérveszteség mi eredménnyel sincs, s nem inkább felvehető-e, hogy ha azok alkalmazása után valami kedvező sikert látunk, ez inkább azon elleningerek tulajdonitható, melyet az idegekre gyakorolva, ez által a fájdalom megszüntetését vagy enyhülését eszközlik, s ezen tekintetben még azon meleg borogatások csilapitó befolyását is figyelembe kell vennünk, melyek a nadályok és a köpük után alkalmaztatni szoktak. A száraz köpük gyakran csak olyan hatályosak, mint a vérbocsátás.

Ezen szemlélődésekből azon folyományra juthatni, hogy sem az általános, sem pedig a helybeli vérbocsátásról fel nem vehető, miszerint a belső szervbeli loboknál véghezmenő vér-felhalmozódás általuk csökkentetik.

4) *Az érlökés miféleségéből lehet-e a vérbocsátás hatását megitélni?* Általában véve gondolták, hogy a loboknál a gyorsitott és az erőteljes érlökés jelenléte ellen okvetlenül hatni kell, mi más szavakkal annyit tesz: miután a természet az érlökéseket gyorsabbá és erősebbé tette, szükséges, hogy azoknak erejét és szaporaságát csökkentsük. Nékem azonban itten is úgy tetszik, hogy az eredményt ok gyanánt tekintették, s midőn a lobot az érlökés gyengitése által megszüntetni akarjuk, csak azt nyerjuk, hogy a fentebbi fejtegetés értelmében az időt hosszabbitjuk meg, mely az izzadmány átváltozására megkivántatik. Ezt világosan mutatják Louis, Chomel és Grisolle esetei, melyekből nyilvánvalóan előtün, hogy a vérbocsátás a tüdőlob lefolyását egyetlen egyszer sem röviditette meg. Alison tudor szinte elösmeri, hogy tapasztalta, miszerint a tüdőlobnál a vérbocsátás után a tompa kopogtatási hang és a szercsegés gyarapodott. Egyébiránt a gyógy-eljárásban való következetlenség egész meztelenségében fog előttünk feltünni, ha tekintetbe vesszük, miszerint sok gyakorló orvos nemcsak azt tartotta szükségesnek, hogy az erőteljes érlökést gyengitse, hanem ha az gyenge volt, erősebbé tenni iparkodott. Midőn a szervezet ki van merülve, a gyengeségen segiteni helyesnek mondható, azonban a vérbocsátás által történő gyengitést helytelennek kell mondanunk, midőn a táplálkozási folyamatoknak teljes erővel azon kell lenniök, hogy az izzadmány és a kórtermények eltávolittassanak. Szóval a láz és az izgultság, melyek a lob kiséretében felmerülnek, helytelenül lőnek fejtegetve, s a veszély nem közvetlenül azokban, mint inkább azon kimerülésben van, mely az anyagforgalom túlságos fokozottságánál soha sem szokott hiányozni. Az anyagforgalom olyatén növekedése gyógyitó hatású, s azon küzdelmet jelöli, melyen a szervezet keresztül megy, midőn ottan valamely kórfolyamat előfordul; ha pedig a szervezet erői azon végzetteljes müveletnél csökkentetnek, a kedvező kimenetel tényezőit tetemesen csökkentjük. Ezt valamint a tulajdonképeni és a küteges lázaknál el kell fogadnunk, úgy szinte a loboknál is meg kell engednünk.

Azt is hozták fel érvül, hogy a közvetlen jó hatás a vérbocsátás mellett szól. Ez gyógyitási tekintetben felettébb fontos kérdés, mely felett azonban az orvosok eddig elé kellő szorgossággal nem gondolkoztak. A fájdalom kétségkivül igen rosz dolog, s az emberek mintegy ösztönszerüleg azon vannak, hogy attól meneküljenek, és sokszor saját maguk kárával. Ha azonban az élet megtartása valami jónak tekinthető, ezt sokszor csak kisebb-nagyobb nélkülözés vagy szenvedés árán tehetjük, s a hevesebb kórtünetek nem egyszer a halálnak mintegy elüzőiként vehetők. De ezen kérdést másként kell szemügyre vennünk. Az orvos első rendeltetése, hogy *gyógyitson*, s ha ezt nem teheti, akkor *enyhitenie* kell, s ha mindakettő lehetséges, az legjobb; midőn azonban a kórtünetek enyhitése a gyógyitó eljárással helyesen össze nem egyeztethető, akkor igen természetesen az utóbbira kell a főfigyelmet forditani, ezért az előbbit habozás nélkül feláldozván. Egy munkámban eléggé kifejeztem, hogy azon elvnek nem tartása a tüdőgümőknél mennyire káros, s sehol sem méltatják csekélyebb figyelemre, mint a loboknál. Elfogadván, hogy a vérbocsátás a fájdalmat enyhiti, nemkülönben hogy a tüdőlobnál általa a légvételek könnyebbekké lesznek, meg kell vallani, hogy mind ez nagy áron éretik el, minthogy a betegnek annyira szükséges erői fogyasztatnak. S épen akkor, midőn már magá-

hoz térne, a vérveszteség következtében a baj tartama csak meghosszabbittatik. Jelenleg a valódi tüdőlobról beszélek, nem pedig arról, melyet Cullen és Gregory akként neveztek el. Úgy hiszem, hogy annak bebizonyitására, miszerint a vérbocsátás csak több bajt okoz, eseteket nem szükséges elősorolnom, minthogy annak igazságát már a kórodába járó orvosnövendék is eléggé ösmeri.

Hogy a bő vérbocsátások, melyek a betegség tartamának megröviditése végett vétetnek foganatba, a kórtan józan elveivel összeütközésben állanak, eléggé nyilvánvaló dolog; a csekély vérvesztés azonban, ha a szervezet igen el nem gyengült, a rendkivüli fájdalom és egyéb tünetek enyhitése végett néha jó sikerű lehet. Így mellürbeli ütértágulatoknál csekély vérbocsátás által többször sikeres eredményre jutottam, menynyiben a tünetek hevességét csökkentenem sikerült. Hasonló eredményt várhatni akkor is, ha szerfeletti vértolulás van jelen, legyen bár ez izzadmánynyal egybekötve, vagy nem. De itten nem szükséges emlékezetbe idéznem, miszerint a vérbocsátást ekkorig nem azon czélból eszközölték, hanem egészen más szempontból indúltak ki. Erre még vissza fogok térni. Az itten elősorolt érvek pedig bizonyitják, hogy azon elvek, melyek az orvosi gyakorlatot a gyuladásoknál történt vérbocsátások eszközlése alkalmával vezérelték, hibás alapon fekszenek. S most azt fogom fejtegetni, hogy miképen kell eljárnunk, ha a lobokat helyesen gyógyitani akarjuk.

(Folyt. köv.)

(M) A cholera gyógyitásához.

Buller tr. 2 heves hasmenés esetet, cholera járvány alkalmával, meg egy valódi cholera esetet közöl, melyeknél más szerek nélkül vagy azoknak sikeretlen alkalmazása után forró fél fürdők (hip-bath) mustárral igen hasznosaknak bizonyúltak. A fürdő hömérséke 110° F., körülbelül 34 R., a mustár mennyisége kisebb-nagyobb, körülbelül 3—4 obonnyi. (Brit. med. Journ. 1865, 255 sz.)

Kimutatás

az erdélyi országos tébolydában 1863-ki november 19-től (mint ezen intézet kinyitása napjától) egész 1865-ki december végéig ápolt elmebetegekről.

		férfi	nő	össz.
1863-ki november 19-én áthozatott		25	18	43
Egész 1865-ki december 31-ig felvétetett		70	47	117
Ápoltatott összesen		95	65	160
Ezen összegből	gyógyultan elbocsáttatott	15	11	26
	gyógyulatlanul elhagyta az intézet.	5	—	5
	meghalt	14	7	21
Az apadás összes száma		34	18	52
1865-iki decemb. végével ápolás alatt maradt		61	47	108

Az elmebetegek felvétele, elbocsátása és a történt meghalálozások az évfolyamok szerint kimutatva:

Évfolyam	Ápolás alatt mar.			Felvétetett			Az ápoltak összes száma	Apadás						Ápolás alatt maradt		
								Elbocsáttatott			Meghalt					
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen		férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.	férfi	nő	összesen
1863	—	—	—	27	21	48	48	—	1	1	—	—	—	27	20	47
1864	27	20	47	34	20	54	101	5	5	10	5	3	8	51	32	83
1865	51	32	83	34	24	58	141	15	5	20	9	4	13	61	47	108

Az elmebetegek felvétele, elbocsátása és a meghalálozások hónapok szerint feljegyezve következőleg történtek:

Hónap	Felvétetett			Elbocsáttatott			Meghalt		
	1863	1864	1865	1863	1064	1865	1863	1864	1865
Januárius . .	—	2	1	—	—	1	—	—	1
Februárius .	—	4	5	—	—	1	—	—	1
Mártius . . .	—	4	4	—	1	—	—	—	—
Április . . .	—	3	6	—	1	3	—	—	1
Május	—	8	3	—	1	—	—	1	—
Junius . . .	—	4	6	—	1	—	—	1	3
Julius	—	8	8	—	—	1	—	2	1
Augustus . .	—	5	5	—	2	3	—	1	—
September . .	—	5	8	—	—	2	—	—	2
October . . .	—	7	4	—	1	5	—	1	1
November . .	45	2	5	—	1	4	—	1	2
December . .	3	2	3	1	2	—	—	1	1
Összeg . . .	48	54	58	1	10	20	—	8	13
	160			31			21		

Előfordult elmekórok:	férfi	nő	összeg
I. Dühöngés, ujonnan kitört	20	12	32
dto idült	21	17	38
II. Komorkór, ujonnan kitört	8	9	17
dto idült	23	12	36
III. Zavartság	4	6	10
IV. Átalános előrehaladó hüdéssel összek. kábaság	4	—	4
V. Kábaság, veleszületett	4	1	5
„ szerzett	8	7	15
VI. Iszákossági téboly	3	—	3
Összesen . .	95	65	160

Ezen fennemlitett elmekórok csatlakozva voltak:

Nehézkórral:			
Dühöngés	3	2	5
Komorkór	2	2	4
Zavartság	—	1	1
Kábaság	3	3	6
Dühöngés gyujtási vágygyal	2	—	2
Komorkór gyujtási vágygyal	—	1	1
Hüdéssel	1	—	1
Komorkór eledel tökéletes visszautasitásával . .	3	4	7

Az elmebajok okaira nézve:

1. Szellemi okok:			
Szerelmi viszony	7	8	15
Iszákosság	14	2	16
Politikai túlzottság	4	—	4
Büntény utáni fogság	2	—	2
Vagyon veszteség	3	4	7
Meghalálozása a férjnek	—	6	6
„ a nőnek	1	—	1
Hivatal elvesztés	6	—	6
2. Testi okok:			
Öröklés	3	—	3
Fejlődési hibák	6	4	10
Külerőszak	6	4	10
Idült agybetegség	10	6	16
Idült vértódulás az agyhoz	6	8	14
Nemi kicsapongás iszákossággal	4	—	4
Havi ivarvérzési rendellenségek	—	7	7
Gyermekágyi zavarok	—	5	5
Önfertőzés	5	—	5
Ismeretlen okok	18	11	29
Összeg . .	95	65	160

Állapotra nézve:	férfi	nő	összeg
Nőtlen és hajadon	53	25	78
Nős és férjes	36	26	62
Özvegy	6	14	20
Összesen	95	65	160
Vallásra nézve:			
R. catholicus	22	16	38
Reformatus	14	8	22
Evangelicus	22	14	36
Unitarius	1	1	2
Görög catholicus	14	15	29
Görög keleti	14	9	23
Izraelita	8	2	10
Összesen	95	65	160
Szülőföldre nézve:			
Erdélyből	75	59	134
Magyarországból	4	3	7
Csehországból	7	—	7
Morvaországból	1	1	2
Gácsországból	4	—	4
Sziléziából	1	—	1
Steierországból	1	—	1
Krainból	1	—	1
Württembergből	—	1	1
Szászkirályságbol	—	1	1
Oláhországból	1	—	1
Összesen	95	65	160
Nemzetiségre nézve:			
Magyarok és székelyek	21	12	33
Németek	15	11	26
Szászok	22	14	36
Románok	26	23	49
Őrmények	—	2	2
Czigányok	2	1	3
Izráeliták	8	2	10
Ruthenek	1	—	1
Összesen	95	65	160

A nemzetiségek szerint a felvételre nézve a következő arány mutatkozott:

Erdély összes lakossága	Lélekszám	Felvétetett	Hány főre esik 1 elmebeteg
	2,100,000	160	13,125
Nemzetiségek szerint			
Románok	1,200,000	49	1 elmebet. 24,489 főre
Czigányok	70,000	3	„ „ 23,333 „
Magyarok és székelyek	600,000	33	„ „ 18,181 „
Őrmények	7,000	2	„ „ 3,500 „
Szászok és németek	200,000	62	„ „ 3,225 „
Izráeliták	15,000	10	„ „ 1,500 „

Korra nézve:			
10 évtől 20 évig	3	4	7
20 „ 30 „	24	16	40
30 „ 40 „	30	16	46
40 „ 50 „	27	17	44
50 „ 60 „	8	7	15
60 „ 70 „	2	4	6
70 „ 80 „	1	1	2
Összesen	95	65	160

Foglalkozásra nézve:	férfi	nő	összeg
Magánzók	5	5	10
Hivatalnokok	14	—	14
Orvosok	2	—	2
Gyógyszerész	1	—	1
Lelkész	1	—	1
Oskola-tanitó	2	—	2
Tanuló	2	—	2
Katonatisztek és katonák	6	—	6
Katonatiszti árva	—	1	1
Hivatalnok neje	—	11	11
Hivatalnokok gyermekei	2	4	6
Kereskedő	4	—	4
Színésznő	—	1	1
Zenész	1	—	1
Kézművesek, és pedig: aranyműves	1	—	1
Bodnár	1	—	1
Borbély	1	—	1
Csizmadia	2	—	2
Fazekas	1	—	1
Kefekötő	1	—	1
Kovács	1	—	1
Kéményseprő	1	—	1
Mészáros	1	—	1
Órás	1	—	1
Rézműves	1	—	1
Szeszfőző	1	—	1
Szabó	1	—	1
Szobafestő	1	—	1
Szíjgyártó	2	—	2
Timár	1	—	1
Kézműves neje	—	8	8
„ gyermeke	—	2	2
Földműves	12	—	12
Földművesnő	—	12	12
Földműves gyermeke	1	1	2
Bánya-munkásnő	—	1	1
Napszámos	15	—	15
Napszámosnő	—	5	5
Szolga	6	—	6
Szolgáló	—	14	14
Bűnvádolt	3	—	3
Összesen	95	65	160

Összes száma az ápolási napoknak:

Évfolyam	1-ső osztály	2-ik osztály	3-ik osztály	Összesen
1863	—	29	1,936	1,965
1864	446	312	18,695	19,453
1865	962	447	34,044	35,453
Összesen	1408	788	54,675	56,871

Nagy-Szeben, december 31-én 1865.

LAPSZEMLE.

(M) E. Rose. A csipőizület erőműtevete.

Rose tnr Weber testvérek azon átalán elfogadotttana ellen, hogy a czombfej az ízvápában a levegő nyomása által benntartatik, újabb kisérletek és elmélkedésekkel küzd. Először is azt találja, hogy azon befolyás, mit az ízmok a csipőizület szilárdságára gyakorolnak nem megvetendő. R. az ízmoknak kiterjedt bemetszésénél egészséges izületnél is látott félficzamokat támadni. Házi nyulakon tett kisérletek szintén azt bizonyitották, hogy a csipőizületet fedő valamennyi izom eltávolitása után, s a szalagok tökéletes épsége mellett sokkal csekélyebb súly kivántatott meg a czombnak kiszakasztására az

ízvápából, mint ép izomzatnál. A szalagok összetartása erősebb lévén mint az izmoké, szinte természetes, hogy a szalagok még inkább szilárditják az izületet mint az izmok. A mi végre Weber testvérek fökisérletét illeti, hogy az izmaitól és szalagaitól tökéletesen megfosztott csipőizület a czombot még megtartani képes, ezt R. a tapadós íznedv összetartásából (Cohaesion) fejti meg, mely az ízvápa és czomb egymáson csuszó felületeit, mint két összetapadt lapot (Adhaesoinsplatten) egymáshoz tartja. Szól e mellett azon körülmény, hogy ezen tapadás akkor is tart, ha az ízvápába nagy lyuk furatott, és hogy azt megnedvezés által újra lehet előhozni, miután valamely készitménynyé a tapadás már meg is szünt volt. Azon Weber-féle kisérlet, hogy a czomb azon pillanatban kiesik az ízvápából, midőn azt a medenczéből beható furó megnyitotta, R. szerint mit sem bizonyit, mert e mellett a porcznak előretolása és a czomb nyomása el nem kerülhetők. Épen oly keveset bizonyitana a légszivattyúvali kisérlet, melynél a levegő megritkulásánál a czomb az izületből hirtelen kiesik, mivel itt az íznedvből gázhólyagok fejlődnek, melyek a czombfejet kiszoritják.

A tapadó lapok egymáshozi ragadását előbb szintén a levegő nyomásából származtatták, de Muschenbroek és Huyghens kisérletei megmutatták, hogy annak e tüneményhez semmi köze. Mindamellett megeshetik (s ezt a sz. kisérletekkel deriti föl), hogy a lapok ritkitott légü térben már csekély súly által eltávolittatnak egymástól, s ez akkor történik, midőn gázfejlődése által a kötszerből vagy annak elpárologtatása által a lapok tapadásviszonyai megváltoznak. A vízzel megtöltött, papirral fedett s azután felforditott pohárnál is, nem a levegő nyomása, hanem a tapadás akadályozza a papirnak leesését és a víznek kifolyását, mit R. szintén kisérletek által bizonyit be. (Archiv v. Reichert u. Du Bois-Reymond 1865. 521—588).

(Kr.) Kénsavas anilin vidatánez ellen.

Ezen szernek jó hatását észlelte Turnbull a kis táncz és egyéb neurosisok ellen. Leglényegesebb alkatrészét képezi ez a hatályos görcsellenes szer hirében álló oleum animale Dippeliinek, s Turnbull által egy rendkivül magas foku vidatánczban szenvedő 13 éves leánynál alkalmaztatott; a rángások minden tagra kiterjedtek és oly erőszakosak voltak, hogy a beteget csak nehezen lehetett ágyába rögziteni, a nyelvizmok is bántalmazva voltak s a beszéd alig érthető. A már öt hónapig tartott betegség ellen siker nélkül adagoltattak: vasiblag, halmájolaj, horganykészitmények, langyos fürdőkben eszközölt hideg leöntések s. a. t. Ekkor T. a kénsavas anilin adagolásához fogván eleintén $2\frac{1}{2}$ szemert vétetett naponkint, 3 nap múlva javulás mutatkozván az adagot megkettőztette. 24 nap mulva már a beteg járni és beszélni tudott s további 10 nap mulva egészen gyógyult volt. Öt más, könnyebb esetben szintén jó eredményt tapasztalt Turnbull.

A nevezett szer hosszabban tartó használata alatt azon felötlő tünemény szokott beállani, hogy az ajkak, a nyelv, és körmök megkékülnek s a bőr egészben sötétebb szinezetet nyer, mind ezek azonban a szer sötétebb szinezést nyer; mind ezek azonban a szer elhagyatása után rövid időre elmulnak. Egy esetben, hol naponkint 3 szemerig emeltetett az adag, az egész kéz a kéztőig megkékült. Ezen tünemény okát T. az anilinnek a vérben történő élenyülésében véli találhatni. (Journ. de méd. de Bruxelles.)

(M) A nyúlszáj műtétének újabb módositása.

Giraldés az Union médicale 1865, 138 számában egy hosszabb értekezést közöl a nyúlszájról, melyből a következő újabb műtételi eljárást, mit ő sikeresen vitt ki, emlitjük meg. G. a hasadék egyik szélén alólról fölfelé tett metszéssel készit egy lebenyt, mely felső végén egy nyélen lógva marad, azután a hasadék második szélén felülről aláfelé vitt metszéssel készit egy második lebenyt alsó nyéllel. Az alsó lebenyt fölfelé emeli, a felsőt aláfelé húzza, s az egyesitést azután úgy eszközli, hogy a lebenyek egymásba fognak s a hasadékszél takhártyája az előbb képezett lebenyen az orrlyuknak alsó határát képezi, a másik lebeny takhártyája pedig a szájnyilás felső szélét. Ezen eljárás által különösen az orrlyuk szükitését elkerülhetni.

TÁRCZA.

Borsodi orvos-gyógyszerész egylet.

Titkári jelentés

az egylet 1865-ik évi működéséről, 1866-iki télhó 8-án tartott évi közgyülésben felolvasta **Ixel Soma** tr.

Tisztelt egyesület! Egy év repült tova az idő örökké futó sajkáján, egy év, mely egyesületünk történetében jelentőség teljes lapot igényelhet számára már azon körülménynél fogva is, mivel a magas kormány múlt évi mártius 30-án kelt nyilatkozatában egyletünket hazánk törvényes gyermekei sorába elvégre beiktatta. Mert, habár egyletünk tényleg létezni egy perczig meg nem szünt is, habár üléseink rendes menete, a tagtársak folytonos buzgósága az egylet fennállásának mindannyi élő bizonyitványai valának: mindazonáltal az eddig bizonyos határokig mért hatásköre csak akkor vőn nagyobb kiterjedést, a midőn alapszabályaink rég várt megerősitése kezeinkhez jutott. Ezen alapszabályok X. pontja értelmében a titkár az évi közgyülésen egy kimeritő évi jelentést tenni tartozik, mely ez idő szerint reám vonatkozó kötelességet örömmel és megvallom történészi szigorral kivánom teljesiteni. Czélom tehát az egyes jelentékenyebb, s egyletünk életébe vágó eseményeket végig futni, működéseire vissza tekinteni, hogy úgy számot vetve önmagunkkal addig tovább ne menjünk, míg multunkból némi tanuságot nem meritve, azzal egyszersmind tökéletesen ki nem békültünk.

Conscientia mille testes! Bizonyára tisztelt egyesület, úgy vélem nem kell pirúlnunk, ha kis testületünk ezen imént lefolyt időszakára pillantunk vissza; nem azért, mintha azon öntudattal dicsekedhetnénk, hogy már is mindennek és mindenben eleget tettünk, korántsem — mert hiszen ezt, elnéző birálóink még eddig nem is igényelték — hanem azért, mivel azon utat ismertük meg, melyen szükséges hogy haladjunk, és melyen egyedül lehetséges, hogy czélt érünk.

Szabadjon t. egyesület azon örvendetes ténynyel megkezdeni jelentésem fonalát, miszerint ez évben a tagtársak száma hattal szaporodott, nevezetesen: *Bogdán Mihály, Glück Miksa, Strohband Jakab, Lang Bódog, Schwarcz Armin* és *Dolleschall Gábor* tudor urak vétettek föl tagokúl és igy egyletünk ez idő szerint 35 tagot számlál, ezek között 19 miskolczit és 16 vidékit.

Május elején érkezvén le alapszabályaink megerősitése, ugyanazon hó 15-én gyülekeztünk össze évi közgyülésünk megtartására és azt beszámitva azóta tizszer tartottunk gyülést, még pedig jun. 12-én, jul. 3-án, aug. 7-én, sept. 11-én, oct. 2-án, nov. 13-án, dec. 4-én rendes, oct. 15-én és nov. 6-án rendkivüli üléseink voltak. Ezen többnyire jól látogatott ülések, de főleg a rendes havi ülések főtényezőit — napi tárgyait — alapszabályaink értelmében mindig szem előtt tartottuk. Ezek voltak: a havi kór- és időjárat meghatározása, egyes esetek és kóralakok felemlitése illetőleg bemutatása, némely ritkábban föllépő kór vagy járvány ok- vagy gyógytana megvitatása és végre maga az egylet belszervezetére vonatkozó intézkedések elrendezése.

A kórjáratot tárgyaló havi jelentésekből kitünik, hogy tavasz elejétől egészen nyárutóig a csorvás hurutos, nyárutótól őszhóig hurutos epés jelleggel, őszhóban tisztán hurutos, nyárutótól őszhóig hurutos csúzos jelleg uralkodott. Ezeken kivül nyomatékosan megemlitendő, hogy a vérhas, mely már tavaszelőben kezdett fellépni, egészen a nyárutójáig kisebb-nagyobb mértékben és majd kimélőbben majd öldöklőbben dühöngött.

A váltóláz — a mint az ügytársak jegyzékei mutatják, ez idén nem lépett föl oly mennyiségben mint más években, de annál gyakoribbak voltak a csorvás bajok, melyek eleinte a legközönségesebb alakúak lévén, nem ritkán typhosus jellegüekké változtak. A heveny kütegek között a himlő, az orbáncz, de különösen a vörheny minden lehető alakjában augustus havától kezdve mostanáig foglalkoztatott bennünket, és míg az első időben (értve octoberig) a legiszonyúbbb kegyetlenséggel többnyire halálos kimenetelű volt, az utolsó időben kevésbé pusztitó jelleget öltött. Mind megbetegedési

mind halálozási szempontból tehát a lefolyt év nem a legkedvezőbbek közé sorozandó.

Ha valamennyi időjárati jegyzékeket — melyek szabatos szerkesztését és havonkénti közlését Szabó Gyula és Cs. Szabó István tagtársaknak köszönhetjük, megvizsgáljuk, azon eredményre jutunk, hogy az 1865-iki év a szárazabbak és melegebbek közé tartozik.

A mi bizonyos ritkábban előforduló kóreseteket, azoknak kór-, ok, és gyógytanát illeti, kiki gyakorlata terjedelméhez képest szép számú adatokkal járúlt, melyekből a fiatalabbak gyakorlati elveket merithettek, míg idősbjeink tapasztalásból eredt meggyőződéseiket újabbak által gazdagithatták. Némely tudományos tárgy fölötti nézete egyik vagy másik tagtársnak élénk vitára szolgáltatott alkalmat, mely vita, minél tárgyilagosabb jellemű volt, annál biztosabban vezetett mindig positiv eredményhez.

Értekezésekkel is léptünk több ízben sikra; ezuttal szabadjon a nov. 6-án tartott ünnepélyes gyülésünkre utalni, hol több tagtárs önálló munkálatokkal lépett föl, melyekből kiindúlva városunk számosan képviselt értelmisége oda nyilatkozott, miszerint az ily népszerű felolvasások időnkénti ismétlődése kivánatos volna.

El kellene térnem a valótól, ha ezen elősorolt tárgyakban részvétét majdnem minden egyes tagtársnak meg nem emliteném, buzgók valánk az igaz és egy vagy más tárgy iránti érdekeltségünk hosszú de észrevétlenül eliramló órákig tartóztatott le a zöld asztalnál. Ez kötelességünk vala; és erről dústartalmú jegyzőkönyvünk tesz tanuságot. De, valamint a komoly történet meg nem elégszik azzal, hogy tényeket tényekre, adatokat adatokra halmozva novellaként mulattassa olvasóit, valamint mondom ez, nem az események egymásmellettisége, hanem azokból vont következtetések és tanuságok által képez concret tudományt: úgy nekem sem lehet czélom mélyen t. gyülekezet működéseinket csupán felsorolni vagy netalán — megénekelni, hanem azokat összevetve megvizsgálni, valjon nem voltak-e azok némi részben kissé hiányosak, nem kivánnak-e időszerű módositást és inter parietes tisztelt ügyfelek! kérdezzük csak önmagunkat, keresztül valának-e azok hatva a barátságos egyetértés ama magasztos szellemétől, mely egyedül üdvözít? Legyünk szigrrúak t. egyesület ezen kérdések megfelelésében. — Ezen átalános és futólagtett érintés után, ha szokatlan is, de — mint Toldy Ferencz mondja — „a szokatlan történetek folytán“ — bátor vagyok ez alkalommal a föntebbi kérdések végsőjére visszajönni, mint oly okra, mely képes működési erőnket megtörni, ügyekvésünket korlátozni és — a mit ne adjon az ég — egyletünk létét végképen alá is ásni. Sajnálattal tekintek vissza egyleti évünk azon egyes — bár hála Isten ritka — mozzanataira, hol az egyik vagy másik tagtárs bizonyosan nem rosz indúlata, mint inkább természetté vált hevessége által üléseinknek szenvedélyes irányt kölcsönzött, és fájdalommal emlékszem vissza némely tudományos vitáink épen nem tudományos színezetére, és tűzére azoknak, kik rég magyarázhatlan közönyösségükből egyszerre a másik véglétbe — túlérdekeltségbe estek. Vajmi elkedvetlenitő, bizonyos tudományos tárgy fölötti nézetét nyilvánitani akkor, a midőn félni kell, hogy ezen igénytelen nézet oly fegyverekkel támadtatik meg, melyek ellen tovább harczolni, sem férfiúi higgadtsággal, sem pedig társadalmi állásunk tekintélyével össze nem fér. Tisztelt gyülekezet! távol legyen tőlem azon gondolat is, mintha személyes czélzás akarna ez lenni vagy feltett ostorozás, — arra korántsem érzem magamat hivatva; hanem egyletünk jövője érdekében nem engedi lelkiismeretem annak sebzett helyeit föl nem tárni, azon őszinte czélból — hogy orvosoltassanak. Csak így mehetünk nyugodt szívvel kitüzött czélunk felé, és csak így működhetünk közre sikerrel, önmagunk jólétén, polgártársaink javán és hazai tudományunk felvirulásán.

Budapesti kir. orvosegylet.

A budapesti k. orvosegylet jan. hó 27-én tartott r. ülésében *Fleischer József* tr. két rostpöfeteget mutatott be, melyeknek egyike lúdtojás nagyságú, a másik kisebb volt, s miket neki, miután megszülettek, szerencsésen kiirtani sikerült. — Azután *Hirschler* tr. egy 4 tagból, anya és 3 gyermekből álló családot mutatott be, az anya 50 éves, a gyermekek 20, 15 és 13 évesek. Az egész család szenved az úgynevezett retinitis pigmentosa-ban, vagyis jobban mondva a szem ideghártyája és a látideg haladó sorvadásában a fösteny elfajulásával. Az utóbbi az által különbözik hasonló esetektől, hogy első gócza nincs az egyenlitő táján és a reczeghártya környi részén, hanem a sárga folton. A kórelőzményekből kitünik, hogy most már a negyedik ivadék

szenved ezen bajban, még pedig azon sajátságos körülmény is van jelen, hogy valamennyi bemutatott egyénnél a baj csak a 12-ik életévben lépett föl. Az érdekes leletet az előadó úr a két idősebb egyénen a Liebreich-féle nagy szemtükörrel a jelenlevő tagoknak mutatta be. A legközelebbi szemészeti mellékletben az érdekes eseteket tüzetesen közlendjük.

A k. magyar természettudományi társulat.

A kir. magyar természettudományi társulat f. hó 17-én tartott szakgyülésén:

1) *Nendtwich Károly* ur a noszlopi kőszén vegybontásának eredményét adta elő. Előadásából kitünt, miszerint a kérdéses kőszén azon kőszenek sorába tartozik, melyek „ásványfaszénnek“ neveztetnek. Víztartalma 29.972 100,0 10 részben, mely körülbelől annak tulajdonitható, hogy nem igen rég ásatván, még egész víztartalmát megtartotta, azonban feltehető, hogy ha hosszabb ideig állana a levegőn, vizéből még legalább 10—12 százalékot veszt, miáltal fütő ereje is máskép fog állani. Különben szine barnás-fekete, szerkezete rostos és azon fa szerkezetéhez, melyből képződött annyira hasonló, hogy a fa neme rajta világosan megismerhető. Összetartása nagy, úgy hogy nehéz porrá törni, pora barnás-fekete. Meggyújtva erősen világitó és kormozó lánggal ég. Tartalma: Széneny (Carbonium) 40.530. — Köneny (Hydrogenium) 2.945. — Éleny (Oxygenium) 17.428. — Hamu 9.125. — Víz 29.972.

Fütő erejének meghatározásából az derült ki, hogy ha a vizment bükkfa fütő erejét 100,000-re teszszük, a noszlopi vizment barnaszén fütő ereje 120,429 lesz. Ha ellenben a kőszenet az elemzésnél talált víztartalmával veszszük, a bükkfa viztartalmát pedig közép számmal 18 száztólira teszszük, akkor a bükkfa fütő ereje 100,000-val véve, a kőszén fütő ereje csak 102,849 lesz. — Ha továbbá olyan 3 lábnyi hosszú hasábokból álló bükkfa ölének súlyát, mely 18% vizet tart magában, 26 mázsára és 75 fontra teszszük, akkor a noszlopi köszénből 26.972 százaléknyi víz mellett 21 mázsa és 33 font pótol egy öl bükkfát.

2) Ugyancsak ő a pázmándi (fehérmegyei) mészkő vegybontásának eredményét olvasá fel. Ezen mészkő részint geologiai, részint egyéb tulajdonaira nézve megfelel azon mészkőnek, mely túl a Dunán a vértesi hegyekben, a Bakonyban, Pécs vidékén mindenütt el van terjedve, sőt a Bánát hegységeinek nagyobb részét is ez alkotja, geologiai tekintetben a Jura-mészhez tartozik, szine szürkés és vas erekkel többé-kevésbé keresztül van huzva. Alkatrésze: szénsavas mészéleg; szénsavas keserenyéleg; vaséleg és kevés timanyéleg. Értekező ipari czélból 4 különböző mészkövet vizsgált meg, a részletes eredmény különben a társulat közlönyében nem sokára közzé fog tétetni.

3) *Than Károly* alelnök ur nehány előadási kisérletet mutatott be. Először olyan vegytani tényeket sorolt fel, melyek oda mutatnak, hogy a köneny egyszerű vegyületeiben épen oly vegyi szerepet játszik, mint a fémek. Ezek után felemlitette *Magnus* és *Morreu* kisérleteit, melyekből kétségtelenül kiderül, hogy a köneny természettani sajátságai, különösen nagy melege és villamvezető képességére nézve szintén annyira hasonló a fémekhez és annyira eltérő a többi légnemekétől, hogy a könenyt valóságos légnemű fémnek kell tartani, mely a többi fémektől halmaz állapota által különbözik. A köneny melegvezető képességét kideritő kisérlet a következő. Ha két egyenlő vékony platinsodronyon, egyidejüleg ugyanazon villamfolyam vezettetik keresztül, mindakét sodrony erős fehér izzásba jő a levegőben. Ha azonban az egyik sodrony könenylégkörbe tétetik, ugyanazon villamfolyam által csak a levegőben levő sodrony tüzesedik meg, míg a köneny-légkörrel körülvett sodrony egészen sötét marad, mi határozottan bizonyitja, hogy a köneny sokkal jobb melegvezető, mint a többi légnemek, és ennélfogva a vele érintkező platinsodronyt annyira lehüti, hogy az izzásba nem jöhet. E kisérlet igen alkalmas nagyobb hallgatóság előtt a könenynek jó melegvezető képességét észlelhetővé tenni.

A második kisérlet annak bebizonyitásaul szolgál, hogy levegővel elegyitett borszeszgőz vékony platin-lemezzeli érintkezés alkalmával eczetsavvá élenyül, mely czélra előadó szerint a finom platin-lemez biztosabb és kényelmesebb eszköz az eddig használt platin-koromnál.

Végre az általa bemutatott utolsó három kisérlet arra használható, hogy általuk a gyertya-lángban keletkező termények, u. m. a vízgőz, a szénsav és az ozon jelenléte igen egyszerű módon bebizonyittassanak. Az egyszerű bár, de meglepően jellegzetes szép kisérletek örömmel fogadtattak.

4) Az első titkár id. gr. Teleky Domokos levelét olvasá fel, melyben tiszteleti taggá választatásáért szíves köszönetét fejezte ki.

5) Végül a közelebbi szakgyülés óta beérkezett könyvek és nyomtatványok jegyzéke olvastatott fel. *Kátai Gábor* tr. társ. első titkár.

Vegyesek.

Pest. — A magyar orvosi könyvkiadó társulat alapitó tagjai jan. 25-én Balassa tanár elnöklete alatt tartott gyülésökben bold. Semmelweis tanár helyébe *Verzár J.* tudort alapitó tagot, választották meg a társulat alapitványi bizottmánya tagjául. Markusovszky első titkár.

— *A m. orvosi könyvkiadó társulat* részére az évi díj a következő tagok nevében fizettetett le szerkesztőségünknél; 1866-re Benkő Lajos tr. alapitó tag 10 frt; Csausz Lajos, Kaczánder Áron és Herczeg Gábor trok, r. tagok 8 frt; 1865-re Elschleger János úr 8 frt; 1864 és 1865-re Balogh Pál és Szkala Bertalan trok 16-16 frtot; új tag Formágyi Ferencz gyógyszerész úr 1864 és 1865-re 16 frtot.

— *Siklósról* Breier tr. tudósit, hogy a Dráván túl D. Miholacz, Monoszló és más helységekben két hét óta hagymáz annyira dühöng. hogy némely házban az egész háznép benne sinlődik, 3 8—9 napra többnyire halállal végződik. Siklóson szórványos tüdőlobok fordúlnak ugyan elő, de különben az egészségi állapot igen kedvező; az időjárás valóságos tavaszi.

Bécs. Oppolzer tanár egészségi állapotáról a lapok igen örvendetes hireket hoznak. A betegség későbbi folyamatában tüdőlobnak bizonyúlt, s a jeles és köztiszteletben álló tanár már üdülő félben van. – A „Wiener Zeitung“ (bécsi hiv. lap) időszerinti és szakértő czikket közöl a trichinákról. E czikk szerint a sertés coteletek és kolbászok nálunk szokásos sütés módja nem elégséges a fonalóczok megölésére; erősebb sütés kivántatik ahhoz. Hol szabatos górcsői vizsgálat strichinákat nem talált, az oly húst bátran el lehet fogyasztani.

Prága. Jaksch tanár kórodáján jan. 26-án került az első fonalóczos beteg az osztrák birodalomban kórodai észlelés alá. A beteg nő Prága vidékéről hozatott a közkórházba, a Németországban ezen kórnál tapasztalt tüneményekkel: az egész test vizenyős dagával, izom- és izületfájdalmakkal sat. A baj állitólag füstölt sertéshús által okoztatott, mely főzve is volt. Nemcsak a nő hanem családja többi tagjai is megbetegedtek, azonban kevésbé, s már felüdültek. Brünnben is trichina kór már előfordult.

— *Pest város* t. főorvosa 1865. december havi *lebészeti és egészségügyi* jelentéséből a köv. közöljük:

Az *időjárati viszonyok* téliesek, de rendkivüli szárazak valának, úgy hogy légköri csapadék csakis 2.5 pár von. rugott; legnagyobb hévmérsék — 7.40° R. 13-án; szél alig s ha igen, gyönge vonalu.

A *közegészség állapota* kevésbé kedvező volt, mint novemberben; a betegforgalom erősebb, a gyógyulási arány kedvezőtlenebb rendesnél; egy kór sem vált uralkodóvá, a hagymáz rendesen csekély, lefolyása kedvező volt. A tüdőlobok gyakoriabbak, s az ebbeli halandóság sem volt csekély.

A kimutatott 3556 betegedési eset közt 1809 járólag, 1749 a kórházakban fekvőleg gyógykezeltetett, s. p. 1380 a sz. Rókus-, 64 a szegény gyermek-, 89 az izraelita-, 30 a keresked. kórházban s. i. t. — ezekben a gyógyulási arány 49.93 úgyszinte a halálozási 5.26%-ra rugott. Egy-egy ezer beteg közt átalában szenvedett: 20 tüdőlobban, 57 tüdőgümőben, 99 bujakórban, 5 vörhenyben, 16 hagymázban, 16 váltólázban, s. a. t.

A halálozás nagyobb mint a m. novemberben, összesen halt 479 s. p, 283 fi- és 196 nő nemű. Élet *időre* nézve volt: 0—1 évesig 170, 1—10 é., 90, 10—20 é., 16, 20—30 é. 32, 30—40 é. 33, 40—50 é. 57, 50—60 é. 24, 60—80 é. 51, 80 éven felül 6.

A halál *indokát* tekintve volt: 23 halva szülött, 31 vele szülött- és 14 agggyöngeségben, 14 vörhenyben, 16 hagymázban, 2 vérhasban, 29 tüdőlobban, 94 tüdőgümőben, 65 rángásokban, 11 hüdésben, 1 öngyilkos s. i. t.

Született 504 s. p. 253 fi- és 251 leánygyermek; — volt 176 örvénytelen, tehát ez utóbbi 32.9% arányuval. — *Házasult* 30 pár.

Szerkesztői levelezés.

F—a Ad. tr úrnak, Sz. F. Niemeyer és Billroth képezik a könyvkiadó társulat 1864 és 1865-ik évi járulékát; Niemeyer 2-ik kötete, a kiadás költségeit tekintetbe véve, részben már az 1865-ik évi folyamba számittatván be, az alapszabályok értelmében csak az 1865-ik évi díj lefizetése után küldethetik meg.

Cs—a Lajos tr. urnak: A könyvk. társulati illetéket mind a három évre fizette le.

J—k N. tr. urnak, V—ó: A jul-dec. előfizetés lapunk múlt évi folyamára nem jutott kezünkhöz

D—cs M. tr. Csatárdon, B—cs E. tr. Tapolczán és M—y A. tr. Temesvárt: A negyedévi előfizetési díj lapunkra csak 2 frt. 50 kr. A fölöslegét a jövő évnegyedre számitjuk be.

Va—sy Gy. Ka-er B. és M—er I. tr. uraknak: A beküldött 10 frt. fele a múlt félévi folyamért jár.

G—sy tr. urnak: A „Vademecum“ ot megrendeltük.

A biharit. cz. Casinonak: Lapunk előfizetési ára 10 frt.

Tátray G. tr. urnak: A könyvek elküldettek, a fölös 80 krt. a jövő félévi előfizetésbe számitjuk be.

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1866. január 26-től 1866. február 1-ig ápolt betegekről.

1866.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg			gyógyult			beteg			beteg					
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	elmekór	összeg
jan. 26.	14	15	26	13	8	21	2	1	3	326	383	4	5	27	747
„ 27.	8	9	17	8	7	15	5	3	8	321	381	4	5	27	740
„ 28.	14	13	27	13	7	20	2	1	3	321	386	4	5	27	744
„ 29.	8	4	12	7	3	10	4	—	4	318	387	4	5	27	742
„ 30.	13	3	16	19	11	30	1	1	2	312	378	4	5	27	726
„ 31.	18	11	29	7	15	22	—	3	3	322	372	4	5	27	730
febr. 1.	14	5	15	3	6	9	3	1	4	330	364	4	6	27	736

A héten a létszám kevesebb. Leggyakoribb a légző szervek hurutos és lobos bántalmai. A halottak száma több.

Árverési hirdetés.

Az aradi kir. e. b. váltótörvényszéknek 1865. évi december hó 28-án 8189: sz. a. kelt végzése következtében közhirré tétetik, miszerint Blaskovits József lippai lakos részére 1700 frt s járulékai erejéig — Hidegh Sándor aradi gyógyszerésztől, annak csődbe esése előtt — biróilag lefoglalt, Aradon a főtéren fekvő „Magyar koronához“ czimzett gyógyszertárára, illetőleg annak real jogára az összes gyógytári szerek és szerelvényekre — melynek becsára 25822 frt 59 krt o. é. teszen — az 1865. évi 4070. sz. a, elrendelt 1865. évi sept. 25-ére és oct. 25-re kihirdetett, a közbeesett törvényes akadályoknál fogva azonban felfüggesztett, s azon akadályok megszüntével most ujabbban megtartatni rendelt árverésnek a mondott gyógytár helyiségében először leendő megtartására 1866. évi február 21-ik napjának d. e. 10 órája, melyen a mondott gyógyszertár csak a becsáron vagy azon felül — és szükség esetében a második árverésnek megtartására 1866. évi martius hó 31-ik napjának szintén d. e. 10 órája tüzetik ki, a midőn ez a becsáron alul is ugyan, de 25000 frton alul nem, — nyilvános árverés utján el fog adatni.

Mire a venni szándékozók 2500 frt bánompénzzel ellátottan meghivatnak azzal, hogy a fizetési s egyéb feltételeket addig is végrehajtató ügyvéde Bouts Döme urnál Aradon megtekinthetik, vagy attól bérmentes levél általi felhivás folytán másolatban megszerezhetik.

Aradon január hó 13. 1866. Szerény Pető s. k.
(3—3) végrehajtó biró.

COLMET

gyógy-csokoladéja.

Ezüst érem. 1837.

Arany érem. 1842.

Bronz érem. 1855.

Azon naponként nagyobbodó kelet, melynek **Colmet gyógy-csokoládéja** örvend, egyedül kitünő hatásának köszönhető, miért is melegen ajánltatik Guersant, Fouquier, Récamier, Trousseau, Hervez de Chégoin, Blache, Blandin, Patissier, Marjolin stb. hires párisi orvosoktól, és pedig:

1. **A vastartalmu csokolád** sápkór, ideges gyomorbajok, fejérfolyás, hóssámhiány ellen és a gyöngéd testalkat erősbitésére. Egy doboz ára 3 frank.

2. **A hashajtó csokolád** hathatós szer, fejfájás, szédülés, fülzugás, idült májbajok, vértorlódás, csúzok, szorulások ellen, s kihajtja az epét és nyákot. Egy doboz ára 1 frc. 25 centim.

3. **Giliszta elleni csokolád**, Santonin tartalommal a legbiztosb és legkellemesebb szer a gilisztabajok ellen különösen gyermekeknél. Egy üveg ára 1 franc, 25 centim. (1—*)

PESTEN **Török József** Sz. Lélekhez czímzett gyógyszertárában, Király-utcza 7. sz.

PESTEN, 1866. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN. (Dorottya-utcza, 14. szám).

Melléklet: A „Közegészségügy és törvényszéki orvostan“ 1-sö száma.

Közegészségügy és törvényszéki orvostan.

Melléklet az „ORVOSI HETILAP“ 5-dik számához.

1-sö szám. Vasárnap, február 4-én. 1866.

Tartalom: Balogh Kálmán tanár: A keleti cholera óvó rendszabályai. — Ambró János tr: Orvosi vélemény egy nehézkóros gyújtogató elmeállapota felett. — Tardieu, Lorrain és Roussin újabb észleleteik s vizsgálataik a szoral, mireny és a rézsók által okozott mérgezésekre nézve törvényszéki orvosi tekintetben. — Közegészségi ügyek. Közli Grósz Lipót tr. — Faraokigyók egészségügyi tekintetben.

A cholera óvó rendszabályai.

„Az 1865-diki cholerajárvány“ czimü czikk folytatása.*)

Közli **Balogh Kálmán** tanár Kolozsvárott.

1831, 1849, 185⁴/₅ és 1865 gyászbetükkel jelölvék a népek közegészségügyének története és sok család emlékében. Addig ösmeretlen betegség, a középkori járványos nyavalyák ádázságával négyszer látogatta meg a polgárosult Európát, s nem kimélve kort, nem foglalkozást és jólétet, nem tekintve évszakot, szeleket, hideget vagy meleget, egyaránt nagy hevességgel dúlt. S szükségképen kell-e nekünk ezen borzasztó adót fizetnünk; a természet törvényei követelik-e tőlünk, hogy azok áldozatokként elhulljanak, kiknek szervezetük még fejlödésben van, vagy kik annyi anyagot áthasonitani képesek, hogy a történő kiadásokat fogyás nélkül fedezzék? Valóban nem. A csapás nem azért ér bennünket, hogy előtte meghajoljunk, mint a lekötözött, ki fejét nyaktiló alá hajtani kénytelen, hanem azért ritkitotta sorainkat, mert nem ösmertük lényegét, s még tovább is ritkitani fogja azokat, ha szemet hunyunk a tények logikája előtt, czélszerübbnek találván oly tekintélyek nézeteinek hódolni, kik képzelődésükben merész röptekkel és zajos szárnycsatogásokkal a sötét fellegek között szaguldoztak, midőn lassú léptekkel, minden legcsekélyebb nyomra figyelve, a földön kellett volna járniok. Nincs azokat miért kimélnünk, kik meg nem emésztett dolgokból keletkező eszméket dobnak könnyenhivő környezőik közé, mert ezáltal a helyes diadalát még az utánnuk élő nemzedék korában is megnehezitik, holott már életükben azon igazságot kellett volna hirdetniök, melyet szabatosabb kutatók felderitettek. Több év telt el azóta, hogy boldogult Snow a londoni Broad-Street-ben uralkodó irtózatos járványt úgyszólván varázsütéssel megszüntette azáltal, hogy egy kút húzó rudját, melynek vizében a lakosság százai a cholera-mérget magukba kebelezték, levétette, s ugyancsak neki köszönhetjük, hogy annak továterjedése módját bámulatra méltó éleselmüséggel és nagy szabatossággal megállapitotta, minél fogva azokból kiindúlva, ide vonatkozó ösmereteinket minden erőltetés nélkül tovább fejleszthetjük, egyszersmind ezen betegségről való tanunkat a kórtan legbecsesebb fejezetei egyikeként tekinthetjük, melyre méltán büszkék lehetünk. Hogy pedig mindemellett még mostanság is halljuk, miszerint a cholera a levegőben van, vagy legalább ott is létez, csak abból értelmezhetjük, miszerint elavült tanitóknak hü és meg nem térithető tanitványai még hivőkre akadnak. A társadalomra nézve az nem közönbös, sőt életkérdés, hogy a tudomány eredményei, elért biztos vívmányai kellő figyelembe részesüljenek, s hasznára fordittassanak. Vegyük fel például, hogy a magyar korona országaiban, melyek összes népességét 14000000-ra tehetni, a cholera körülbelöl oly mértékben uralkodik, mint jelen évben az 1800000 lakosú Párisban, s aránylag nem hal meg több, mint mennyi itten azon betegségben oktober 27-éig kimúlt (3781), ekként a cholera-halálozások száma 29407-re menvén; továbbá felvehetjük, hogy egyremásra a meghaltak munkaértéke 309 frtot kitesz, nemkülönben megengedhető, hogy az elhúnytak, átlagban tekintve, ezen évi összegnek megfelelő becsü munkát 10 éven keresztül végezhettek volna, következik, hogy 3000 forintnyi munkaértéket vittek magukkal a sirba, mi mindnyájukra nézve 88221000 forintra rugó tetemes összeget képvisel, mely számitás semmiképen sincs túlozva, sőt inkább legmérsékeltebben van összeállitva. Méltán lehet tehát követelnünk, hogy a közegészségügy tényezői, kikre egyszersmind a közvagyon őrzése, a közvagyonosodás előmozditása van bizva, annak valóban őrzői, ennek pedig előmozditói legyenek. Miért a cholera ellen első óvó rendszabály, hogy a közegészségügyi közegek eljárásukért felelősekké tétessenek, de egyszersmind oly hatalommal ruháztassanak fel, miszerint, mit szükségesnek találnak, minden akadály nélkül végrehajthassák, s még a cselekvésre elegendő végrehajtó erejük nincs, emellett pedig a legszigorúbb, nemcsak végleges, de valódi felelőségre nem kötelezvék, nem is remélhetjük, hogy oly rendszabályok vétetnek foganatba, melyek a baj megelőzését hatályosan czélozzák. Kevésbé oktató körözvényekre van szükség, minthogy az orvosoknak a szükséges felvilágositások megadására saját körükben képesitve kell lenniök, s azokat azok nélkül is megadhatják, hanem inkább oly cselekedetek igényeltetnek, melyek a ragély terjedését valóban eszközölhetik, s minek kellő mérvben való alkalmazása egyesek erejét túlhaladja.

A második óvó rendszabály, hogy közegészségügyi egyletek létrejövetele necsak megkönnyittessék, hanem egyszersmind sürgettessék is, melyek feladata legyen, hogy a körükbe tartozó vidék egészségügyi viszonyait legpontosabban kikutassák, mint ezt a „Council of Hygieine and Public Health of the Citizens Association of New-York upon the Condition of the City“ teszi, ennek pedig azon rendkivüli társadalmi haszna is lenne, hogy az emberek átalában véve hozzá szoknának, miszerint közegészségi ügyükre gondot forditsanak. Az ilyen egyleteknek a hivatalos közegekkel kezetfogva kellene továbbá eszközölniök, hogy a többi szükséges rendszabályok foganatosittassanak.

Ha ekként egyéneink és egyleteink vannak, kik komoly feladatuknak tekintik és tekinthetik a járvány pusztitásait meggátolni, a továbbiak végrehajtása elháritbatlan nehézségekbe nem ütközend.

Most mindenelőtt azon kérdés merül fel, valjon a cholera mindig hozzánk hozott betegség-e, vagy nem történhet-e meg miszerint nálunk is kifejlődjék, mi ha ekként van, a legelső teendő abban állana, miszerint önálló létrejövetelének lehetősége lehetlenné tétessék

Vannak, kik állitják, hogy a choleraméreg eredetileg csak Indiában jöhet létre, még pedig egyedül Bengaliában azon folyamágak között, melyeket a Ganges és Brahmaputra képeznek, mielőtt medreik tartalma a tengerbe ömölne, s a jelenévi járványt is Indiában kellene keresnünk, honnét jessorei zarándokok hozták volna Mekkába, hol azután a leirt körülmények között az ismert mértékü járvány csirájává lett. S a franczia kormány által inditványozott nemzetközi közegészségügyi értekezlet csak látszólag lenne a muhamedánok ellen intézve, míg valósággal a Bengáliában uralkodó Nagy-Brittania megszégyenitésére volna szánva, ezen értelemben még a müzülmanok is az angolok gondatlansága miatt szenvednének, kik százados uralmukat arra fel nem használták, hogy a cholera pusztitásainak eredeti forrásait megsemmisitsék, Gangest és Brahmaputrát szabályozván, hogy ekként a torkolatuknál levő delta mocsárai kiszáradjanak és a nedveségteli levegő szárazabb-

*) Lásd az „OHL.“ 1865-ik évi folyama 44 és 46. számának tárczáját. Sz.

nak engedjen helyet. Ezen czélnál bátran kérdezhetjük, valjon azon mocsárokat, a forró nedves levegőt és a korhadó növényeket tekinthetjük e a szóbanlevő betegség létrehozójaként. Gyanunk mindenesetre nagy lenne, ha Orinoko-, vagy az Amazonfolyó torkolatánál, hol szinte mocsárok vannak, a levegő forró és nedves, valamint növények korhadnak el, azon baj kifejlődnék, mit azonban nem tapasztalunk. Így pedig önként támad bennünk azon gondolat, hogy Bengália és különösen a Gangesdelta a cholerának ta'án azért állandóan szinhelye, minthogy a hinduk halottjaikat állandóan szent vizükbe dobják, hogy itten rohadjanak, a rohadó hulláknak pedig a deltában szükségkép fel kell halmozódniok, mint hol a sok ágra való oszlás következtében a folyási sebesség feletébb jelentéktelen. Meg kell vallanunk, hogy a kóroki mozzanat legjelentékenyebbekint a rohadó állati anyagokat tekintjük, a rohadás terményei azonban körülmények szerint különbözők lehetnek, s míg azok Európában közönségesen hagymázt és vérhast, Egyiptomban dögvészt, Amerikában sárga lázat nemzenek, Ázsiában cholerát idéznek elő, még pedig nemcsak Ganges, hanem Cambodja folyam deltájában is (Anam), hol a francziák hóditó seregei az urak, midőn hozzátehetjük, miszerint az Indus és Euphrates torkolatai arra nézve hasonlókép kedvezők, valamint ujabb tapasztalatok értelmében Mekkát sem szabad felednünk, minthogy a jessorei zarándokokról szóló rege nagyon kétes értelmű s azt inkább két nagy nemzet között levő vetélkedésnek és surlódásnak tulajdonithatni, mintsem valóságnak tekinthetni.

A cholera csirájának eredeti fészkét forró Ázsiában, rohadó állati anyagokból keletkezve keresvén, magunkhoz azon kérdést intézhetjük, hogy nálunk forró nedves időben nem származhatnak-e olyszerű rohadási termények, melyek a choleraméreggel azonosak, vagy legalább ahhoz hasonlók. A lehetőséget feltétlenül nem tagadhatjuk, de aliggal válaszolhatunk, minthogy nálunk a forróság tartama nem annyira hosszú mint amott. Vannak ugyan esetek, melyeknél a rohadó állati anyagokkal való fertőzést kimutathatjuk, s hol a kifejlődött jelenségek a choleráéhoz igen hasonlók, ámde az azonosság eddig megállapitva nincs, és pedig a ragály behozatala teljesen ki nem zárható. Így Searle (London Medical Gazette 1829, IX. köt., 385 l.) esetében [1]) határozottan nem mondhatjuk, valjon a cholera csirját Indiából hozták-e vagy az illető árokban magától fejlődött-e ki.

De ha ebben kétkedünk is, hogy a choleraméreg nálunk létrejöjjön, arra nézve tisztában lehetünk, miszerint az egyszer hozzánk hozva, kedvező körülmények között szaporodhatik.

Mi pedig a cholera-méreg nálunk való szaporodásának feltételeit illeti, első, hogy valahonnét behozassék, mi ha megtörtént, bárhol is kifejlődhetik, hol a hőmérsék nem annyira alacsony, miszerint ez az erjedési folyamatokat gátolja, s ezt azon állitással meg nem czáfolhatni, hogy a cholera a leghidegebb téli időben is a legnagyobb hevességgel dühönghet, mert kifejlődése nem egyedül szabad ég alatt mehet véghez, hanem szobákban is, melyek télen fütvék, s ekként az erjedésre nézve eléggé magas hőmérsékűek lehetnek. Ezeknél fogva teendőink következőkben összpontosúlnak:

annak megvizsgálása, valjon azok, kik valamely államba, vagy községbe jönni akarnak, betegek-e vagy sem, s a betegek be nem bocsátandók;

továbbá mindazon tárgyaknak elég hosszú időn keresztül való visszatartása, melyek olyan helyekről jönnek, hol cholera uralkodik, mennyiben pedig lehet, azok fertőztelenitő eljárás alá vettessenek;

mely községekben pedig a cholera kiütésétől tarthatni, arról kell gondoskodni, hogy a szegény lakosok, kik közül többen szük helyeken összezsúfolva élnek, eléggé tágas szállásokra szétosztassanak, s a nyilvános betegápoló helyiségek szinte tágasan rendeztessenek be, továbbá a szükülködő osztályok jobb táplálásáról kell gondoskodni;

[1]) A London közelében levő gyermekoskolában árokból büzös iszap a kertbe ürittetett, mire 30 gyermek megbetegedett, s 18-nál enyhébb míg kettőnél hevesebb cholera jelenségek merültek fel, ezek meg is haltak.

a cholera betegekkel csak olyanok érintkezzenek, kik ápolásukra okvetlenül szükségesek, s a szánakozó látogatások kivétel nélkül eltiltandók, erről pedig nemcsak kórházakban kell gondoskodni, hanem lehetőleg magánszállásokon is;

úgy a kórházakban, mint magán szállásokon a legnagyobb tisztaságra kell ügyelni, nehogy a cholera-méreg valahová tapadhasson, vagy odatapadva maradjon;

a cholerás betegek mindennemű üritékei, s minden ruhadarab, mely azokkal érintkezett, rögtön fertőztelenitessenek, valamint fertőzteleniteni kell oly helyeket, hová azok jutottak, így az árnyékszékeket;

az olyan kutak használása legszigorúbban megakadályozandó, melyekről megállapitani lehet, hogy üritéktartókkal — árnyékszékek, csatornák — átszivárgás útján közlekedésben vannak, s még inkább meg kell azt akadályozni, midőn a cholera-méregnek abban való létezését valószinűséggel felvehetni, mint ez Snow emlitett esetében történt;

végül elegendő számú orvosokról kell gondoskodni.

Tekintsük most ezen pontokat egyenkint.

Az egyéneket, kik valamely államba, vagy községbe akarnak jönni, akkor kétségkivül legkönnyebben ellenőrizhetni, midőn a közlekedés hajók által történ; hogy azonban a szárazföldi ellenőrzést azon oknál fogva elhanyagoljuk, miszerint a mellék utakon járók által a cholera-méreg mégis behozható, semmikép se találjuk indokolva, mert ha azt mindenütt eszközöltük, hol lehetséges, a hozzánk bejöhető mérgezési góczok számát, a cholera-mérget magukkal hordó embereket és tárgyakat ilyenekül tekintvén, mindenesetre mérsékeltük. S ha olyanok örködésünk daczára a mellékutakon mégis hozzánk kerülnének, csekélyebb számuknál fogva a tovább való terjedést inkább gátolhatjuk. Ebből tehát láthatni, hogy az utasok és a tárgyak veszteglése mellett állunk, mit a hajókra nézve legkönnyebben foganatba vehetni, minthogy a kikötést ágyúlövések általi fenyegetésekkel tetszés szerint hatályosan megtilthatni, s a hajónépséget befogadó épületekről csak akkor kell gondoskodni, midőn a fenyegető, vagy jelenlevő szélvész a hajónak nyilt tengeren való maradását meg nem engedi; a szárazföldi utakon azonban mindenkor veszteglő intézetekre van szükség, melyek ideiglenesen fából is felállithatók, még pedig czélszerüen több, egymástól elkülönözött kisebb házakból álljanak, melyek mindegyikében körülbelül ugyanazon időben megérkezett utasok szállásoltassanak, a különböző házak lakói között pedig a közlekedés ne engedtessék meg. Midőn a veszteglő intézetek egyetlen nagy épületből állanak, ennélfogva pedig lakóik között az érintkezés lehetősége könnyebb és számosabb, a ragály könnyebben átterjedhet, mint szinte olyankor a különböző időkben és különböző helyekről érkezett utasok eléggé el nem különithetők. Már pedig ezen elkülönités nagy jelentőségű, minthogy korábban érkezett utas később jövőtől a cholera-mérget fel és az intézetből tova viheti. Arra nézve legnagyobb a valószinüség, hogy midőn a cholera veszteglés daczára gyorsan terjedett, ezt részben azon czélszerütlenségben kereshetni, miszerint a különböző helyekről és különböző időkben érkezettek összekeveredve együtt hagyattak, ilyenkor maga a veszteglő intézet a betegség állandó góczává válván, mely annak inkább terjesztésére mint megakadályozására szolgált. Továbbá okvetlenül szükséges, hogy a veszteglő intézetek mindennemű üritékei, így tehát nemcsak a bélüritékek, hanema húgy és a köpedékek azonnal fertőztelenitessenek, mely czélra, mint legkönnyebben hozzáférhetőt és leginkább kaphatót, az égetett és oldatlan meszet ajánlhatni, mely elegendő mennyiségben ugy vegyi sajátságainál, mint annálfogva, hogy vizes anyagokkal való érintkezéskor nagy meleget fejleszt ki, a szervi életet és mindennemű erjedést biztosan megsemmisit; a veritékben netalán jelenlevő fertőző anyag közönbösitése végett pedig a használt fehérnemű halvanymészszel (Calcaria hypochlorata) mosassék ki, valamint naponta az egész testnek halvanymészszel való mosása rendeltessék meg. Nem oszthatjuk ugyanis azok véleményét, kik a choleramérgek jelenlétét egyedül a bélüritékekben keresik, minthogy a choleránál a vesék, a savós hártyák hám-

rétege, nemkülönben a szív olyszerűen bántalmazvák, mint ezt egyszerűen a nedvveszteségből meg nem fejthetjük, s a méreg közvetlen hatásának való felvételére utalva vagyunk, másrészről pedig a legnagyobb valószinűség küzd a mellett, hogy az a vízben oldékony és átszivárgásra képes, minélfogva, ha a belekbe eljutott, a vérbe is átmehet, mi a legkülönbözőbb szervek és szövetekhez elhordhatja.

Az a kérdés, hogy a veszteglés meddig tartson. Mindenesetre azon leghosszabb ideig, melyre nézve bebizonyúl, miszerint a még hatásképtelen choleraanyagból valóságos fertőző méreg kifejlődhetik. Azon időtartam azonban eddig teljes biztossággal megállapitva nincs, noha reá vonatkozólag becses adataink vannak. Igy a szaloniki előtt állomásozó hajókon a cholera a veszteglés 10—12-ik napján is kifejlődött, mihez még a Konstantinápolyból úton töltött 2—3 napot hozzá kell adni, miáltal a fejlődési szakra legalább 12—15 nap esik, mely időtartammal a Barcelonában észlelt fejlődési időszak igen megegyez. Ott ugyanis az első cholera-megbetegedés 1865-iki julius 22-én Valenciából (hol cholera 15—20 nap óta uralkodott) érkezett papnál fejlődött ki, mely időponttól kezdve az augustus 10 és 11-ike közti éjjelig egyetlen egy sem jelenkezett, midőn azonban egyszerre 7 megbetegedés történt, s Ribbell tudor utánjárásának kideritnie sikerült, miszerint a megtámadottak közül többen részint a megbetegedett pappal, részint ennek közvetlen környezetével érintkezésben voltak, ezeknél tehát a méreg kifejlési szakát 19—20 napra tehetni, miből kiindulva a veszteglési időnek legalább három hétig kellene tartania, még pedig a megérkezés napjától számitva, minthogy az utas a fertőző anyagot útja közben is felvehette. S ha a veszteglő intézeteknek a betegség visszatartására nézve kellő eredményük nincs, azt nagyrészben a rövid veszteglési időtartamban kereshetjük.

Hogy pedig a veszteglő intézetek túl ne terheltessenek, a menekülő utasoknak egyenesen vissza kellene tereltetniök, mert az ilyen menekülők a helyett, hogy a járványtól csak maguk is megszabadúlnának, azt még olyan helyekre is elczipelik, melyek az élénkebb közlekedési utaktól félre és távol esvén, a bajtól nélkülök megmenekedtek volna. A közveszélyben való bátorság a követelhető polgári erények egyike, s a félelem által okozott gyáva megfutást semmi által se igazolhatni, hanem annak egyszerűen elejét kell venni. Mohammed már egyszer idézett szavaiban a legnagyobb igazság van, hogy járvány alkalmakor a városból ne menjen ki senki, s ne bocsátassék be senki, mert szükségtelenül egyetlen ember életét sem kell veszélyeztetni.

Mondhatják, hogy szigorú veszteglési rendszabályok által a kereskedés, az államok létezésének ezen nagy jelentőségü tényezője szenved; megengedjük, valamint azt is elösmerjük, hogy ezáltal az államnak milliomokra menő károk okoztatnak, de midőn az emberek élete, minek munkaértéke még több milliomra rúg, forog veszélyben, akkor a kevesebb és könnyebben pótolható értéknek háttérbe kell szorúlnia. Ha a kereskedés egy évben 10—20 milliomot veszit, már a következőben 20—40-et nyerhetni, de ha 2—4 százezer ember virágzó korában elhull, a helyett újabb nemzedék csak évek múltán nőhet. Nehány kereskedő bukását, mi legrosszabb esetben bekövetkezhetik, hasonlithatlanúl kevésbé érezzük meg, mint százezrek halálát s ha már a XIX-ik évszázban első helyre a pénzt teszik, hogy tisztában legyünk, nem kell egyéb, mint a megholt egyének munkaértékét pénzben kiszámitani és kifejezni.

Másrészről a veszteglési intézetek költségességét és a pénzhiányt emlitik fel, hanem midőn az emberek életével az állam pénztőkéje közvetlenül megtámadtatik vagy fenyegetve van, akkor pénzkimélésről szó sem lehet, mi épen annyi lenne, mint midőn valaki a gátra, mely a szántóföldjeit elönteni szokott víz visszatartása végett kell, a szükséges költségeket sajnálná. S itt a török kormány felől a legnagyobb elösmeréssel kell szólanunk, mely a jelen járvány alatt, ez ellen, naponta legalább 100,000 frankot költött, összes költségei pedig körülbelől 14—15 milliom frankra rúghatnak.

De ha egyedül a személyek veszteglésére szoritkoznánk,

csak fél munkát végeznénk, s ha a veszteglések több helyen siker nem követte, annak is tulajdonitható, hogy míg a személyek az alá vettettek, a tárgyak forgalmát szabadon hagyták, melyek a choleraméreg vivői lehetnek. Itt pedig csak a szalonikii szénégető esetére kell figyelmeztetnünk, nemkülönben arra, hogy a mosónék, kik cholerásak ruháit tisztitották, a szóbanlevő betegség által aránylag szerfelett sokat szenvedtek. Példáúl szolgálhat még a következő eset, melyet Dusiller tudor után Guyon az „Académie des sciences“ 1865 october 16-iki ülésében beszélt el: Marseille-től nem messze, Saint-Jean-du-Désert közelében van Saint-Pierre község, mely a jártabb közlekedési utaktól félre, úgy szólván elszigetelve fekszik, hol egyszerre egy paraszt cholerában megbetegedvén, meghal, majd pedig utánna feleségét hasonló sors érte. Ezen ember sehol sem járt, cholerásokkal érintkezésbe nem jött, de feleségéhez, ki mosóné volt, Marseille-be megérkezett egyptomi ember szenyes ruháit küldötték, melyet a férj bontott szét. Atalában szabályúl vehetni, hogy cholerás helyekről való piszkos fehérnémüek, rongyok és egyéb szenyes ruhák határozottan visszautasitassanak, csak tiszta vagy nem használt ruhanemüeket és kelméket bocsátván keresztül, melyek azonban szükségképen fertőztelenitő eljárás alá vettessenek, mi fehér szinüekkel akár halvany-, akár kénessav-lég által, még pedig az utóbbi által legkönnyebben eszközölhető, szinesekkel azonban oly légekre volna szükség, melyek a színeket el nem rontják, s milyenek fertőztelenitő értékét, színkimélési sajátságaik mellett, kisérletek útján kellene megállapitani. Itt figyelmeztetünk a phenyllangra, mely C. sz. 185°-nál forr, azután a kreosotra (203°-nál forr), nemkülönben a benzinre (forrpontja 80—81° között). A forró gőzöknél ezek vegytani tulajdonságai mellett még a magas hőmérsék is figyelembe veendő, mely az állati mérgeket megsemmisiteni látszik.

Midőn pedig a tárgyakról, mint a choleraméreg vivőiről szólunk, intő példáink vannak, melyek nagy mértékben a levelekre forditják figyelmünket. Kettőt beszélünk el. A marseille-i postahivatalnál a megérkező szállitmányokat átvevő osztályban 9-en voltak, kik közül 8 cholerát kapett, s 1 meghalt; a megbetegedések pedig 5-nél egymásután következő napokon történtek, a hivatalnokok közül mindig a betegedvén meg, ki a keletről jövő csomagokat, hol a cholera uralkodott, felnyitotta, s midőn egy napon ezt az igazgató maga tette, ennél a cholera szinte kifejlődött, hosszas szenvedés után azonban meggyógyúlt. Ribbell tudor a Gazette hebdomadaire de m. et de Mh. a múltévi 46-ik számában (nov. 17) irja, hogy Barcellonában augustus 10—11-ike közti éjjelen többek között tüzérkapitány fiatal neje (két hónapos házas) cholerát kapott és meghalt, mint pedig az utánjárás kideritette, a fiatal nőhez megbetegedési napja reggelén Valenciában lakó barátnéjától, ki a levélirás után 24 óra elteltével cholerában meghalt, levél érkezett. Ilyen és ezekhez hasonló esetek követelni látszanak, hogy a cholrás helyekről jövő levelek vagy visszaküldessenek, vagy bizonyos ideig visszatartassanak, s csak akkor bocsáttassanak keresztül, ha előbb fertőztelenitettek, mi az utóbb emlitett gőzök egyike vagy másika által eshetnék meg. S azon ellenvetésre, hogy ezáltal magán- és közérdekek szenvednének, felhozzuk, miszerint a fontosabb ügyek távirati úton elintézhetők, míg a kevésbé jelentősek a közegészség érdekében némi halasztást megszenvednek, a jelentéktelenek pedig figyelembe sem veendők.

Ha a keleti marhavésznél, midőn szarvasmarháink élete a járványos átalános croup csapásaitól megóvandó, a legszigorúbb veszteglést eszközölhetjük, nemkülönben mindazon anyagok behozatalát gátoljuk, melyekről tapasztalás után tudjuk, hogy a járványméreg vivői, oly szigorúságot a choleraméreg beczipelése ellen, midőn állampolgárok élete és ebben fekvő munkaérték van veszélyben, még inkább követhetünk, s ezt annál inkább tennünk kell, minthogy ezen betegség általi megtámadás ellenében magunkat óvhatjuk ugyan, de ha egyszer beléje estünk, a kimenetel mindenkor kétes.

Közönséges elfogadott nézet, hogy a tágasabb lakás, tökéletesebb szellőzés és a nagyobb tisztaság, nemkülönben a

czélszerűbb és elegendő táplálkozás a cholera ovó tényezőiként szerepelnek, minélfogva a vagyonosak és jobb módúak általa kevésbé támadtatnak meg, mint a szegényebbek és ügyefogyottak, kik között a legnagyobb pusztitásokat viszi véghez. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy az elősorolt tényezőknek nagyobb részben főleg ezáltal van jelentőségük, miszerint a choleraméreg felvételét többé-kevésbé megnehezitik; igy téresebb lakásnál a tisztaságra inkább lehet ügyelni, minélfogva a piszok eltávolitása által a choleraméreg kifejlődésének fészke távolitassék el; tökéletesebb szellőzés esetében pedig az üritékek vizének elpárolgása által, ideszámitván a veritékét is, a levegőbe netalán ragadott choleraméreg a szabadba sodortatva, itt sok levegővel való elegyülésénél fogva annyira megritkul, hogy ártalmatlanná válik, nemkülönben a kiáramlott levegő helyébe újabb elegendő mennyiségben ömölhet be, mi már a lakhelyiségekben azt annyira megritkitja, hogy vagy hatásosságából lényegesen veszit, vagy épen megsemmisül. Másrészről azonban azt is meg kell vallanunk, hogy czélszerűbb táplálkozás és jobb levegő élvezésekor a táplálás tökéletesebben mehet véghez, ekként pedig a szövetek egészségesebbek lehetnek, mi a choleraméreg iránti csekélyebb fogékonysággal járhat. Ha azonban a felvett méreg eléggé hatásos, az elősorolt előnyök a betegségtől, sőt a haláltól oly kevésbé óvnak meg, mint meg nem óvnak a szunyal vagy a szoral ellenében, midőn ezek szervezetünkbe elegendő mennyiségben bekebleztetnek, mire vonatkozólag két példát hozunk fel. Barcelonában a múlt évi cholerajárvány módos emberek között kezdődött meg, kik Valenciával, hol az már kitört, közvetve vagy közvetlenül érintkeztek, s azután tőlük terjedett át a szegényebb néposztályra, ezeknél azonban sokkal nagyobb mértékben dühöngött, mit a kedvezőtlenebb viszonyokból megfejthetni A második, általam felhozandó történet, Tnoydonban Epping mellett Essex grófságban folyt le. Groombridge bérlő és téglaégető, ki szükséget semmiben sem szenvedett, s lakását minden tekintetben legegészségesebbnek lehet mondani, feleségével Southamptonban járt, hol a cholera már kiütött, ezután pedig több helyen, s september 24-én Weymouthban volt, hol hasmenése támadt, melyet azonban nagyobb fokúnak nem lehet mondani, minthogy téakanálnyi cayenne-i borssal megállitotta, midőn azonban másnap Tnoydonba haza érkezett, felesége rosszul érezte magát, de orvost csak 26-án hittak, ki némi choleratüneteket észlelt, melyek azonban 28-án jelentékenyül fokozódtak, s majd emelkedve, majd csökkenve még 30-án tartottak, midőn a beteg 7 éves leánykája dél körül cholerába esett s esti 9 órakor meghalt. Ugyanazon nap a béresek egyike szinte cholerát kapott, de jobban lett. A betegeket eddig Daniel McNab kezelte, ki helyett october 1-jén más orvos segélyeért folyamodtak. D. McNab-nál october 2-án esti 9 órakor cholera fejlődött ki, s körülbelül 10 óra lefolyása után, october 3-án reggel, hulla volt. Ugyancsak october 2-án Groombridge másik leánya Miss Kate és egy szolgáló lett cholerás, kik azonban mindketten meggyógyultak. October 6-án Groombridge Riley, az előbbi munkása, Alice Parsell Groombridgen-é anyja, nemkülönben Charles Groombridge betegedtek meg, kik közül csak Ch. Groombridge lett jobban, míg a többiek meghaltak, s midőn a még beteg Groombridge-né férje halálát meghallotta Clegg orvos állitása szerint hagymázszerű tünemények között múlt ki; továbbá Riley a szinte beteggé lett munkás falujába ment, s meghalt, valamint meghalt Saville asszony is, ki az előbbit ápolta. Ezen, egy góczpontból kiinduló eseteken kivül az egész környéken a cholerának nyoma sem volt, s Londonban annál nagyobb feltünést okoztak, minthogy ama vidéket a legegészségesebbnek tartják, s a fővárosi nép kedvencz tartózkodási helye.

Hogy pedig a vagyonossággal járó előnyök a choleraméreg ellen feltétlen mentességet nem biztositanak, annak azon haszna van, hogy ezáltal a jobb móduak nemcsak erkölcsileg, hanem egyszersmind anyagilag, saját érdeküknél fogva kényszeritvék, miszérint a cholerának a szegényebb osztály között való kitörése. annak szétterjődése ellen mindazt megtenni segitsék, mit tenni kell. Tartsák szemük előtt Galacz és Barcelona példáját, mely helyeken az előkelők, a nyomoruság

enyhitésére mindazt megtették, mi hatalmunkban állott. Barcelonában, ezen 200000 lakosú városban, közaláírás útján néhány nap alatt 1,395936 reál (160000 forint) gyült együvé, mely a cholera által igényelt első szükségletek fedezésére volt szánva. S Galacz vagyonos osztálya hasónlókép helyesen fogta fel, hogy midőn szegény polgártársain segit, ezáltal közvetve saját egészségügyének nyujt segélyt.

Gondoskodni kell, hogy a túlhalmozottan megtelt házak és lakások kiüritessenek, s a családok ideiglenesen fából épitett lakokban helyeztessenek el, mint ez Konstantinápolyban történt. Arról azonban mindenesetre szinte gondoskodni kell, hogy eléggé tág ablakok és ajtók mellett a szobák szelelő lyukakkal elláttassanak, vala mint hogy azok padozva legyenek. A földes alzatú helyisége: a choleraméreg kifejlődésének biztos góczai, minthogy az a reája jutott legkülönbözőbb üritékekből (köpedék, hányadék) a nedvességet és az ebben oldható anyagokat magába felveszi, hol azután kellő meleg mellett, annak létrejövetele könnyen megtörténhet. Ezenkivül igyekezni kell, hogy a szegény munkás osztály, mennyiben keresete lehet és van, kevés pénzeért jobb, táplálóbb eledeleket eléggé bőven kapjon, mennyiben pedig keresete nem lehet és nincs, azok közöttük ingyen osztassanak ki.

Vita tárgya, valjon a cholerabetegek otthon kezeltessenek-e, vagy kórházakban. Ez a körülményektől függ. Ki saját lakásán kellő ápolásban részesülhet, s kinél a szükséges tisztaságra felügyelhetnek, annál nincsen ok, hogy szállásán kivül vigyék; hol azonban a kellő ápolásra nem számithatni, továbbá szükséges tisztaságra eléggé nem figyelhetnek, onnét a betegek leghelyesebben czélszerűen felszerelt kórházakba vitessenek, még pedig ezek csupán csak cholerás betegeket fogadjanak be, s kétségkivül leghelyesebben fából készülhetnének, vagy ha ezen czélra téglából és kőből épült házak béreltetnének ki, ezeknek a járvány megszünése után egészben újból kellene padoztatniok, vakoltatniok, valamint az ajtók és ablakok egészen ujonnan lennének befestendők. Mind erre a tapasztalás tényei figyelmeztetnek. Igy tudjuk, hogy midőn a cholerabetegek kórházakban más betegekkel vegyittetnek, vagy szomszéd osztályokban helyeztetnek el, az utóbbiak a cholera ható anyagának nagy mértékben kitétetvék, mint ezt legújabban Nonat osztályán a párisi Charitében tapasztalni lehetett, hol a teremben felhalmozott halvanymész daczára a cholera az egyik ágyból a másikra terjedett. 1853-iki decemberben pedig, midőn nagy fagyok állottak be, Párisban a cholera megszünt, de 1854-iki februáriusban újra kitört, még pedig a charité-i Saint-Michel nevü teremből indult, hol előbb cholerabetegek feküdtek.

A kórházak helyiségei továbbá inkább kisebb szobák legyenek kevés, mint nagy termek sok ágygyal, egyszersmind pedig egymással ne közlekedjenek, minélfogva lehetséges volna, hogy a súlyosságra nézve különböző choleraesetek egymástól eléggé elkülönitessenek, mert ellenkező esetben könnyen megtörténhetik, miszerint enyhébb cholerarohamban szenvedő, nagyobb mértékben beteg üritékeivel érintkezésbe jövén, ezáltal a kórfolyamat súlyosabbá válhat.

A cholera ragályos volta hozza magával, hogy a betegekkel csak olyan egyének érintkezzenek, kik az ápolásra okvetlenül szükségesek, s minden szánakozó, felesleges látogatás eltiltandó lenne, mi még a magángyakorlatban is keresztül viendő volna, minthogy példa bizonyitja, miszerint több falusi egyén az elmúlt cholerajárványok egyikének alkalmakor Besztercze városát, hol épen vásárt tartottak és cholera uralkodott, meglátogatta, a falusiak pedig szokás szerint magánházaknál, melyek rendes szállóhelyeikként szolgáltak, telepedtek, igy többek között egy asszony is oly háznál, hol cholerás volt, mely körülménynél fogva jókorabb haza ment ugyan, de megérkezte után nem sokára nála a cholera jelenségei fejlődtek ki, melyek között meg is halt; minthogy pedig falujában igen ösmerték, igen sok részvevő látogatásban részesült, de a látogatók közül többen megbetegedtek, s igy tőle, mint góczpontból kiindúlva, a faluban számtalan choleraeset jött létre.

Az ápolóknak a legnagyobb tisztaságra kellügy elniök. Így a beteg üritékeivel kezeik igen könnyen érintkezésbe jöhetnek, midőn azután főkép evés közben a mérget legkönnyebben magukba keblezhetik, s ezért kezeiket szájukhoz sohasem kellene vinniök, valamint enniök sem volna szabad a nélkül, hogy kezeiket halvanyméssszel meg nem mosnák. Minthogy pedig Snow és mások tapasztalatai szerint az üritékekben kifejlő choleraméreg nehány lábnyi távolra az elpárolgó víz által annyira tömény en tovavitetik, hogy az orron keresztül a torokba beszíva, innét a legkönnyebben lenyelethetik, szükséges, miszerint úgy a köpedékek, mint a bélüritékek és a húgy a kórszobákból azonnal eltávolittatván, oltatlan mész által fertőztelenitessenek. Egyszersmind igen kivánatos, hogy a beteg által használt fehérnemű és ágyi ruha naponta változtassék, még gyakrabban, ha azokat az üritékek beszenyezték; mosás előtt pedig halvanymészszel vízben kell áztatatniok; továbbá legczélszerűbb, ha az ágyi ruhák szalmával vagy szénával tömetnek ki, melyek naponta könnyen megujithatók, s a használtakat el lehet égetni. A nyoszolya, nemkülönben a szobapadozatnak szinte a leggondosabban tisztán kell tartatnia és halvanymész által fertőztelenittetnie; végül a beteg naponta többször borszeszes-eczetes vízzel mosassék meg, mi a hidegségi szakban langyos lehet, s ezen mosás czélja a veritékben netán jelenlevő méreganyag fertőztelenitése.

A kellő ápolás és a nagyobb tisztaság kétségkivül nagyobb költséget igényel, de ezen nagyobb költség csak feltétlenül tekintve az, minthogy a baj csirja képződésének akadályozását és annak tovaterjedését vévén tekintetbe, a csökkent halálozások következtében az emberek személyében megmentett munkaérték azt sokszorosan visszapótolja. Azon költséget, melynek uzsorávali visszanyerését biztosan remélhetjük, kölcsönön kivül egyébnek tekintenünk nem lehet, minthogy általa a közéletben kamatozó tőkét, t. i. munkásságra képes emberi életet tartottunk meg.

Az ivóvíz legnagyobb figyelmünket érdemli meg. A köznép már sokszor a kútakat okozta a choleraméreg terjesztőjének, s mérgezési gyanú támadt fel benne, de azt babonának nyilatkoztatták, sőt meg is büntették; voltak azonban férfiak, kik eléggé alaposan bebizonyitották, hogy a víz a choleraméreg vivője lehet. Így csak Snowra kell figyelmeztetnünk, ki a már emlitett broad-streeti járványnak elejét tudta venni, nemkülönben Pettenkoferre és az angolokra kell tekintenünk, kik kimutatták, hogy az üritékekben létrejövő choleramérget vízben feloldva minden porhanyós, vízszivó talaj, így a televény, homok, agyag, szín, durva mész, mész-keserkő (magnesia-linrestore) a legnagyobb könnyüséggel tovaviheti, miből azután megérthetjük, hogy miért van, miszerint a cholera nagy esőzések alkalmával és után inkább dühöng, valamint abból felfoghatjuk, hogy az erős fagy, mely a földbe mélyenhatva a talaj szivárgási folyamatait akadályozza, a cholerajárványnak végetvethet, mely azonban a hőmérsék csillapúltával ismét fellép. Ezáltal azonban nem akarjuk érteni, hogy fagyhidegben a cholera nem uralkodhatik, minthogy ennek mérge az üritékektől beszenyezett, tisztátalanúl tartott és fütött szobákban akkor is képződhetik, midőn a szabadban képződését, vagy legalább tovaterjedését az erős hideg gátolhatja.

Ezen a nagy bajon legnehezebb segiteni, legalább hamarjában nem igen segithetünk, hanem már előbb a közegészség, átalános tisztaság és kellő kényelem tekintetéből kellene arról gondoskodnunk, hogy vízvezető, nemkülönben vízhatlanúl elzárt üritékhordó csatornáink legyenek, melyek ne folyóvízbe nyiljanak, hanem bennékük zárt medenczékben fogassék fel, hol azután fertőztelenitve és szagtalanitva a földmivelés czéljaira előkészitessenek; minthogy pedig erről nálunk sehol sincs gondoskodva, csak azt tehetjük, hogy az olyan kútak vízének ivásúl, főzésül és mosásúl való használása megakadályoztassék, melyek mélyen, árnyékszékek és üritékhordó csatornák közelében feküsznek, s hasonló történjen olyan folyó vizekre nézve is, melyekbe az emlitett csatornák üritik bennéküket, s így vizet csak a csatornák és árnyékszékeknél magasabban fekvő kútak-, nemkülönben tiszta vizű folyók és patakokból lenne szabad

meriteni. Továbbá igen helyes lenne víz-átpárologtató készülékeket felállitani, s a közönséget átpárologtatott vízzel ellátni, mely tekintetben való költségkimélést szinte csak a községek és az állam közjava érzi meg.

Legutoljára az orvosokat hagytam, kik ily járványok alkalmával, a kellő tekintélylyel felruházva és a szükséges anyagi segély felett rendelkezve mindent tehetnek, mi üdvös és hasznos, míg ha czélszerű tanácsaik véghezvitelében csak fukar kezüekre akadnak, kik „nincs pénz"-zel válaszolnak, hivatásukat igen természetesen be nem tölthetik. Járványok alkalmával szükségképen nékik kellene a vezérszerepet viselni, mint háborúban a hadsereg katonai vezérekre és nem politikai tisztviselőkre van bizva, kiknek oly esetekben az orvos rendeleteit csak ugy kellene teljesiteniök, mint háborúkor a hadvezérek kivánságainak teljesitése kötelességük. S míg ezen tekintetben a nagy közönségnek tisztább fogalmai nem lesznek, az orvosokat a közegészségügy őreiként nem tekinti és tiszteli, hanem azokban bizalmatlankodva és figyelmeztetéseikre válvonitással tekintve, nékik ottan is csak alárendelt, hasztalan, ellenőrzési intézkedésekkel zaklatott szerepet enged, valóban nem igen várhatjuk, hogy a cholera és más járványok a kellő erélylyel és hatálylyal leküzdessenek.

A közönség pedig más véleményre mindaddig nem jutand, míg át nem fogja látni, hogy a járványoknak szükségképen nem kell annyit és oly sokáig pusztitani mint ezt tapasztalni lehet; nemkülönben hogy azon pusztitások oka nagyrészben ő maga, különösen pedig, hogy félszegségeinek tulajdonithatja nagy vesztegség.

A kellő hatalmon kivül szükséges, hogy az orvosok elegendő számmal és helyesen szétosztva alkalmaztassanak. Kivánatos, hogy nappali és éjjeli orvosok legyenek, s ekként mindegyiküknek elegendő nyugalom engedtessék. Abban hogy az orvos éjjel-nappal, pihenés nélkül betegek után szaladjon, nincs semmi köszönet, minthogy üdülésre ideje nem lévén, eléggé éberen és erélyesen nem dolgozhatik. Azután figyelembe veendő, hogy az olyan egészséget és életet lehetőleg kimélni kell, melyet rögtön nem pótolhatni. Hogy valaki magát orvossá kiképezze, oda több év kivántatik, s ha a halálozás köztük a szokottnál sokkal nagyobb, a kimultak száma az oskolát végzettekhez képest igen rosz arányban van. Továbbá a reájuk háromló és általuk teljesitendő szolgálat érdekében követelhető, hogy midőn járványok idejében községek vagy az állam által alkalmazva vannak, a betegek látogatásánál közköltségen tartott fogatok álljanak rendelkezésökre, minthogy ekként ugyanazon időben több beteget látogathatnak meg, s oda, hova egyébkint 2—3 orvos kellene, egy is elég. Az ekként megkimélt költséget pedig arra lehetne forditani, hogy ugyanazon kerületben a nappali és éjjeli orvosi állások nagyobb megerőltetés nélkül létesitessenek.

Mielőtt pedig czikkünket bezárnók, hangnyomatolnunk kell, miszerint a járvány idején alkalmazott orvosok kellően dijaztassanak. Hallottuk, midőn mondották, jó napi díjat kell nékik adni, s ezen napi díj tervben 2 frt volt, mennyit ügyes favágó is megkeres, azután pedig 5 forintról beszéltek. Részünkről itt átalános szabályokat felállitani nem akarunk, de annyit kifejezhetünk, hogy a díjazás a tudományos fokozat elérésére szükséges fáradságokhoz, nemkülönben az életveszélyhez mért legyen, mit leginkább a barbárnak czimzett török méltányolt, midőn a jelen járványnak Stambulban való dühöngése alkalmakor az alkalmazott orvosoknak havonként 1000 forintot (6000 piaszter) és elegendő számú segédeket adott.

Orvosi vélemény egy nehézkóros (epilepticus) gyújtogató elmeállapota felett.

Közli **Ambró János** tr. Kisújszálláson.

Elbeszélés.

K. J. kisújszállási születésü, 34 éves, reform., nős, négy gyermek apja, 1857-ben azzal vádoltatik, hogy testvéreivel közösen birt tanyáját meggyujtotta. — A birói vizsgálat alapján, a szülék s több tanuk vallomásaiból az előzményekre vo-

natkozólag az tünik ki: hogy a kizárólag földmiveléssel foglalkozó családban az elme- idegbajoknak, eskórnak nyomai nincsenek. K. J. gyermek- s első fiatalsága korában jó egészségnek örvendett, hat évig iskolába járt, s azután földmiveléssel foglalatoskodott, szorgalma, előzékenysége s szép magaviselete által tünt ki; 1843 ban húsz éves korában, szabatosan meg nem határozható heveny, néhány napig elnyomott szellemi működés s tévengéssel párosult betegségben szenvedett, a melyből minden utókövetkezmény nélkül felépült. 1844 nyarán, lovait a mint legeltetné, zivatar, menydörgés támadt, s ő, a szokatlan kimaradása miatt aggodó szüleitől, más nap eszmélet nélküli állapotban találtatott meg a mezőségen. Ez esemény után 12-ik napon eszmélete visszatért, környezetére figyelmezett, s nehezen érthetőleg, dadogva, szükségei kielégitését nyilvánitá; ezután napról napra javult s a betegség 5-ik hetében föl kelt, de a jobb oldalán, név szerint a jobb karjában az erő, érzékenység s mozgatási képesség tetemesen csökkent. — Betegségére vonatkozólag állitá, hogy a menykő közelébe csapott le, s a következő 12 napon mi történt, — annak tudatával nem bir. — Felüdülése 3-ik havában felsikóltással egyszerre csak összerogyott, eszmélet s érzéketlen állapotban rázkódtató, az egész testre kiterjedt, pár perczig tartó görcsök által lepetett meg, s ezután mély álomba merült, melyből fölocsudva, kimeritő bágyadtság érzete maradt nála vissza. 1834 óta ezen görcsös rángási, eszmélet nélküli rohamok gyakorta, határozatlan időközben majd éjjel, majd nappal, kisebb nagyobb mérvben, a reszketéstől a legrázkódtatóbb vongálásig váltakozva jelentkeztek. — A szülék, vádlott s több tanu állitásai szerint e rohamok olykor rögtön, olykor előzmények után lépnek fel, nem ritkán a roham előtt egy, két vagy három napig nyugtalanság, szívdobogás, félelmes elfogultság mutatkozik, a vádlott ilyenkor tulingerlékeny, beszédében gyakran hiányzik a kellő összefüggés, tettei helytelenek, olykor ész nélkül neki iramlik csikorgó hidegben lábbeli nélkül, s ismételve ily időben öngyilkolási hajlam nyilvánul. Évek folytán a vádlott egész személyisége megváltozott; a vidor arcz kifejezését lehangoltság kinyomata váltotta fel, a fiatalkori vidámságát állandó búskomor hangulat üzte el, betegsége előtt szelid békeszerető, munkás, ez óta azonban izgékony, csekély okra dühös, haragra lobbanó, elannyira, hogy szülei fogadáskor a cselédséget e körülményre figyelmeztetni szokták; télen nyáron bundája vállain, legörnyedt fejjel keresi a magányt. Minden iránt közönyös, tunya, a legcsekélyebb foglalkozásra képtelen.

August. 24-én szokása ellenére, testvéreivel közösen birt tanyájára kiment, hol kinlevő öcscsével összezördülvén, a tanyai birtokot magának tulajdonitotta, s miután ez ellene szólt, tüzre mutatva így kiáltott fel „ezen osztozhattok“ — innen a szomszéd tanyára ment, szüleire, testvérjeire durván kifakadva, majd ismét visszatérve, egyik munkás nyájas kérdéseire durczosan válaszolt „ne beszéljen nekem az öreg Isten sem.“ A jelen levők látván izgékonyságát, minden további szóváltást kerültek. A nap többi részén idestova kóborolt. Éjjel a tanyán tüz ütött ki, a jelenlevők s szomszédok siettek menteni, a mi menthető volt, a vádlott magatartása ez alatt is eszelős, badar volt, testvérjének mosolyogva kiáltott „könnyen elhordhatod a szalmát,“ „nem kell többet a takarmányt hordanod“ „megszabadultál a dologtól“ — s midőn a gonosz tény indokát kérdezte, közönyösen válaszolt: „igy kellott ennek lenni“ — máshoz fordulván felkiáltott „mily szépen nyelvel ez a tüz“ „majd szépen lehet seperni a tanya udvarát“, egyik rokonához szólt „van nekem pénzem elég, adok nektek ha kell“ „itt megy a bolondos bátyátok“ — „a bolondnak nem tesznek törvényt“ — „én is tudom egy évig zörgetni a lánczot“ — „melegedhettek a tüz körül, jó tüz van melegedhettek“ — ismét egy másik tanunak „azért tettem, mert az én földemre rakodtak; különben is nekem ég legtöbb“ stb — August. 25-én testvérbátyja a tanyára kijövén, szemrehányást tesz, s fenyegeti hogy a tüzbe löki, erre a vádlott egy csizma szárából kihuzott hosszú, éles késsel testvérére rohan, s a balfelkar közepe táján mellről hátra a lágy részeken keresztül ható sebet ejtett, mire a jelenlevők, e pillanatban villákkal neki rohantak, s le verték. —

A leveretés után lecsendesült, s egy boglya takarmány alá huzódva, lefeküdt. — Birói vizsgálatból kiderült, hogy éjjel 25—26-ára rángási rohama volt.

Aug. 26-a reggel a vádlott sérült bátyja kiséretében, lakásomra jött, s a vizsgálatnál következő sérelmek találtattak.

a) a koponya baloldalán a homlok s a falcsonton van 1½" hosszú seb;

b) a bal falcsonton a nyilvarránynyal párhuzamosan egy 2" hosszú seb; továbbá

c) a nyakszirt varrat bal szárnya mentében egy 1⅓" hosszúságnyi.

d) a nyakszírtcsonton balra a külső nyakszirt gümőtől T idomú seb;

e) a bal falcsonton a halántékfali varrat felett félhold idomu seb.

Az a—e alatti sebek a fejtakarón keresztül hatnak, a csont lemeztelenitve nem találtatott, a sebszélek rendetlenek, zuzottak tátongók.

f) a bal fülkagyló felső részén a külszegélytől az ellenléczig keresztülhasadva.

g) a balszemhéjak aláfutott vértől megduzzadva, a köthártya, a szemgolyó rendes.

A vizsgálat ideje, valamint későbben az emlitett sérelmek gyógyitási folyama alatt, az agyrázkódtatásnak legkisebb jele sem mutatkozott; a sérelmek jelentékenyebb visszahatást nem idéztek elő, s egyszerű kezelés mellett 14 nap alatt begyógyultak.

Ezen idő alatt semmi eltérés a képzelet, elme és akarat körében nem nyilvánult, felfogásai, cselekedetei ép elmetehetségnek megfelelők; miveltségi körét tul nem haladó tárgy s viszonyokról józanul ítél, gondolat s beszéde menetében kellő az összefüggés. Arczkifejezése komor, fájdalmas, bus kinyomatu, az arcz pöffedt, vonásai idomtalanok, korán elaggodtak, a tekintet meredt, a láták, látás s hallási érzékek rendesek; a fogak elcsiszoltak, nyelvén hegek találhatók, a testen itt-ott vérömlenyek, az izomzat petyhüdt, a tagok reszketnek, kivált a jobb oldaliak, hol az erő, érzékenység s mozgatási képesség csökkent. A szív, tüdők s egyéb testi működések épek.

Vélemény.

Ha a birói vizsgálat nyomán megállapitott K. J. élete tetteire vonatkozó mozzanatokat szemügyre veszszük, ki tünik: mikép fiatalságában egészséges volt, hat évig járt iskolába közép előmenetellel, szüleit a gazdálkodás körül sikeresen segitette elő, szorgalma, példás viselete, s társasági hajlamánál fogva ismerősei által szerettetett.

Húsz éves korában közelébe a menykő le csapott, minek következtében öt hétig tartó sulyos betegségbe esett. A rögtön létrejött eszmélet nélküli állapotból, a test jobb oldalán visszamaradt bénulásból, továbbá a hatalmas villámszikra, mint alkalmi okból a bal agyféltekében történt vérömlenyre lehet következtetni. Felüdülése 3-ik hónapjában a fent vázolt ránggörcsök mutatkoztak, melyek a nehézkór roham jellegével birnak, s ez idő óta, bizonytalan időközökben gyakran, mostanáig, s igy 13 év lefolyása óta ismétlődnek. A nehéz kór ez esetben a vérömleny következménye, s fel lehet venni, hogy az agyban szervi változás, vérömlenytömlő, vagy heg, mint a vérömleny maradéka létezik, s az eskór rohamokat ez hozza létre.

A maga nyilvánulásaiban oly rémitő betegség minő az eskór, idő folytán a szenvedő lelkülete s testén szomorú, maradandó kinyomatot eredményez. — K. J. évek óta nem képes gazdászati foglalatosságait kellő kitartással s szorgalommal folytatni, lét eszközeit megkivántató óvatossággal megfontolni, szóval ügyeit úgy intézni, a mint közönségesen kora s mivelődési fokához hasonló emberek vezetik, s a mennyire ő ezen betegség előtt képes volt. — Arczvonásai, görnyedt testtartása levertséget tükröznek vissza, lusta, munkához semmi kedve, izgékony, könnyen haragra lobbanó, annyira, hogy cselédfogadáskor szülei e körülményre figyelmeztetni szokták a cselédséget, hogy ismerősei neki ellen mondani őrizkedtek.

August. 25-én kapott sérelmei gyógyitási folyama alatt ismételve a képzelet, elme s az akarat körébe vágó, állása, s

mivelődése fokához alkalmazott, az értelmi tehetségeinek mivolta tárgyában tett vizsgálódások rendellenességet nem külöltek; tiszta fogalmai vannak az ember kötelességeiről, az egyes tények erkölcsi mivoltát helyesen mérlegeli, öntudatos megkülönböztetést tesz a jó és a rosz között; — a birói vizsgálatból továbbá kiderült az, hogy a nyavalya törési rohamok közti időszakban közönyösségét, tunyaságát, fokozódott ingerlékenységét kivéve, különböző dolgok s viszonyokról értelmesen nyilatkozott, azonban minden körülmények között leverő bus komorságát eltompult arczkifejezése, görnyedt testtartása visszatükrözte, minek további jele, állandó ellenszenve minden foglalalatosság irányában a társas élettöli elszigeteltség, s magábani töprenkedés.

Nem ritkán bizonyos előzmények kedély ingerültség, értelmi zavar, a közel fenyegető eskóri rohamot jelezték; egy két, három nappal a roham előtt mellszorongás, nyugtalanság mutatkozott, mely őt czél nélkül bolyongni késztette, s ilyenkor az értelem, az akarat kóros megmásúlása, összefüggés nélküli tévengő beszédeiben, helytelen tetteiben nyilvánúlt.

Kitünő elmegyógyászok megegyező tapasztalatai bizonyitják: hogy a nyavalyatörőseknél a rángási rohamok közötti időszakokban nem ritkán az értelem, kedély s jellem változások, a rendes s ép állapottól alig eltérő nyilatkozványaitól különféle fokozatban egész a dühösségig nyilvánulnak. Mint kisebb foku elmeeltérés az elmezavar kezdete abban nyilvánúl, hogy az ily betegek ingerlékenyek, összeférhetetlenek, bizalmatlanok, zsémbesek, még azon esetben is, ha jellemök ezen betegség előtt békeszerető, engedékeny összeférhető vala, a változó hangulat megfelelő magaviseletet eredményez. Kés öbben e szerencsétlenek szembeötlő elmebeli zavart, tévengést mutatnak, mely órákig, napokig tart, rohamként áll elő, s gyakran a rángási roham megelőzi vagy ezzel váltakozik. Ilyenkor nagyobb mértékben levertek, durczásak, tulizgékonyak, a tiszta mérlegelő s határozó értelmet az ittassági mámorhoz hasonló zavar váltja föl náluk, azért is a figyelem, emlékezet, gondolkozás, itélet s akarat gyengeségeiről csak homályos öntudattal birnak, s erőszakos szenvedélyek által ösztönszerüleg veszedelmes cselekedetekre késztetnek. Ily roham alatt bizonytalan remegés, félelem, életuntság által elfogulva, czél nélkül tévelyegnek. Az eskórosok néha ezen állapotot úgy tüntetik elő, mint egy kinzó lelki fájdalmat, levertséggel, elmezavarral összekötve, mint egy nehéz álmot lelki szorongással, vagy fenyegető szerencsétlenség kinos érzetével párosulva. A nyavalyatörést, tévengést, nem ritkán dühösség követi, ilyenkor minden kimélet nélkül, saját vagy mások életét, vagy életnélküli tárgyakat vad dühvel, ismételt vak erőszakoskodással semmisitnek meg. Közvetlen ily erőszakos tény után az eskóros kinzó szorongatásától megmenekszik, a történtekre csak hiányosan, egyes részletekre vagy épen nem emlékszik, ép úgy mint ki álmában fel kel, mindennemű dolgot elkövet, lefekszik, mélyen elalszik, s felébredéskor csak homályosan, vagy épen semmire sem emlékezik.

A vádlott 24-én szokása ellenére a tanyára kimegy, s feltünőleg minden iránt ingerlékeny, zsémbes, durczás, mogorva, felfogása hiányos, félszeg, szellemi ereje hanyatlott annyira, hogy kóros ösztönének ellenállani nem bir. Borzalmas, sötét eszméitől háborgatva, ide s tova bujdokol, mindenütt ellenséget lát, míg végre e kinos állapot gyülöletté s boszszuvá fajulván, éjjel, a testvéreivel közösen birt tanyát meggyujtotta. E gonosz tett után tévengése tovább tart, félszeg felfogásán alapuló eszelős nyilatkozatai az elnyomott zavart elme kifolyásai, míg végtére új ingerlés, vaddüh rohamot idéz elő, bosszuálló gyilkolási vágy kiséretében testvérjével összezördülve tüzre mutat „ezen osztozhattok“, a szomszéd tanyáu rokonait, szüleit, testvéreit átok s szidalmakkal illeti; több óra múlva az apai tanyára visszajövén, egy egészsége után tudakozódó munkásnak dühösen válaszol „ne beszéljen nekem még az öreg Isten sem.“ A tüz körül tettei, nyilatkozatai eszelősek, józan felfogás s értelemmel ellenkezők. Nemcsak hogy nem vesz részt saját vagyonából az emésztő tüztől a mit lehet

megmenteni, de badar, bolondos nyilatkozatai elmezavarának tanuságai; p. o. „nem kell már a takarmányt hordani, megszabadultál a dologtól — vagy mily szépen nyelvel ez a tüz, szépen lehet seperni a tanya udvarát“ — sat. sat. Testvérének fenyegetésére, hogy őt a tüzbe dobja, felfokozódott izgékonysága a legdühösebb haragra lobban fel, s késsel, oly vak dühvel rohant neki, a mely csak ismételt erőszakoskodás, számos sértések után csendesült volna le, ha rögtön a körüllevők által le nem veretik.

Az előadottakból látszik: hogy a vádlott elmezavaránál fogva, nem volt képes gondolatait kellőleg összeszedni, tetteit, s az ezekből folyó szükséges következményeket megmérlegelni; hiányzott az előrelátás, önbirálat, s a valódi állapotnak öntudata, minek eredménye bizonytalan ingatagság, akarat szeszély s felizgatott szenvedélyek kitörése, melyek felett az értelem kormányzó hatalmát veszitette. Ezen fokozódott ingerültségben, kinzó nyughatatlanság, indokolatlan gyülölet, harag martalékja levén, tévengésében mit tett, megitélni képes nem volt.

A vádlott a gyujtogatást éjjel vitte véghez, s késsel volt felfegyverkezve; ha továbbá felteszszük, — a mi azonban a vizsgálati adatokból épen nem tünik ki, — hogy a testvérek között a birtok miatt viszálkodás lett volna, s így a bün tény bosszuból eredt, mint előre kiszámitott s átgondolt terv, — ez fel nem vehető; mert akármily korlátolt, de józan eszü ember azonnal átlátja, hogy hasonló magatartás a tettes nyomára szükségkép reávezet; továbbá nem tekintve a büntény jogi következményeit, a vádlott maga magának okozott legtöbb kárt.

Ha a birói vizsgálat nyomán megállapitott tényálladékot, a vádlott élete s a büntényre vonatkozó mozzanatokat tekintetbe veszszük, nincs kétség: hogy K. J. nehéz kórban szenved, melynek folytán értelme, kedélye változott, ingerlékeny, összeférhetetlen lett; hogy nem ritkán az egyes rohamokat, kedély- s értelemzavar előzi meg; — hogy august. 24-től 26-ig történt rohamig, a nyavalyatörési tévengés, mely 25-én reggel dühösséggé fokozódott, jelen volt, s ezen időben tettei az értelmi zavar következményei.

Tardieu, Lorrain és Roussin újabb észleleteik s vizsgálataik a szoral, mireny és a rézsók által okozott mérgezésekre nézve törvényszéki orvosi tekintetben.

(Annales d' Hygiene publ. 1865. 340—368.)

A szerzőknek alkalmuk volt három mérgezési esetnél vizsgálatot tenni s az iránt véleményt adni, melyet közölnek.

Az egyik büntény állitólag már 8 év előtt követtetett el. A már föl nem ismerhető hullarészekben találtatott ugyan nagyobb mennyiségü réz mint rendes állapotban, de miután az élet folytán észlelt kórjelenségek, valamint a hulla kórtani tüneményei tudva nem voltak, határozott következtetést a leletből vonni nem lehetett, a réz véletlenül jelenlevő tárgyból (például tüből sat.) is származhatván.

A második eset mirenymérgezés volt. A szokott módon eszközölt vegyi vizsgálatnál, a Marsh-féle készülékben, igen világos gyürük és foltok voltak fölismerhetők, melyek minden próbánál mirenynek bizonyúltak. Kimutattatott azonkivül a mireny az emésztő és egyéb szervekben, de nem az egyszersmind vizsgálat alá vett temető földjében s a hulla megtartására használt alkoholban. Ugyszintén mirenysavat tartalmazott a vádlottnál talált por. — A vegyi vizsgálathoz csatolt véleményben emlittetik, hogy a gyógykezelő orvos az észlelt tünemények alapján hagymázt kórismert. Ezen nézet a betegség 17-ik napján bekövetkezett halál után tett bonczolatnál fogva, melynél bélfekélyek nem találtattak, mellőzhető. A betegség tüneményei közt emlittetnek: folytonos, kaparó érzés a gégében, ismétlődő hányás és hasmenés, lassankint növekedő gyöngeség és erőhanyatlás. Alábbhagyások gyakran állottak be, melyekre világos rosszabbulás következett; nevezetesen a halál előtt két nappal jelentékeny jobbra

fordulás tapasztaltatott. — A bonczvizsgálatból csak az emlittetik, hogy a gyomorban mély, szélükön függőleg kimetszett fekélyek voltak jelen.

A harmadik esetnél szoral (strychnin) mérgezésről van szó, s miután a vegyi vizsgálat a szokott eljárástól némileg eltért, érdekesnek látszik azt kissé bővebben előadni. Miután az ásványmérgek jelenléte előzetesen constatirozva lőn, a tökéletesen apróra metélt szervek a bélcsatorna tartalmával és a hullamegtartására használt borlanggal, egy litre tiszta alkohol hozzáadása mellett, borsav alkoholikus oldatával föleresztetett és ez állapotban 35° C. mellett 24 óráig állni hagyatott. A folyadék azután vászonruhán átsajtóltatott, leszüretett és 40°-nál lassankint elpároltatott. E müvelet folytán szines, szörpösszeállású, pelyheket és zsírcsöppeket még tartalmazó tömeg maradt hátra, mit további tisztitás végett lepárolt vízzel föleresztettek és átszürettek. A szüredékhez tömény tanninoldat vegyittetett és a 24 óra múlva képződött csapadék a felette lévő folyadéktól elkülönittetett. A még nedves csapadékhoz óloméleg vízegyet (Bleioxydhydrat) vegyitettek, s a vegyitéket, nehányszori felrázása után, üvegharang alatt, elpárologni hagyták, mire száraz, morzsás tömeg maradt hátra, mely finom porrá törve háromszor egymásután alkohollal pállittatott (digerírt) és átszüretett. Az alkoholikus szüredékek egyesittetvén 35°-nál elpárologtattak, mire 0,30 grm. nehéz, mézösszeállású, még színes, lúg kémhatású s félig keserű, félig sós ízű maradék maradt hátra.

Miután a mérges anyag tisztitása még nem haladhatott annyira, hogy azt kémhatásából föllehetett ismerni, s miután az ez irányban tett kisérlet is semmi eredményre nem vezetett, a szerzők egy időre a vegyi eljárást abba hagyták, és élettani kisérlet által a méreg természetét fölismerni megkísérlették. Két egyenlő nagyságú békának, az egyiknek néhány cseppje a fölebb emlitett kivonatnak, a másiknak sósavas strychnin a bőr alá föcskendetett. Az eredmény mindakét esetben csaknem azonos volt, világos szoral- derme, csak hogy az elsőnél a tünemények valamivel később s nem oly hevességgel léptek föl, mint az első esetnél.

A méreg természete ez úton ki lévén jelölve, szerzők néhány próbakisérlet után a következő eljárást választották mint legalkalmasabbat a méreg különválasztására. A nyert kivonatot vizben feloldották, sósavval gyöngén megsavanyitották, átszürték és a szüredéket hamanyiblaghigany oldatával tökéletesen leülepitették. A fehér, tömött csapadék fölös menynyiségü kénkönléggel (Schwefelammonium) vegyittetett, mire bő higanykéneg (Schwefelquecksilber) képződött s azután a tökéletes megszáradásig és a kénszag teljes eltünéseig vizfürdőben szárittatott. A száraz maradékot a szűrőn tiszta alkohohollal ismételve kivonták, a langyos szüredéket elpárologtatták, s a fehér, jegeczes, igen keserű maradékot néhány köb. cm. savanyitott vízben újra feloldták. Ezen oldat előbb szénsavas kali tömény oldatával, azután chloroformmal vegyittetett és erősen felrázatott. A chloroform néhány percz múlva a fenékre alászállott, s a többi folyadéktól óvatosan elkülönittetett, mire az hangyanyhalvanynyal ugyanazon módon még kétszer kezeltetett. Az egyesitett hangyhalvany elgözöltetvén tiszta jegeczes, vizben oldhatlan, alkoholban könnyen oldó maradékot hagyott hátra, mely már viselete által a kénsav és ketted chromsavas kali, a chlorgáz, arany-halvacs és légenysav irányában, valamint élettani hatásánál fogva a békákra szoralnak (strychninum) bizonyult be.

Az élet folytán a mérgezettnél észrevett tünemények a közönségesek voltak. — A bonczvizsgálat tisztán negativ volt.

Közegészségi ügyek.

Fonalóczkór. Minthogy magán- és ujsághirek szerint a fonalóczkór Csehországban kiütött s már embereken is mutatkozott: a magas főkormányszék azon megkereséssel fordult a csehországi cs. k. helytartósághoz, hagy a dolog mibenlétét, úgyszintén az ezen kór elfojtására s terjedésének megátlására netán elrendelt óv- és gyógyintézkedéseket vele közölje; megjegyeztetvén, mikép a külföldön a sertéshúsban gyakran észlelt ezen kór előfordulta iránt 1864. évben országszerte nálunk is elrendelt, nagyrészt górcsői vizsgálatokon alapuló terjedelmes nyomozásokból kiderült, miszerint Magyarhonban 1863. év folyamán összesen 2,282466 darab sertés életett le a nélkül, hogy azoknak husában ezen kór csak egy ízben is észlelet alá került volna, vagy hogy ezen állatkák jelenléte által az embereknél okoztatni szokott, veszélyes kórtünetek fordultak volna elő. A csehországi helytartóság válaszirata szerint ezen hatóság, m. év dec. 23-án a jungbunzlaui kerületi főnök jelentése által jutott tudomására annak, hogy Weigsdorf határhelységben egy emberen, kinyers disznóhús-kolbászt evett, a fonalóczkór ütött ki; a prágai cs. k. rendőrigazgatóságnak egy további jelentése szerint a szomszédos szász határhelységekben hasonlag fordultak elő számos ily betegülések, melyek a szász egészségügyi közegek által fonalóczkórnak fölismertettek és megállapittattak.

A kérdéses betegség sikeres elfojtása és terjedésének meggátlá-a czéljából, biztos észleletek alapján, melyeknél fogva a fonalócz +80° R. hőfoknál kétségtelenül elvész, s akkor terméssetesen a hússal együtt élvezve is ártalmatlanná válik — a lakosság oda utasittatott, hogy csupán jól megfött, avagy tökélyesen átsült sertéshust, s annak készitményeit élvezze, s habár a Csehországban leöletett sertések górcsői megvizsgáltatása imperativ úton egyelőre még nem eszközöltetett is, mindamellett még is valamennyi község egy erre vonatkozó oktatásban az iránt világositatott föl, hogy fönnebbi eljárás a leöletett sertéshús egészségellenességének teljes biztossággali meggyőződésére legalkalmasabb.

Fönnebbi esemény alkalmából a cs. k. államministerium két szakférfit, Klob és Müller tudor és tanárokat küldötte ki Weigersdorfba, illetőleg Szász- és Poroszhonban a fonalóczkór tanulmányozására, kik immár rendeltetésük helyén meg is érkeztek.

Utólag Csehországban még egy másik ily betegülés is állapittatott meg az előbb nevezett helység közelében, mindkét betegnél azonban, valamint a szász határhelységekben a fonalóczkór folytán megbetegült többi egyéneknél is a teljes egészség helyreállittatott. Kelt Budán jan. 24-én 1866.

Közli Grósz Lipót tr.

Fárao-kigyók egészségügyi tekintetben.

A higanykénkékleny (Quecksilber schwefelcyanür) melyből állanak az ugynevezett Farao-kigyók, (kis kúpalakú játékszerek, melyek tetejükön, meggyújtva bámulatos hosszúságú tömegekké kigyóznak), a légenysavas higanyélecs föleresztett oldatából, annak kénkéklenyhamany (Rhodankalium) általi lecsapása által készül, s többnyire még légenysavas higanyt is tartalmaz. Eulenberg szerint a kereskedésben kapható kúpok ha lenyeletnek, csak a higanynak ezen hozzávegyülése miatt hathatnak méreg gyanánt, mert a tiszta higany-kénkékleny a vérben oldhatlan.

A készitmények elégetésénél légeny mellett kénszéneny képződik, mely szénsavvá és kénecssavvá azonnal élenyül, meg higanygőz. Csak ez utóbbi és a kénecssav teszik a játékszert veszélyessé az egészségre nézve. Cyangas nem fejlődik. (Berl. klin. W. sch 1865, 46).

II. Letheby a nitrobenzol mérges tulajdonairól.

(London Hospital Reports 1865).

Mióta Hoffmann a benzint a kátrányban kimutatta, a nitrobenzol (mírbane, mesterséges keserű mandolaolaj) abból nagyjában készül és szaga miatt illatszernek használtatik. A párisi világkiállitás alkalmával a jury ezen készitményt egészen ártalmatlannak nyilatkoztatta.. Mily téves volt ezen állitás, bizonyitják azon esetek és kisérletek, melyeket L. közöl s melyeket közelebb bővebben is közölni fogunk.

PEST, 1866. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN. (Dorottya-utcza. 14. szám).

Pest, 1866. **6. SZ.** **Február 11.**

Előfizetési ár: *helyben* egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., *vidéken* egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 10 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, ujtér 10. sz., és Kilián Gy. könyvkereskedésében váczi-utcza Parkfrieder-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Than Károly tanár: Az ozon képződéséről gyors égéseknél. — Vizsgálatok a sertések fonalócz-betegségére nézve. Kühn J. tanár után. — Könyvismertetés. Die Uroskopie am Krankenbette, von Dr. A. Ziegler. — Lapszemle. Ammoniak lázbetegek vizeletében. Élettani halál a szív működésének lassú megszüntetése következtében.
Tárcza: Cholera és typhus. — A nagyváradi szemgyógyintézet 1865-ik évi kimutatása. — Folytassuk? — Vegyesek.

Az ozon képződéséről gyors égéseknél.

Than Károly tr. vegyészet tanáráról.

(Előadatott a magy. tud. akademiában dec. 18-án 1864.)

Böttger [1]) Schönbein [2]) és Kolbe [3]) azon érdekes felfedezést tették, hogy a könenynek illetőleg a könenytartalmú anyagoknak gyors égése alkalmával csekély mennyiségű légecssavas ammonium keletkezik. E vegyület jelenlétét az égésnél képződő vízgőz lehütése által összegyüjtött vízcseppekben kétségtelenül ki lehet az ismert kémszerek segitségével mutatni. Schönbein ezen vegyület keletkezését akként magyarázta meg külön e czélra tett kisérletek alapján, hogy az égés alkalmával adott körülmények közt a keletkezett vízgőz a levegő légenyével közvetlenül egyesülvén, okozza a légecssavas ammonium képződését a következő egyenlet szerint:

$$_2H_2O + N_2 = (H_4N)\,NO_2$$

Mivel ezen ammonium vegyületnek ily módoni keletkezése a növény élettanra nézve átalában igen nagy fontosságú tény, a mennyiben határozottan felderiti a növények tápszerei közt oly nagy fontosságu ammoniumok keletkezésének végső forrását: ez oknál fogva iparkodtam egyszerű kisérlet által e fontos tényt előadásaimban is bebizonyithatóvá tenni. E czélra egy Warentrapp-Will-féle teke-készüléken a Bunsen-féle gázlámpa lángja körüli levegőt szivtam keresztül. A készülékben igen csekély kénsavval savanyitott jodkalium keményitőoldat mint a légecssav legérzékenyebb kémszere foglaltatott. Midőn a láng különböző tájékairól szivtam be a levegőt, azt tapasztaltam, hogy a lángnak alsó $^2/_3$-án, a készülékben foglalt folyadék gyorsan megkékült, mi a légecssav jelenlététől keletkezhetett. Azonban igen feltünő volt előttem, hogy a készüléken keresztül szivott levegő félreismerhetlenül mutatta az ozon szagát, és mivel ez szintén megkékiti a fönnebb emlitett kémszer folyadékot, külön kisérletet tettem annak eldöntésére, valjon a nevezett körülmények között a légecssavas ammoniumnak, vagy csupán az ozonnak, vagy mindkettőnek egy idejű hatása által kékül-e meg a folyadék.

E végből a Warentrapp-Will-féle készülékbe kevés tiszta vizet adtam és ekkor hosszabb ideig szivtam rajta keresztül a szintelen gázláng alsó $^1/_3$-át közvetlen érintő levegőt. Az ozon szaga határozottan észrevehető volt. Ha légecssavas ammonium is volt a beszivott légnemekben, ugy ennek a vízben oldva kellett maradnia, és a fönebbi kémszerek utólagos hozzáadásánál a folyadéknak jódot kell vala kiválasztania és igy a kék színnek utólagosan is elő kellett volna állani. Azonban ezen folyadék utólagosan még az esetben sem mutatott legcsekélyebb hatást sem a jodkalium keményitő megsavanyitott oldatára, ha $^1/_4$ óráig szivatott rajta a láng környezetének levegője keresztül. Ebből határozottan következik, hogy a légecssavas ammonium a fönnemlitett körülmények közt nem jön a készülékbe, és hogy a jod kiválását egyedül ozon eszközli.

Az ozonnak gyors égés alkalmávali képződése ekként kétségkivül be lévén bizonyitva, iparkodtam a föltételeket kipuhatolni, a melyek mellett az igy képződött ozon jelenlétét legbiztosabban lehet észlelhetővé tenni. Kisérleteim eredménye röviden a következőkben áll: a könenytartalmu anyagok lángjának alsó részét közvetlenül érintő levegőben csekély mennyiségű ozon keletkezik. Az ozon jelenléte e levegőben az által mutatható ki, ha egy keskeny nyilású üvegcső segitségével a láng mellől gyorsan eltávolitjuk; e levegőben az ozont részint szagáról részint közönséges kémszerei által lehet felismerni. Hogy a kisérlet sikerüljön, szükséges, hogy az üvegcső keskeny nyilása körülbelől 1 millimeter átmérőjű legyen, és hogy a szivattyuzás alkalmával a cső keskeny végét a könenyvagy a Bunsen-féle lámpa lángjának közepe alatt alkalmazzuk, szóval ott, a hol a láng épen friss, még meg nem melegedett levegővel érintkezik. Gyertya vagy borszesz lángnál a legalsó kékes színü rész mellől lehet a legtöbb ozont nyerni. A szivattyúzásnak oly gyorsan kell történnie, hogy a lángot a légfolyam

[1]) Jahresbericht des frankfurt. physik. Vereins 186°/₁. 68 l.
[2]) Liebigs Annalen CXXIV. 1 l.
[3]) Liebigs Ann. CXIX. 176 l.

kissé magával ragadja, a nélkül, hogy a lángnak el nem égett gázai is beszivatnának. melyek az ozont azonnal megkötnék.

Kisérleteim azt mutatták, hogy a tiszta könenyláng és a Bunsen-féle lámpa szintelen lángja közeléből legtöbb ozont nyerhetni, azonban a borszesz és gyertya láng is annyi ozont adnak, hogy a Warentrapp-Will-féle tekekészülékbe eczetsavval megsavanyitott jodkalium keményitőoldat néhány másodpercz alatt sötét kék színű lesz. És hogy igen csekély mennyiségű manganélecs, mely sok vízbe van szétosztva, ugyanazon idő alatt a nevezett készülékben barnás-fekete mangan-feléleggé változik. Ha a kisérlet több ízben ismételtetik akként, hogy a levegőt, miként a szivarozásnál, de gyorsabban szívjuk keresztül a készüléken, a takhártyákkal érintkezésbe jövő ozon mulékony náthát okoz.

Ha az izzó szenet környező levegőt ekként megvizsgáltam, kiderült, hogy abban az ozonnak semmi nyoma sincsen jelen.

Számos kisérletet tettem a vegyműteremben a leírt módon keletkező ozon mennyiségének meghatározására, ez azonban minden fáradozás daczára csak igen tökéletlenül sikerült, mivel mellőzhetlen hibák akadályozzák a szabatos végrehajtást. E hibák mind oly természetüek, melyeknek következtében az ozon mennyisége csekélyebbnek tünik elő az eredményben, mint a valóságnak megfelelne. A követett módszer abban állott, hogy a finom nyilásu cső egy 3½ liter nagyságu lombikkal volt dugasz segitségével légzárólag összekötve. A lombik dugaszán egy második cső is ment keresztül, mely a lombik fenekéig ért, és a melynek külső vége vízszivattyuval (Aspirator) volt összekötve. A víz kifolyása alkalmával az ozontartalmu levegő a lombikba szivatott. Miután 3½ liter folyt le, a szivattyúból, a lombikban foglalt levegő eczetsavval savanyitott jodkaliummal és csekély mennyiségű keményitő oldattal rázatott össze. Az így nyert kék folyadékban a jod $^1/_{100}$ alkénecssavas natronoldattal méretett meg.

Lengyel Béla úr ezen módszer szerint 10 kisérletet vitt végbe részint köneny, részint gázlánggal. A szintelenitéshez megkivántató alkénecssavas natron 0·6—1·8 k. c. közt változó volt az egyes kisérleteknél. E szerint a legnagyobb mennyiségű ozon a lombikban foglalt levegőnek mintegy 0,00003-ed részét képezte. Az ozon viszonyos mennyisége azonban okvetlenül azért tünik oly csekélynek elő e kisérleteknél, mert az ozon beszivása alkalmával rendkivül sok közönséges levegő és a láng egyéb égési terményei is beszivatnak a lombikba, azonkivül a lombikban eredetileg bennfoglalt levegő egy része szintén visszamarad, úgy hogy ezen ozon mennyiségekből, melyek a lángnak különben is úgy szólván csak egy pontján keletkeznek, nem lehet megitélni az összes ozonmennyiséget, mely a lángot környező levegőben az égés pillanatában jelen van. Az ozon meghatározások részint egyes csövekkel, részint öt csővel egyszerre tétettek ugyanazon lángban, de az eredmény nem volt különböző.

Ha a Bunsen-féle szintelen gázláng felső harmadába egy hathatós fujtató segitségével mintegy 2 vonalnyi átmérőjű rézsut felfelé irányzott üvegcsövön át, erős légfolyamot vezettem, mely a lángot oly formán, mint a forraszcső, félre fujta, a lángon keresztül tóduló levegőben az ozonnak szintén jelentékeny mennyiségét lehetett szagáról és jodkalium keményitő kémléssel észlelni.

E kisérlet határozottan mutatja, hogy midőn könenytartalmu anyagok a szabadban lánggal égnek, erős szél alkalmával, a lángot érintő levegő rétegben képződött ozon a szél által kiragadtatik, miáltal a levegő ozontartalmuvá válik. Az ozon ily módoni keletkezése egyik, habár nem igen jelentékeny forrását képezi a levegőben foglalt ozonnak. Az ozon képződését a gyors égések alkalmával azonban nem szabad ugy képzelnünk, mintha az ozon az égés utolsó terményei közt is foglaltatnék, sőt ellenkezőleg az ozon csak azon pillanatban, képződik, midőn a levegő a láng felső rétegével érintkezik. Midőn az így keletkezett ozon láng belső tüzes részébe jön, részint a magas hőmérsék behatása által közönséges élenynyé változik, részint a lángnak még nem élenyült gázaival vegyileg egyesül és mint ozon megszünik létezni. Innét van az, hogy az ozont csak a láng alsó részét környező levegőben lehet felfedezni, ellenben a fölső részben és a láng fölötti égés termények között az ozonnak nyoma sincsen jelen.

Babo és Claus [1]) továbbá Soret [2]) kisérleteiknek alapján igen valószinűnek látszik, hogy az ozon a közönséges élenytől csak abban különbözik, hogy az ozon tömecse páratlan számu élenyparányokból áll, míg a közönséges éleny tömecse páros számu és pedig 2 parányból áll. Soret [1]) és Clausius [2]) nézete szerint ha az éleny tömecsében két élenyparányt veszünk fel, akkor az ozon tömecsét legegyszerűbben három parányból állónak kell képzelnünk. E nézetek alapján nem lesz nehéz az ozon képződésének a fönnebb előadott esetekben elméleti magyarázatot adni.

A midőn ugyanis a levegő élenye a könenytartalmú láng fölületével érintkezik, legelőször is a köneny mint legkönnyebben éghető anyag ég el az élenynyel vízzé, mi a következő egyenlet szerint történik.

$$H_2 + O_2 = H_2O + O$$

1 tömecs köneny 1 töm. éleny 1 töm. víz 1 parány éleny.

A köneny és a könenytartalmú lángok égésénél tehát a két parányból álló élenytömecsek mintegy elszakasztatnak, az egyik parány, víz képzésére fordittatik, míg a másik elkülönözve marad, ha épen könenynyel véletlenül érintkezésbe nem jöhet, mi különösen akkor történhetik meg, ha a levegőt szivattyuzás által a láng közeléből eltávolitjuk. Ezen elkülönzött éleny parány a levegőnek még változatlan éleny tömecsével egyesülvén

$$O + O_2 = O_3$$

1 p. éleny 1 töm. éleny 1 tömecs ozon.

ozont képez. E felfogást, mely Soret és Clausius néze-

[1]) Liebig Annalen der Chemie et Charm. II. Suppl. Bd 297.
[2]) Compt. rendus LVII. 604. és Liebigs Ann. CXXX. 95.
[1]) Poggendorff Annalen DXXI. 268. l.
[2]) U. o. 250 l. 330 l.

teikkel teljesen megegyezik, támogatja végre azon tény is, hogy a széneny égése alkalmával ozon nem képződik, mi az emlitettek szerint abban leli magyarázatát, hogy a szénenynek szénsavvá elégése alkalmával az élenytömecsnek mindkét paránya egyszerre egyesül

$$C + O_2 = CO_2$$

miáltal az ozon képződése lehetetlenné válik.

Vizsgálatok a sertések fonalócz- betegségére nézve.

Kühn J. tr. a gazdászati intézet tanára és igazgatójától a hallei egyetemnél.

A trichina spiralist már lapunk 1860-ik évi folyama 48. számában ismertettük s annak kórtani jelentőségéről is az addigi tapasztalatok szerint Leukart nyomán szólottunk. Emlitettük azóta több izben azon mérgezéseket, melyek fonalóczos sertés hús élvezete által főkép északi Németországban, hol a sertés húst félig vagy egészen nyersen (füstölve) enni szokás, előidéztettek. A fonalócz okozta kór lefolyását és tüneményeit is előadtuk bővebben különösen lapunk 1864-ik évi folyama több számában. A baj úgy látszik terjed, mint a szölős burgonya kórok is terjedtek, s már Csehországban is fordultak elő egyes esetek. Ily csapással szemben, mert valóban csapásnak kell a kórt tartanunk nem csak az ember egészségére, hanem a nemzetgazdászatra nézve is, rendén van, hogy a kormányok a bajt figyelemmel kisérik, s nem csak tudományos vizsgálatokat rendelnek el e tárgyban, hanem — hol szükséges — orvosrendőri intézkedéseket is alkalmaznak a fonalóczós hús által okozható károk elhárítása végett. Történt ez Bécsben s történt minálunk is, a mint azt olvasóink t. értesitőnk jelentésében a közegészségi melléklet ez idei első sz. 15—16 lapján olvashatták. Azt ugyan tollhibának kell tartanunk, hogy az országszerte elrendelt vizsgálatok nagyrészt (!) górcsővel tétettek volna; annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy a fonalócz mérgezéshez hasonló kóresetek nálunk eddig elő nem fordúltak, vagy legalább nem észleltettek. Oka ennek egyrészt valószinűen az, hogy sertéseinkben fonalócz legalább nagyobb mennyiségben eddig nincs, másrészt — ha van, mi eddigelé kimutatva nincs — hogy népünk a sertés húst jól füstöli, s jól és soká főzi vagy süti. A tárgy fontosságánál fogva mindamellett érdekesnek tartjuk közölni mind azon buvárlatokat, melyek a szóban levő kórra világot derithetnek, s ezek sorába tartoznak kétség kivül azon vizsgálatok, melyeket Kühn tanár a porosz kormány által eléje terjesztett kérdések megoldása végett tett. Ezen kérdések s a rájok adott válaszok a következők:

I. Vannak e a fonalóczkórnak sertéseknél jellemzetes s a gyakorlati gazda által is fölismerhető jelenségei? — E kérdés megoldására 5 disznó fonalóczos hussal tápláltatott. Ezen táplálás folytán némi változások mutatkoztak ugyan az állatokon, de egyrészt csak ismételt ilynemü étetés és csak nagymennyiségü fonalóczos hús elfogyasztása után léptek föl, a tünemények maguk sem voltak azonosak minden állatnál s egyrészt oly csekélyek, hogy a kevésbé szorgalmas megfigyelést könnyen tökéletesen elkerülhetnék. Az étvágy valamennyi kisérleti állatnál csökkent. Elsoványodás hol épen nem, hol csekély, hol nagyobb fokban tapasztaltatott. Merevséget, különösen kereszttáji hűdést csak egy állatnál sikerült előhozni és pedig a fertőzésnek lassú de igen jelentékeny fokozódása által. Láz, alomba be búvás, érlökés gyorsulás s nyomásnál fájdalmak az izmokban csak egy disznónál vétettek észre. Hangrekedtség épen nem jött elő. Ha e mellett tekintetbe vesszük, hogy a kisérleti disznók a fonalóczos húsnak oly nagy mennyiségét fogyasztották el, a mennyire önfertőzés útján alig tehetnek szert, a kisérletnek eredménye a következő: *A sertések fonalócz kórának nem csak semmi jellegző tüneménye nincs, hanem veszélyes fertőzés is jöhet létre a nélkül, hogy az állatokon bárminemü jelentékenyebb változás észrevétetnék.*

II. Igazolható-e, hogy bizonyos tüneményekkel megbetegedett disznók, fonalóczkór gyanúja miatt, rendőri őrizet alá helyeztessenek? — K. két trichinagyanús disznó bonczvizsgálatát közli, melynél szorgos vizsgálatnál fonalócz nem találtatott. A jelen volt tüneménycsoport csúzból eredt s kétség nincs, hogy az a leggyakrabban ezen bántalom által előidéztetik. A dolog ily állásánál a rendőri ügyelet a legtöbb esetben fölöslegesnek bizonyulna, s a trichinák elterjedésének meggátlására mégis semmi biztositékot nem nyujtana. Ebből következik, hogy a sertés tenyésztők és kereskedők minden *terhelése rendőri felügyelettel trichinakór miatt gyanús disznók végett, igazolva nincs.*

III. Azon kérdés, valjon a disznók faja, kora vagy ivarának van e valami befolyása a fonalóczczali fertőzés kisebb-nagyobb könnyüségére nézve, — szintén *tagadólag* dönteték el.

IV. A trichina fertőzés van-e káros hatással habár nem is hirtelen és feltünő módon, hanem csak átalán az állatok egyenletes jó testi kifejlődésére s különösen a hizlalás eredményére nézve, — ezen kérdések a kisérletek által szintén *tagadólag* fejtettek meg.

V. Lehetséges-e élő állatokon a fonalóczok jelenlétét valami segédeszközökkel némi biztossággal megállapitani, habár a kórtünemények ez iránt semmi támpontot nem nyújtanak? Kühn ezen czélra az általa a disznók megvizsgálása végett módosított szigonyt (Harpune) jó eszköznek lenni állitja. Neki ezen müszerrel minden esetben, hol az állat fonalóczosnak bizonyult, a trichinákat már az élő állaton kimutatni sikerült. A *szigony* tehát, természetesen mérsékelten *nagyitó górcső* egy idejébeni használata mellett, *figyelemre igen méltó segédeszköze a trichinának némi biztossággal való kimutatására élő állatokon.* Szükséges azonban, hogy a müszer a test több helyeire, az állat jobb és bal oldalán, kivált pedig a nyakcsigán, az ágyékcsigolyák felett, a keresztlejtőjén a fark tövénél, a lapoczon, a mellső száron, s a hátsó végtagok fel- és alszárán alkalmaztassék.

VI. Mely úton jutnak a fonalóczok a sertésekbe, s mi módon védheti meg ennélfogva a mezei gazda állatait a fonalóczfertőzés ellen? Azt állitották némelyek, hogy a fonalóczkór disznóban répa (stockige Rüben) táplálék folytán támadhat. De a rohadt répában előforduló anguillulák a fonalócztól lényegesen különböznek, és tojnak. Ugyanez áll más anguillulákról. A disznók fonalóczkórban nem betegedhetnek meg máskint, mint ha oly húst vesznek föl, mely valódi trichinákat tartalmaz. Az útak kifürkészése végett, a trichinát tartalmazó állatokat ki kell kutatni. A gilisztában (Regenwurm) előforduló összesodort és betokozott férgecske sokkal kisebb a fonalócznál, s azzal geneticus összefüggésben nincs. A melegvérü állatok közt a vakondokot vevék gyanúba. De az izmaiban betokozott ivarnélküli fonálférgek más fajból valók, s a velök táplált házinyulak nem lettek fonalóczossá. Sokkal alaposabb a gyanú a patkányokra és egerekre nézve. Egy patkánynál betokozott fonalóczot találtak, többeket egy macskánál. A kisérleti istállók közelében fogott 4 patkány nagy fokban fonalóczos volt, s valószinű hogy önfertőzés foytán lettek azokká 2 házinyul által, mely eltünt, s valószinűen általuk fölemésztetett. Másrészt az is bebizonyult hogy a disznók a patkányt szőröstől bőröstől felfalhatják. Ily disznónak ürülékében bélfonalóczokat találtak, 11 nap múlva megdöglött s számos béltrichinát, ellenben kevés izomtrichinát tartalmazott. Ezen tapasztalatoknál fogva tanácsos, hogy a gazda *patkányokat és egereket a disznóólakban ne türjön* s oly állatok hulláinak felfalásától sertéseit lehetőleg óvja, melyek fonalóczosok lehetnek, mint például a macskák.

Kühn továbbá kisérleteinél ismételve igaznak tapasztalta Fuchs és Pagenstecher azon észleletét (Die Trichinen, Heidelberg 1865), hogy *sem bél- sem egészen fiatal izom trichinák fertőzést nem okozhatnak,* ennélfogva a disznók sem fertőztethetik meg önmagukat *fonalóczos állatok székürülésének* elfogyasztása által. A gyomorba jutott béltrichinák épen úgy mint a fiatal izomtrichinák, melyeknél az ivar még ki nem fejlett, úgy látszik tökéletesen megemésztetnek.

VII. Lehet-e trichinákra nézve az eladótól jótállást követelni, ugymint az a borsókára nézve (Finnigsein, cysticercus) szokás, s ha igen, meddig tartson a jótállás? — K. kivánatosnak s a mezei gazda érdekében fekvőnek is találja, hogy

a fonalóczos hús eladása a büntető törvénynek az elromlott és egészségre nézve káros tápszerekről szóló czikkei szerint *megfenyittessék*, de hogy egyszermind a sertések fonalócztartalmára nézve *az eladónak kötelezettsége a jótállásra* nézve is törvény útján határoztassék meg. Ő e tekintetben 8 napot ajánl, mit Wedl tnr alig hisz elegendőnek. Az állatorvosok nemzetközi 2-ik congressusa 14 napot ajánlott.

VIII. Mi módon vannak a fonalóczok a disznó testében elterjedve, egyes testrészekben kiválóan és gyakran jönnek e elő? Mily biztosságot szolgáltat átalán az ölt állatnak górcsői vizsgálata? A fonalóczok elterjedési viszonyainak kikutatása végett a disznó izomzatában K. 1) egy táblát készitett, melyben a megvizsgált testrészek, a készitmények sorozata, a trichinák és Rainey-féle testek száma minden egyes készitmény sőt az egyik disznónál a jobb és bal oldalt is külön tekintve rovatosan följegyeztettek. 4 fonalóczos hússal tartott disznó közül egy önfertőzött is vizsgáltatott meg ez irányban, s egy következő kérdésre nézve abárolt hússal (Wellfleisch), főtt hússal, húsgombóczczal, gyenge sülttel és véres hurkával tartott — összesen 10 — disznó hasonló módon táblázatban rovatosan följegyeztetett. Egy 2-ik táblázatban a trichinák száma egy font húsban azoknak száma szerint egy górcsői készitményben ki van számitva, valamint a fonalócz fertőzés belterjességi viszonya is a kisérleti állat összes készitményeiben talált trichinák száma alapján összeállitva. Egy 3-ik táblázat mutatja a trichinák számát a kisérleti eredmények minden 15 készitményére nézve átszámitva. A 4-ik táblázatban látható a fonalóczok százalékos felosztása a 10 megvizsgált állat különböző testrészei tekintetében. Az 5-ik táblázat az egyes megvizsgált állatok különböző izom csoportjának rendszerét tünteti ki viszonyitva a trichina tartalomhoz. — A 2-ik táblának áttekintéséből látjuk, hogy oly esetekben is, midőn kevés fonalócz fedeztetett föl, azoknak mennyisége mégis jelentékeny, ha az átlagos tartalmat egy font húsra számitjuk ki. Az oly húsnak, melyben kevés trichina találtatott, veszedelmes volta még jobban kitünik, ha meggondoljuk, hogy egyes izomcsoportokban a fonalóczok sokkal nagyobb számmal vannak jelen, mint a milyennek azt az egész állatnak átlagos tartalma határozta meg. Minél kisebb a disznónak átlagos fonalócztartalma, annál nagyobb a különbség közte s a fonalóczban legdúsabb izomcsoport közt. Egy kis táblázat összehasonlitólag állitja össze azon trichinadús izomcsoportokat, melyek nagyobb mennyiségben az embernek eledelül szolgálnak.

A *rekesz* csaknem mindig tartalmaz trichinákat és pedig a közép tartalmon túl. Legközelebb rendesen és jó számmal találhatók azok az *ágyékizmokban*; azután a *lapocz*, a *bordaközti*, *nyak* és *tarkóizmokban*, a *gége* és *hátsó czomb hajlitó* izmaiban; aránylag kevesebb van a *szem*, *nyelv* és *mellső czomb* izmokban; a *hátizmok* közönségesen trichinszegények, de az ágyéktájon dúsabbak mint a háton. A *szivizomzatban* a megvizsgált állatoknál fonalócz nem találtatott.

Figyelemre méltó világot vet még az 1-sö tábla a trichinák előjövetelére nézve egy és ugyanazon izomdarabban. Számos készitményben csak kevés vagy épen semmi fonalóczot sem találtak, másokban pedig sokat. A hátsó czomb feszitő izmaiban egy izben csak a 39-ik készitménynél fedeztek fel egy fonalóczot, a 40 és 41-nél ismét egyet sem, a 42-iknél egyet, a 43-nál kettőt, a 44-nél hármat, a 45-nél egy trichinát.

Meghatározására annak, valjon a trichinatartalmat az illető állatoknál nem lehetett volna-e fölismerni, ha 15 készitmény helyett csak 5 került volna vizsgálat alá, szintén táblázat készittetett, melyben fonalóczos hússal tartott két disznóra nézve, a különféle izmokból vett s az első, közép és harmadik 5 készitményben talált trichinák rovatosan följegyeztettek. Az eredmény azt mutatta, hogy 5 készitmény 6 különféle testrészből, tehát összesen 30 készitmény a trichinák föllelésére elegendő lett volna. Kitünik ebből egyrészt, hogy a szorgosan eszközölt *mikroskopikus vizsgálat csakugyan nagy fokú biztosságot nyújt a disznók fonalócztartalma fölismerésére;* de másrészt az is, hogy a nálunk véghezvitt górcsői vizsgálatoknak, mi az értéke. Kühn szabályúl állitja fel, hogy legalább is 5 készitmény vétessék az állatnak 6—8 különböző testrészeiből vizsgálat alá. Ily részeknek jelöli ő ki: a rekeszt, az ágyékizmokat, a lapocz, nyak, tarkó és bordaközti izmokat, a mellső czomb feszitő és a hátsó czomb hajlitó izmait. A vizsgálandó hús legczélszerübben az izom ragpontja közeléből vétetik. A netalán behozandó húsvizsgálat tekintetében még megjegyzendő, hogy a *gége izmai* a fonalócz-dúsakhoz tartoznak, s hogy a *szemizmokban* nem ugyan számosan, de csaknem rendesen találtatnak trichinák. S miután ezen részek a sertés vágóra nézve értéktelenek, kiszolgálta.ásuk által pedig a leölt *állatok számát* igen jól *ellenőrizhetni*, igen indokoltnak látszik azon határozat, hogy a húskémlőnek rendesen a gége s mind a két szem, izmaival együtt küldessék meg.

Szerző előszámlálja és behatóan fejtegeti továbbá azon leleteket, melyek a még kevéssé gyakorlott vizsgálót tévútra vezethetik. Ilyen leletek: többé-kevésbé isolált izomrostok, meszes képletek (Concremente), miket elmeszesedett fonalócztokoktól meg kell különböztetni, Rainey és Miescher-féle testecsek. Ezen képletek a sertéshúsban igen el vannak terjedve, és előjöveteli viszonyaikra nézve a megvizsgált disznóknál összeállitva. K. a nevezett testeket gombáknak lenni állitja s első fölfedezőjök után Cynchitryum Miescherianum-nak nevezi. Hogy valjon élvezésök ártalmas-e, még kétséges. Valószinű, hogy a hús minőségének csak akkor vannak kárára, ha igen nagy számmal vannak jelen.

IX. Mily körülmények között tétetik a fonalóczos disznóhús ártalmatlanná a szokásban lévő elkészitési és megtartási módok által, milyenek a főzés, sütés, besózás, füstölés? és mily körülmények közöit nem történik az átalán, vagy nem rendesen és biztosan? — Egy süldő 1 óra 39 perczig abárolt (?) hússal (Wellfleisch) tápláltatott. Az etetés előtt a főtt hús a trichinákra nézve megvizsgáltatott. A leölt disznóban izomtrichina, bár kevés számmal találtatott. Egy másik süldő 2 óra 15 perczig főtt fonalóczos húst kapott, a górcsői vizsgálatnál 270 készitményben csak egy trichina fedeztetett föl. Fonalóczos hússal készült gombóczok (Fleishklösze) szokás szerint 18 perczig süttettek. Átmetszésöknél belsejökben csak kissé voltak halvány vörösek. Ezen gombóczczal hizlalt süldő leöletvén, 270 készitményben 224 fonalóczot tartalmazott. Fonalóczos disznóhús-szeletek (Carbonade) 15 perczig *jól megsüttettek*. Sem szigonyozás, sem leütés után a disznóban 270 készitménynél fonalóczra *nem* akadtak. Egy fonalóczos disznónak mellső czombját a szokott módon 1 óra 42 perczig sütötték. A felvágásnál a hús belsőleg még vörösnek tünt fel s a vérnek nyomai is mutatkoztak. Az állat leöletése után 270 készitményben 14 trichinát vettek észre. Ugyanazon disznónak másik mellső czombja 2 óra 30 perczig süttetvén, a vérnek épen semmi nyomát többé nem mutatta. A disznónál, mely vele élt, 270 készitményben egy trichina sem mutatkozott. Véres hurkávali étetés után 270 készitménynél semmi fonalócz; ugyanily tagadó eredménye volt a disznósajt (Schwartelwurst) és füstölt kolbászszali etetésnek. Főtt, besózottt és füstölt hús (Pöckelfleisch) és 18 napig füstölt sonka hasonló eredménynyel adagoltattak és vizsgáltattak.

Kitünik e en kisérletekből, miszerint szükséges, *hogy a disznóhúst tökéletesen jól meg kell főzni vagy sütni.* Igen veszélyesek a húsgombóczok; továbbá mindennemü és alakú disznósült, melyben még a vérnek nyomai találhatók. A sült átalán eléje teendő a főtt húsnak. A húsnak jó besózása s utólagos legalábbb 10 napig tartó füstölése a trichinákat biztosan megölte; ugyanezt mondhatni a füstölt s hosszabb ideig tartott kolbászról.

A fonalóczok minősége, a milyennek az a főtt és sült készitményben találtatott, semmi támpontot nem szolgáltatott azoknak ártalmatlansága vagy ártalmassága megitélése tekintetében.

A tiszt. olvasó ezen munkálatból, mit minden tekintetben szabatosnak és jelesnek mondhatni, láthatja, miként kell előforduló esetekben a vizsgálatokat eszközölni, s mi is Wedl tanár azon óhajtásához csatlakozunk, miszerint az a hatóságoknál és a közönségnél teljes érdeme szerint méltányoltassék s

a netalán behozandó szabályoknál irányul szolgáljon. (Mittheilungen des landwirth. Inst. in Halle 1865. Wochenblatt der Ges. der Ärzte in Wien).

KÖNYVISMERTETÉS.

Die Uroscopie am Krankenbette, zum Gebrauch für Aerzte bearbeitet von Dr. Adolf Ziegler in Bern. Második javitott kiadás. Erlangen, Enke F. kiadása. 1865, 80 l.

A húgykémlést ott alkalmazván, hol attól megbizható felelletet várhatunk, a betegségek jelzésénél igen becsesnek kell tekintenünk, valamint hasznosnak kell mondanunk oly munkát, mely az oda vonatkozó dolgokat röviden és oly módon adja elő, hogy a gyakorló orvos benne helyes utasitást könnyen találjon. Ziegler füzetkéje ezen czélja körülbelül megfelel, csak az a baj, hogy a húgykémlést nem egész terjedelmében tárgyalja, hanem egyedül annak vegyi részére szoritkozik. Az előadott vizsgálási módok igen egyszerűek, s világosan fogalmazvák, valamint mindenhol egyedül a legszükségesebbre történ figyelmeztetés. A szerző átalában véve Heller álláspontján foglal helyet.

Az első kiadás gyorsan elkelt, söt holland nyelvre is lefordittatott, a második kiadás ,némi javitásokat és pótlásokat tartalmaz. —*a*—

LAPSZEMLE.

(M) Ammoniak lázbetegek vizeletében. Duchek tanártól.

Tudva van, hogy a hagymázos betegek húgya, már nem sokára azután hogy kiürittetett s még savanyú kémhatásnál ammoniakot tartalmaz. Tapasztalták ezt már Lehmann, Neubauer és Vogel sat. Ily vizelet mérsékelten meleg szobában állván gyorsan megzavarodik és kellemetlen csipős szagúvá válik; a savanyú kémhatás e mellett órákig is megmarad. Duchek ezen tüneményeket súlyos hagymáznál, tüdőlobnál s más lázas kóroknál is észlelte, holott egészséges emberek s nem lázas betegségekben szenvedő egyének húgya hasonló körülmények között más viseletet mutatott. Sőt úgy látszott Ducheknek, mintha (kivált hagymáznál) a többi tünemények, nevezetesen a test hőmérséke, az érütés száma, a fej és béljelenségek — öregbedésével a vizeletnek ezen változása is előbb és erősebben állana be, mint némely könnyebb esetekben. A kisérlet az előbbi húgyban mindig ammoniakra mutatott. Szerző most szabatosabb vizsgálathoz fogott az ammoniak mennyiségi tartalmának meghatározása végett, s kisérleteiből a köv. folyományokat állitja fel:

1. Lázas betegek vizelete rövid időre a kiürités után s még savanyu visszhatásánál egyéb légeny-együletek mellett ammoniakot is tartalmaz, és pedig nem jelentéktelen mennyiségben.

2. Az ammoniak mennyisége a tünemények rosszabbulásával szaporodni, az üdülés beköszöntésével csökkenni látszik.

3. Az ammoniak jelenlétének oka homályos s húgyanynak felbomlása egyedüli forrásául nem egy könnyen tekinthető. Hogy az utóbbinak felbomlását nem lehet az étető hamagnak tulajdonitani, már Neubauer kimutatta; hogy az ammoniak csak a vizelet kezelése alatt képződnék (mint Schönbein és Zabelin hitték) épen oly kevéssé fogadható el, mivel az épen kiüritett vizelet közvetlen a légszivattyú burája (recipiens) alá tétetett. Allg. med. Cent. Ztg. 1865.)

(—h—h) Élettani halál a sziv működéseinek lassú megszünése következtében.

Lafont-Gouzi tr. a következő esetet beszéli el:

„Jóravaló vén ember kimulását észleltem, kinél azonkivül, hogy a szivlökések lassankint gyérültek volna és gyengültek, semmi működési zavar sem volt jelen. Az érlökések száma perczenkint eleinte ötvenre, majd pedig negyvenre szállott alá, s a halált megelőző néhány napig azon idő alatt husz történt. A halál napján csak öt ütéri lökés észleltetett, melyek a szivlökésekkel azonidejűek voltak, míg a haldoklás utolsó óráiban perczenkint két, mozzamosan egymásután következő ér- és szivlökés számláltatott.

„Ezen észlelés tárgya 83 éves, egészséges férfi aggastyán volt, ki végbélvisszéri vérzéseken és mulékony elmegyengülési változatokon kivül miben sem szenvedett; halálát megelőzőleg pedig érző képességét veszitette el, s úgy szólván csak tenyészett, minélfogva közelgő végéről tudomása nem volt. Semmi szervi, vagy más kóros változás nem volt jelen, valamint olyan szert sem kapott, mely a szív munkásságára lassitólag hatott volna.“ (Journal de méd., de chir. et de pharm. de Toulouse. 1865, őszutó).

TÁRCZA.

Cholera és typhus. *)

A rendszabályok, melyek a cholera csökkentése végett és terjedése ellen sikerrel alkalmaztatnak, ugyanazok a hagymáznál is. S jogunk van hasonló hatásból hasonló okra következtetni. Habár a két betegségnek lefolyása különböző is, a hasmenés mégis a hagymáznál is irányadó, s mindkettőnek kimerülés, vérmérgezés a vége. A vérmérgezés, hogy ha az utóbbinál gyakran geny által is okoztatik, mi a cholera gyors lefolyásánál nem történik, a betegség elején mindamellett azonos lehet.

Mindakét kór erj (Ferment) által idéztetik elő. A choleránál az orvosok csaknem mind azt veszik fel, hogy szerves képletek a mérges anyagnak vivői. Pettenkofert is ezen fölvétel vezérli, s mindazon szép vizsgálatok, miket ő e kórnak támadása és terjedésére nézve tett, valamint az ő általa ellene ajánlott sikeres rendszabályok a fölvételt igazolják. E gyakorlati törekvésnek, mindenekelőtt tényeket gyüjteni s a terjedést gátolni, joggal adták az elsőséget, s az, mit ez úton el lehet érni, úgy hiszem, csaknem el is van érve. Ha a siker nem felelt meg mindenütt a várakozásnak, ez sokkal kevésbé tulajdonitható a Pettenkofer ajánlotta rendszabályok hatálytalanságának, mint inkább azoknak valóban nem könnyü kivitelének.

Ezeknél fogva igazoltnak látszik megkisérleni, valjon nem vagyunk-e képesek megfejteni némileg az erjnek támadását magában a testben is.

Az erjek jelleme igen különböző; csak azon tulajdon közös mindnyájokkal, hogy minden testet, mely anyagátváltozásra képes, új terményekké osztanak (spalten).

Sok erj szervült lényegből veszi eredetét, egy része növényképletekből, egyrész állati organismusokból. Mások ismét nem szervesek. Igy tudjuk, hogy az ember és állatok emésztése, azaz a tápszereknek feloldása s a tápláláshoz és fölvételhez alkalmas alakba való átváltoztatása, a gyomorban készült erj által eszközöltetik.

A czukortartalmú folyadékok szeszes erjedése egy növényi képlet, élesztő (Heft) által történik. Meginditja azt egy a levegőben mindenütt és mindenkor libegő gombacsirsejt (Pilzspore). Teljes okunk van föltenni, hogy a cholera-ragály gombacsirsejt, és semmi okunk sincs azt hinni, hogy ezen choleracsirsejtnek életfolyamata más, mint az élesztőgombacsirsejté. De hogy a csirsejtnek hatását követhessük, ösmernünk kell a közelebbi föltételeket, melyek alatt az történik. Még azoknak is, kik minden nap az erjedés tüneményeivel foglalkoznak

*) Ezen czím alatt, —g jegygyel, az Aug. Allg. Ztg. jan. 24-iki számában, egy érdekes czikket találunk, melynek szerzője a gondolatmenet és irály után itélve Németország egyik legjelesb természetbúvára. Ezen czikket mely a most leginkább elfogadott tan alapján új búvárlatokra ösztönző módon az elméletet tovább fűzni igyekszik, ezennel csaknem egész kiterjedésében közöljük. Sz.

legkisebb részebir tiszta fogalommal az élesztőgomba lényegéről. Én tehát lehetőleg röviden fogom azt ismételni, mi átalán tudva van, miszerint ahhoz a még ismeretlent csatolhassuk.

Az erjnek hatását úgy értelmezik, hogy általa a vegyi működés átvitetik azon testre, mely vele érintkezik. Semmiféle test, melynek anyaga átalakulásra képes, nem vonhatja el magát érintkezése területén a vegyi anyagcsere behatása alól. Az ily test saját és a zavaró test természetéhez képest mindenkor más együletekké változik át.

Czukortartalmu folyadékok, melyek közönséges hőmérséknél erj által szeszszé és szénsavvá alakulnak át, 28—35 R. foknál mannit, nyák és könenynyé esnek szét. Nemcsak az élesztő, hanem más bomló testek is, például rohadó sajtany, bőrök, fehérnye, képesek higított czukoroldatokban az erjedést és anyagcserét előidézni.

Mi dolga van tehát tulajdonképen az élesztőgomba csírsejtjének az erjedésnél?

Az élesztőcsírsejtnek egymagának tiszta czukoroldattali érintkezésében semmi hatása nincs; élesztő csak akkor képződik, ha, a mint ez minden czukortartalmú növénynedveknél valóban is van, légenytartalmú testek — növény-fehérnye és sajtany — vannak egyszersmind jelen; a protein testek a növények növéséhez szükséges anyagokat mind tartalmazzák, ők képezik az élesztőnek talaját.

Az élesztő maga fehérnyetartalmú növénysejt, mely a folyadékban új sejtek folytonos képződése által szaporodik, erjhatása azonban csak saját szétesésével veszi kezdetét, mely azután saját parányi részeinek mozgását a velök érintkezésben álló czukorra viszi át, ennek felbomlását okozván.

Ha valamely gyümölcsnek nedvét a kellő körülmények mellett erjedésnek engedjük át, azt veszszük észre, hogy a szénsavképződés csak akkor áll be, midőn a folyadékban már valóságos élesztősejtek képződtek. Ezen sejtképződés megelőzi a szeszes erjedést s attól egészen független. Igy tiszta czukoroldat, mely légenytől és élesztőképző testektől egészen ment, bor és sör élesztő által erjedésbe jöhet s azon egészen át is mehet, ha az élesztő elégséges. Az előbb gyakran felállitott nézet, hogy az élesztő tekecsek (Hefekügelchen) képződése az egyetlen és utolsó ok, tökéletesen alaptalan. Az élesztőnek képződését élesen meg kell különböztetnünk annak végleges hatásától. Az élesztő képződése vegetativ folyamat, mely az alkohol képződését épen nem idézi elő; a czukornak szétbomlása szénsavvá és alkohollá csak akkor áll be, midőn az élesztő mint növény tökélypontját elérte és elhalásnak indul.

Azon körülmény, hogy az élesztő egy ugyanazon időben támad és elhal, meg hatását is gyakorolja, a valódi folyamatot soká elhomályositotta az észlelő előtt.

Honnan jön most már a csírsejt, mely az élesztőt életre kelti, miután az a folyadékokban sejtek által szaporodik?

Ha sürű gyümölcs-keveréket (dicke Obstmaische) úgy hagyunk állani, hogy a lég mérsékelten hozzá juthasson, felületén már 48 óra múlva penész kezd képződni. Ha a keverék érintetlen marad, a penész-képződés mindinkább terjed, anélkül hogy szeszes erjedés állana be; a gyümölcs-keverék elromlik.

Ellenben ha a gyümölcs-keveréket eleitől fogva időszakonkint felkeverjük, penész nem képződik, hanem szeszes erjedés áll be. Sőt oly esetben is, midőn a penészképződés a felületen már beköszönt, s a fölkeverés csak azután történ, a leggyakrabban a penész tovább képződése megakasztatik, és a szeszes erjedés veszi kezdetét.

Ezen tények kétségkivül azt bizonyitják, hogy a penészcsírsejtek, melyek a gyümölcskeverék fölszinére esnek, két egészen különböző tüneményt hozhatnak létre, a szerint a mint életfolyamatukat különböző körülmények között folytatni kényszerülnek.

A csírsejt egyszer azon anyanövényt hozza létre, melytől ered, máskor ha a föltétek egy része nincs jelen, csak az élesztősejtet. Mohr összehasonlitása szerint az élesztő úgy viszonylik az anyanövényhez, mint a borsóka (Finne) a galandféreghez (Taenia). Az anyanövény csak éleny hozzájárulása mellett fejlődhetik, az élesztő annak távolléténél is képződik.

Az anyanövény állandóan és mindenütt a legkülönfélébb körülmények között terem meg. Minden konyhában és éléskamrában, mindenütt, hol szerves testek korhadnak el, találunk penészt, és a penésznek magja, a csírsejt, roppant nagy mennyiségü számmal folyton képződik s mindenhol és minden helyen kitölti a levegőt. Az egyes csírsejtek rendkivül nagy könnyüsége és kicsinysége a fölfegyverzett szemet is elkerüli s azokat a levegőben soká libegve tartja. A csírsejtek csirázási erejöket száritás által nem vesztik el, sőt annál tovább tartják azt meg.

Hogy pedig a levegőben úszó csírsejtek valóban a penész és élesztő képződésének okai, azt kisérlet útján egész biztossággal tudjuk. Ha valamely folyadéktól a levegőt elzárjuk, vagy a levegőt előbb izzó csövön vagy tömény kénsavon át vezetjük, s csak azután eresztjük a folyadékhoz, semmi erjedés nem támad.

Egyetlenegy előbb nem kezelt légbuborék azonban elégséges, hogy erjedést előidézzen. Mindezen tényeknek messzeható jelentősége van a cholera és hagymáz csírsejtjének fejlődése és hatása módjának értelmezésére nézve az emberi szervezetben, nemkülönben azon kórok terjedése tekintetében.

(Vége következik)

Grosz Albert tr. főorvos hiv. jelentéséből

a nagy-váradi szemgyógyintézet működéséről 1865-ben a következő érdekesb adatokat közöljük:

A nagy-váradi szemgyógyintézet több évi szerencsés működése által a bizodalmat mindinkább megnyervén, Bihar és a szomszéd vármegyékből a szembetegek és vakok minden évben számosabban keresik azt fel.

Ez évben az intézetben 101 egyén nyert ápolást és orvoslást s ezen felül mint bejáró orvosi tanácsot és rendelvényt, szegények ingyen orvosi szereket is.

Szomoruan tapasztalni még mindig, hogy sok, kezdetben könnyen gyógyitható szembeteg elhanyagolás vagy czélszerütlen orvoslás által, tökéletes vakságban, gyakran már gyógyithatlan állapotban jön a szemorvosokhoz. — Hány szerencsétlen gyermeket menthetne meg a falusi orvos örökös világtalanságtól a legegyszerűbb gyógymód által — egy pár gran nitras argenti solutioval —, hány erőteljes földmivelő válik munkaképtelen szerencsétlen vak emberré, egyszerű szemlobok következtében!!

Az orvosi lapokban jeles szemorvosok által irt tudományos czikkeket gyakran lehet olvasni, de ebből a vidéki orvos, ki nem specialista, nem tanulja meg az egyszerű szemlobnak sikeres gyógyitását, s valljuk meg, hogy csak kevés fiatal orvos s még kevesebb seborvos kerül ki az oskolából, melyben csak kevés hónapig tartó szemészeti cursusban nem képezheté ki magát szemorvosnak, ki a szükséges gyakorlattal a szemészetben is birna. Már pedig pályája kezdetén is, különösen a vidéken csakhamar van alkalma, a hazánkban számos szembetegségek miatt az ily bajokban segélyt nyujthatni. S azt is tudjuk, hogy a szembetegségek gyógyitásánál elkövetett hiba sokkal nehezebben hozható helyre, mint sok más kóroknál, s hogy a megvakult egyén egész életén át munkaképtelenné válván, magának s a társadalomnak is terhére válik.

A bejáró szembetegek száma meghaladta az ezeret, a szegények ingyen orvosi szerekkel is elláttattak.

Ezek közt voltak: szemsértések kisebb-nagyobbak, verekedések következtében, melyek többeknél gyógyithatlan vakságot is okoztak; azután állatok által — szarvával és farkával — ugyszintén erdőkben a fák galyai által véletlenül történt szemsértések. Gyógymód: hideg vizzeli borogatás, nagyobb számu nadályok alkalmazása és arnica tinctura. — Idegen testek, többnyire homok, mész és apró szénamagvak a felső szemhéj alatt, melyek annak kiforditása után könnyen kivétettek, s a szem igy rögtön megszabadúlván az ingertől, a fenyegető lobnak is eleje vétetett. Nehezebben és több gyakorlat kiváltatik az aczél-szikra darabok kivételére a szaruhártyából, melyek molnárlegényeknél, kovácsok- és lakatosoknál jöttek elő. Ezen testek hályogtűvel vétettek ki, miután pár órai hideg vizzeli borogatás elegendő vala, hogy az illető egyén munkáját folytathassa. — Égés által okozott szem-

BUDAPESTI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM
II. sz. Sebészeti Klinika Könyvtára
Budapest, VIII. Baross-u. 23-25
Telefon: 143-600.

héjsértések nitras argenti olvadékkal (dr. 1 : in libr. 1 aq. dest.) borogatva a legszebben és fájdalom nélkül gyógyultak s ezáltal ectropium fejlődése is akadályoztatott. — Pokolvar a felső szemhéjon gyakran fordult elő s többeknél ectropiumot okozván, elferditette a szemet. A baj kezdetén legjobb sikerrel jeges víz borogatások és a láz enyhitésére belsőleg chinin használtatott, későbbi fokán lágymeleg puhitó lenmagliszt cataplasma, a sebhely gyógyitására következő ir: Praecip. albi gr. X. ungv. altheae unc. 2. — Farkas-hályog (Hemeralopia) több eset fordúlt elő, többnyire hülésből eredt; a szemek gőzölése után, bodzavirág forrázattal, kétszer napjában, belsőkép tart. emet. refr. dosi labdacsokban adagoltatott, mire a baj kevés nap alatt elmult. — Egy 10 éves jegyző leányánál, a felső és alsó szemhéj alatt, a köthártya túltengése által kifejlődött husos hártya (Nickhaut) majdnem az egész szemgolyót elboritotta, melynek kiirtása után az ép szem akadályozott látását tökéletesen visszanyerte. — Szemgyuladások. Ezekből és orbáncz után fejlődött szemhéjtályog, melynek megnyitása után csakhamar gyógyulás következett. — Ujdonszülöttek szemlobja (Ophthalmia neonatorum) ez évben igen gyakran fordult elő, nagyobb része már megvakult állapotban hozatott be. A baj kezdetén hideg viz borogatás, a szem szorgalmas tisztitása lágy-meleg tejes vizzel, magába a szembe pedig következő szemviz becseppentése 2 óránkint, minden esetnél biztosan megmentette a kisdedeket az örökös vakságtól. Rep. nitr. arg. gr, duo; aq. dest. unc. duas. — Görvélyes szembántalmak leginkább 3—7 éves gyermekeknél. A szemhéj-mirígyek szépen gyógyultak egyszerű irral (Praecip. rubri gr. III. Ungv. emoll. dr. duas); makacsabb eseteknél az Autenrieth kenőcs a fültőnél alkalmaztatott; belsőkép Oleum jecoris aselli. — Legtöbb eset mint conjunctivitis pustulosa nagy fényiszonynyal párosult. Nagyobb foku lobnál a halantékra néhány nadály, mint szemviz pedig atropin. sulfuricum et subl. corrosi vus. gr. 2, in aq. dest. unc. duabus rendeltetett. Hurutos szemlob. Ez évben rendkivül gyakran tapasztaltatott, egész családok szenvedtek benne. Egy-két hét alatt azonban egyszerű gyógymód mellett meggyógyultak. — Ezen szembántalom majdnem minden nyáron járványkép mutatkozik, a nélkül hogy trachoma fejlődését idézné elő, s a hol ez szórványosan találtatott, keletkezését ragály által lehetett constatirozni. — Csúzos szembántalmak alatt a rögtöni meghülésekből eredt szaruhártyalobokat értem (Keratitis rheum). E szembetegség nagy figyelmet érdemel, mert elhanyagolás és hibás gyógykezelés által a betegek nemcsak hosszasan kinos fájdalmakat szenvednek, hanem a kifejlődő szaruhártyahomály miatt a látást is elvesztik. E szembántalomnál a szemgolyó köthártyája csak kevéssé véres, a szem erősen könyezik, de nem ragad be; a fényiszony és éjjeli fájdalmak szinte türhetetlenné teszik a szenvedő állapotát. Vérmes egyének jól türik a jeges viz-borogatásokat, idegesek azonban inkább a száraz lágy-meleget, az előbbieknél nagyobb számu nadályok alkalmazása elkerülhetetlen, az utóbbiaknál ezek mellőzhetők. Magába a szembe gyönge atropin-olvadéknál egyebet cseppenteni nem tanácsos, sőt ártalmas, belsőkép laudanum calomellel jó hatással van, kivált ha ezt a belek kiüritése megelőzi. Ezen gyógykezelés mellett kevés esetben egy hét alatt tetemes javulást szerezni; nagyobb résznél azonban 6 hétnél is tovább tartott a betegség lefolyása, kisebb-nagyobb láthomályt hagyván maga után.

A szemgyógyintézetben ápolt és orvosolt szembetegek.

Ez évben szürke hályoggal (Cataracta) volt 38 egyén, kik közül 35 szerencsésen visszanyerte szeme világát; csak három esetben nem sikerült a műtét. — Amblyopia és amaurosis. Nagy és tartós fejfájásokból mérséketlen szeszes italok élvezéséből eredt látzavar és fekete hályog 12 eset volt. — Ungv. cinereum a szem körül kenve, belsőkép tart. emet. refr. dosi és jodkalium legalább javulást szereztek. — Leucoma ellen legjobb eredménynyel következő szemír használtatott: Sulf. atropinae gr. 2. Praecip, rubri gr. tria; Ungv. emol. dr. duas, estve lenceszem nagyságnyit a belső szemszögletbe kenve, vékonyabbszerű hártyahomályt hosszas használat után lassankint eloszlatta. — Pannus. Ezen nehezen gyógyitható szembántalomnál, feltünő jó sikerrel, tetemes javulást eszközölt: Sulf. cupri artef. Laud. liq. Sydenh. aa. dr. 2. in aq. dest. s. uncia 1—2. Naponta a szembe cseppenteni, miután az égés enyhitésére mindenkor hideg viz borogatás alkalmaztatott. — Staphyloma 9 eset volt; mely a hályogkéssel egyszerüen lemetszetvén, az elferditett szem visszanyerte alakját és a szemhéjak a szabad mozgást és behunyhatást. — Ophth. scrofulosa. Ezekből csak a legmakacsabb esetek vétettek fel az intézetbe, a fényiszonynyal párosult fájdalmak hathatós gyógykezelést igényeltek. — Glaucománál a tökéletes kifejlődés megakadályozására volt irányozva az orvoslás; mi a szemköszvény enyhitése által, köszvényellenes szerekkel és fontanellákkal történt, s részint czélhoz is vezetett. 1 eset műtét által sikerült. — Entropium és trichiasis a szokott műtétek által gyógyultak. — Nem oly szerencsével sikerült az atresia pupillae műtétel általi gyógykezelése, hol egy szerencsétlen fiatal vak ember sürgető kérésére a látaképzés a műtétre nem alkalmatos szemen kisértetett meg. — Egyiptomi szembetegség (Trachoma) ez évben ritkábban fordult elő.

Folytassuk? — Mindenekelőtt bocsánatot kérek Korányi tr. úrtól, hogy nevének fölemlítésére alkalmat szolgáltattam. Azon leszek, hogy ne compromittáljam.

A scrofulides erythematosa és az engelure-féle nominalista elsőbbség el volna intézve; szellőztessük most kissé a realis dolgokat: P.úr a Gy. 63-ik lapján azt is mondja, hogy a meleg élenyíti, a hideg élenyteleníti a szervi testeket.

Nem hittem szemeimnek, de úgy van: ezen állitólag nem eredeti — s mindenesetre nem is irigylendő gondolat bizonyságaúl idéztetik Ludwig (!) (a Gy. Ludvighnak irja), a szabatos physiolog, meg egy bizonyos Angelstein, porosz Sanitätsrath, ki egy sebészi kézikönyvet compilált. Felütöttem az egyiket, kikutattam a másikat. Ime böngészetem eredménye.

Ludwig szól ugyan élettana első kiadásának 17-ik lapján arról, hogy az élenyszegény tápszerek testünkben élenydús anyagokká változnak át, s fejtegeti mennyiben lehet ezen vegyi folyamatot, melynél az állati testben a legnehezebben elégő testek is alacsony hőmérséknél CO_2, HO sat. alakulnak át, elégésnek nevezni, de okául ez elégésnek e helyütt csak az éleny nagy rokonságát hozza fel a test organico-chemikus atomjaihoz Azt ugyan mindnyájan tudjuk, hogy vegyi együletek, a világosság, meleg, villamosság, s egyéb vegyi hatányok befolyása mellett szétbomlanak; úgyszinte, hogy a gyors elégés létrejövetelére megkivántatik ugyan bizonyos, s némely anyagnál magas hőmérsék is; tudjuk azt is, hogy az emberi test melegének egyedüli forrásaul — eddigelé legalább — annak szervi alkatrészeinek lassu elégését kell tartanunk (Ludwig Phys. 2-ik kiadás I. k. 26, II. k. 733 l.), valamint végre — hogy már Ludwignál maradjunk — azt is, hogy az állatok életben maradása bizonyos hőmérsékhez van kötve, — de mindezekből józan észszel még sem lehet kiokoskodni azt, hogy a meleg élenyít — holott ellenkezőleg az élenyülés melegít —, vagy épen azt, hogy Ludwig a physika és vegytan törvényeit ily badarúl alkalmazza!

Ez eszmezavarnak okát, úgy hiszem, másutt kell keresnünk; hogy hol, azt a t. olvasó nálam nélkül is eltalálja.

Ennyit egyelőre Ludwigról és a meleg élenyitő hatásáról.

Lássuk Angelsteint, kinek nevét reménylem a legtöbben valószinüen most hallották először. Handbuchjának I-sö kötete véletlenül nyakamon maradván, megolvashattam az idézett czikket. Ebből láttam, hogy az új vegytani eszme: „a fagy élenytelenít" Angelsteinnak sem eredeti eszméje, de ő eléggé okos, hogy a forrást azonnal idézze. A. azt G. Behr tannai gy. orvosnak egyik czikkéből vette, s ez ismét nézeteinek alapelveit Stark 1828-ban (!) megjelent általános kórtanából meritette, ki Behr szerint „mint Plutarchusnak méltó utóda" többi közt bebizonyitotta a hideg positivitását, t. i. azt, hogy a hideg és meleg nem fokozatok, hanem *„ihrer Natur nach sich wirklich* (!) *polar zu einander verhaltende Potenzen."*

Ezek már kétségkivül a Gy. emberei.

Behr-Angelstein csakugyan azt tanitják, hogy „die Kälte ihrer Natur (Ur-Einwirkung) nach contrahirt und *desoxydirt"*, s a kinek kedve van ez úton a tanárságra készülni, teheti. De tudja mindenki, hogy hidegben, azaz alacsonyabb hőmérséknél, az anyagcsere nagyobb, minélfogva az élenyités is testünkben fokozott (nagyobb az étvágy), s ha már tekintélyekre kell hivatkoznunk, idézhetjük Vierordtot (Grundz. d. Physiologie 1861 530 l.), ki azt mondja: „Niedere Temperaturen steigern, höhere mindern den Gesammtstoffwechsel der gleichwarmen Thiere"; s hivatkozhatunk Barral és Liebig kisérleteire.

Azonban ez mind fölösleges. Egyetlen egy kisérlet vagy tény és észlelet sem létezik tudtunkkal, mely azt bizonyitaná, hogy a hideg bármiféle testnek desoxydátióját idézné elő. Mert miben állhat, vegyileg szólva, az élenytelenülés egyébben, mint abban, hogy az élenytartalmú anyagok élenyök egy részét elvesztik, és igy élenyszegényebbé lesznek. Ilyen élenytelenitő hatást képes némely esetben a magas hőfokú meleg előidézni, p. a higanyélegnél HgO, és a világosság az ezüstélegnél AgO,

melyek a nevezett hatányok befolyása alatt élenyöket elvesztik, tehát élenytelenittetnek. Élenytelenítést idéznek elő leggyakrabban vegyi behatás által oly anyagok, melyek az élenyhez nagyobb rokonsággal viseltetnek, mint azon alkatrészei az élenytartalmú anyagoknak, melyek az élenynyel egyesülve vannak. Például a czukor, az aldehyd ekként élénytelenitik égvényes folyadékokban a rézéleget, az ezüstéleget, a hangyasavat, a higanyéleget sat., és pedig nagyobb hőfoknál könnyebben mint alacsonynál. Azonban, hogy a hideg, tehát a hőmérsék sülyedése egymagában élenytelenitő hatást idézne elő, vagy hogy csak közvetve is a szervezet anyagainak élenytelenitését eszközölné, azt eddigelé nem állitotta más senki, mint oly szabatos vegyészek, minők Behr és társai.

A „Kälte desoxydirt“ helytelen kifejezést B. úr képzeletében onnan lehetne megmagyarázni, hogy az ismeretlen tekintély az élenyülési folyamatoknál az okozatot, t. i. a meleg keletkezését, mely az élenyülésnek mindig következménye, tisztázatlan fogalmainál fogva magának az oknak tekintette, a mennyiben azt képzeli, hogy a meleg az, mi az élenyülést okozza, mit Poor úr is tanusított Ludwigra való hivatkozásánál.

Behr és társai okoskodása röviden ez: mivel a hideg a melegnek (polaris) ellentéte (!), a meleg pedig élenyit (!!), a hidegnek szükségképen élenyteleníteni kell (!!!). Ez aztán az alapos ismeret és szabatos gondolkodás; ezt megczáfolni senki sem fogja, hanem ha az elemi oskola, hová az illetőket útasítanunk kell.

De ez még mind nem elég! Poor úr túltesz még Behr-Angelsteinon is. Mert B. különbséget tesz legalább a hidegnek elsőd, másodlagos és végleges hatása közt a szervezetre, s azt állitja, hogy mindenik tényező, a meleg és a hideg, az élet visszhatásánál fogva, a szerves testekben mindaddig, míg ezen visszhatás le nem győzetett, épen tendentiájokkal ellenkező állapotot idéznek elő, tehát a hideg oxydál és a meleg desoxydál, s csak ha ezen visszahatás legyőzetett, áll sajátságos hatásuk újra elő, mint az a Gy. által is részben és másod kézből idézett ím ez eredeti sorokból kitünik: „Wir finden dass wenn die Kälte, welche ihrer Natur nach contrahirt und desoxydirt, auf den thierischen Organismus momentan einwirkt, sie wie jede äussere feindliche Potenz die org: Reaction aufruft, welche letztere aber nur in selbsthätiger Hervorbringung eines Zustandes besteht, welcher derjenigen Veränderung gerade entgegen gesetzt ist, welche die Kälte nach ihrer Eigenthümlichkeit im Organismus zu bewirken trachtet — — — Congestion, vermehrte Wärme, kurz der Bildungsprocess steigert sich an der afficirten Stelle nicht nur bis zur Entzündung, sondern um dem desoxydirenden u. die org. Temperatur vermindernden Einflusse der Kälte das Gegengewicht zu halten, steigert sich die org. Oxydation u. Wärmeproduction local bis zur wirklichen Verbrennung.“ Csak a végleges hatás = Erfrierung, elhalás járna szerinte hőcsökkenéssel és desoxydatioval. — Poor úr mindezeket ignorálja.

Valóban senki sem választhatott volna jobb példát mint Poor úr maga tette, földeritésére annak, miszerint ő nemcsak önálló buvárlatra, de a tudomány eredményeinek felhasználására is a legképtelenebb ember, még pedig ex ignorantia vincibili Dr. Böngész.

Vegyesek.

Pest. — *A magyar orvosi könyvkiadó társulat* részére lapunk szerkesztőségénél az évi díjt lefizették 1866-ra 10 frt: Balogh Kálmán és Lippay Gáspár tnrok, alapitó tagok: 8 frtot: Modra Pál, Bakos Miklós és Jellachich Károly; 1865-re: Fanta Adolf, Gerenday László, Tamásy Károly, Topler József és Lénárd Domokos trok, r. tagok; 1864 és 1865-re 16 frtot Vajna János úr, r. tag.

— Febr. 8-án délelőtt tartatott meg a gyász isteni tisztelet Dessewffy Emil grófért a belvárosi plebánia-templomban, a herczegprimás ő emja által. Az akadémia, a tudom. társulatok, a városi hatóságok, számos követ és nagy közönség jelentek meg mély kegyelettel a bold. családján kivül a sz. miseáldozatnál, melynél Mozart nagyszerű requiem-e adatott elő.

— Selmetz közelében egy *orvosi állomás*, nyugdíjképességü évi dijjal és egyéb kedvezményekkel, mi összesen 900 frtra rug, üresedésbe jött. Az orvostudori oklevelen kivül sebészi és szülészi gyakorlati ismeret, meg a szláv nyelvnek ismerete is megkivántatik. Bővebben lapunk szerkesztőségénél értesülhetni.

— Beküldetett: „Jelentés Schwartzer F. tr. *budai magán elme-*

és ideg-gyógyintézete orvosi működéséről 1865-ben.“ E jelentés szerint 1864-ről maradt az intézetben 27 férfi és 36 nő = 63 beteg; felvétetett 1865-ben 32 f. és 28 n. = 60 beteg, ápoltatott e szerint összesen 123 egyén. Meggyógyult 13 f. 20 n. = 33; javult 5 f. 3 n. = 8; gyógyulatlan eltávozott 1 f. 1 n. = 2; meghalt 4 f. 6 nő = 10; ápolás alatt maradt 36 f. 24 n. = 70.

Lehangoltsági lelki kórban (Psychische Depressions-Zustände) szenvedett 5 f. 11 n. = 16; ezekből kilépett: gyógyúlva 2 f. 5 n. = 7, javulva 1 nő, gyógyulatlanul 1 nő, meghalt 1 f. 2 n. = 3, összesen 3 f. 9 n. = 12; maradt tehát lehangoltsági állapotu 2 f. 2 n. = 4. — Magasztaltsági lelkikórban (Psychische Exaltations-Zustände), u. m. 1-ör dühösségben (Manie) szenvedett 12 f. 20 nö = 32. Ezekből kilépett: gyógyulva 7 f. 10 n. = 17, javulva 1 f., meghalt 2 f. 1 n. = 3, összesen 10 f. 11 n. = 21; maradt tehát dühös 2 f. 9 n. = 11. 2-or részletes tébolyban (Monomanie) szenvedett 22 f. 17 nő = 39. Ezekből kilépett: gyógyulva 4 f. 3 n. = 7, javulva 3 f. 1 n. = 4, összesen 7 f. 4 n. = 11; maradt tehát részletes tébolyu 15 f. 13 n. = 28. — A lelkitehetségek gyöngülési (Psychische Schwäche-Zustände) állapotában 1-ör: tébolyban (Verwirrtheit) szenvedett 5 f. 6 n. = 11. Ezekből kilépett: gyógyulva 2 n.; maradt tehát tébolyodott 5 f. 4 n. = 9. 2-or: butaságban (Blödsinn) szenvedett 13 f. 10 n. = 23. Ezekből kilépett: javulva 1 f. 1 nő = 2, gyógyulatlanul 1 férfi, meghalt 1 f. 3 nő = 4; maradt tehát buta 10 f. 6 nő = 16. — Izzákossági rezgörjben (Säufer-Wahnsinn) szenvedett 2 f.; maradt 2 f.

A gyógyulási siker százaléka ezek szerint a lehangoltsági lelkikórban 43,8 %, dühösségnél 53,2 %, részletes tébolynál 17,9 %, tébolynál 18,2 %, a butaság és az iszákossági rezgörjnél 0 %. — A halálozási százalék a lehangoltsági állapotoknál 18,7 %, a dühösségnél 9,4 %, a butáságnál 17,4 %, a részletes téboly, és iszákossági rezgörjnél 0 %.

A fölvettek korra nézve voltak: 20 éven alul 3, 20 és 30 év közt 31, 30 és 40 közt 47, 40 és 50 közt 35, 50 és 60 közt 12, 60 és 70 közt 5. — Állapotra nézve 62 nőtlen, 51 házas és 10 özvegy volt. A vallást illetőleg pedig: 82 r. k., 12 evang., 17 reform., 3 g. n. e., 2 g. e., 7 zsidó. — A 123 beteg közül 103 a műveltebb, 11 a közép és 9 az alsóbb osztályhoz tartozott. — Származásra nézve volt: 104 magyar és erdélyi, 3 horvát, 1 fiumei, 4 ausztriai, 2 cseh, 1 morva, 1 tiroli, 1 stiriai, 1 gallicziai, 1 bukovinai, 1 oláhországi, 1 szerb, 1 franczia, 1 angol;

A fölvettek közül 78 saját költségén ápoltatott, 15 a katonai rokkantak alapján, 27 az országos alapból, 3 pedig alapítványi helyen. — Az összes ápolási napok száma 21,780-ra rugott.

— Koller Gyula tr., a pesti gyermekkórház v. segédorvosa, gy. orvos Pesten, engedélyt kapott magán gyermek-gyógyintézet megnyitására a Lipót-városban.

— Az orvostanhallgatók bálja kitünőleg szép volt. A háziasszony tisztét a kellemdús Sennyey bárónő ő nmga teljesité.

*Bartha K. tr. Pesten, mint olvassuk, 2 évi szabadalmat nyert találmányára, boncztani tárgyakat stereoskopice kiállitani.

— *Bakacs testvérek gyógyszertára* Budán, a várban udvari gyógyszertár czímmel ruháztatott fel.

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1866. február 2-től 1866. február 8-ig ápolt betegekről.

1866.		felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
		beteg			gyógyult			beteg			beteg					
		férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	elmekór	összeg
febr.	2.	12	7	19	7	10	17	—	2	2	334	364	4	6	27	735
„	3.	6	11	17	2	8	10	1	—	1	337	367	4	6	27	741
„	4.	17	8	25	11	4	15	2	—	2	341	371	4	6	27	749
„	5.	10	5	15	8	2	10	2	—	2	340	374	4	7	27	752
„	6.	21	9	30	19	10	29	2	1	3	340	372	3	6	27	748
„	7.	9	14	23	6	12	18	3	3	6	341	371	3	5	27	747
„	8.	15	18	33	7	6	13	1	1	2	346	381	3	6	29	765

Leggyakoribbak a légző szervek hurutos és lobos bántalmai. A héten a létszám szaporodott A halottak száma több.

PEST, 1866. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN. (Dorottya-utcza. 14. szám).

Pest, 1866. **7. SZ.** **Február 18.**

Előfizetési ár: *helyben* egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., *vidéken* egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 10 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, ujtér 10. sz., és Kilián Gy. könyvkereskedésében váczi-utcza Parkfrieder-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Kaczánder Áron tr: A gégemetszés meg egyéb gyógyszerek értéke torokgyiknál. — A vérbocsátás és más gyuladás elleni szerek csökkent használása a heveny loboknál. J. H. Bennett tanártól. Folyt. — Gyógyszertani közlemények. A jurubeba. A lithiumsók. Gyöngyvirágal. Koladió. — Könyvismertetés. Die Laryngoskpoie etc. von Prof. Bruns. Percussion u. Auscultation von Dr. K. Hoppe. — Lapszemle. Kisérletek ez emberi bőrnek gyógyszerek általi áthatóságára nézve. A calabárbab vidatáncznál. Copaiva és cubeba torokgyíknál. Apróbb szemelvények.
Tárcza: Cholera és typhus. Vége — Barra I. tr. emlékezete. — Buda-pesti k. orvosegylet. — A k. magy. természettudományi társulat. — Győri és győrvidéki orvos-gyógyszerész-egylet. — Folytatom. — Vegyesek. — Igazitás.

A gégemetszés meg egyéb gyógyszerek értéke torokgyiknál.

Kaczánder Áron tudortól.

Ha igaz is azon közmondás, hogy egy fecske még nem csinál nyarat, abból mindazáltal nem következtethetni, miszerint nem lehet az előpostája. Igy van ez az orvos-gyakorlati életben is, ha valamely műtétet vagy gyógyeljárást egy esetnél kivánt siker követett, s a második vagy harmadiknál ugyanazt nélkülözni kelletett, még abból nem következik, hogy adott alkalomnál ugyanazt meg ne kisérlenők. Ily gondolkozásmódnál legfőbb törekvésünket, a gyógyhatányok által czélzott gyógytani haladást eltévesztenénk, mert hányféle körülmény szükségeltetik a teljes siker kieszközlésére részint a betegség fokát, lényegét illetőleg, részint az egyéni szerkezet, életmód, hajlam szempontjából, gyakran mind megannyi áthághatlan akadályok.

Nem akarom az előrebocsátottakból következtetni, hogy a beteg testet meggondolatlanul, csak úgy könynyedén kisérleti alapúl felhasználjuk s az ápolásunkra bizott élő testet úgy tekintsük, mint a művész a holt anyagot, ki darab agyagból képzelményének természethű mását mintegy kierőszakolni igyekezvén, azt kénye-kedve szerint idomitja mindaddig, míg képzelménye gondolatainak kinyomatát találólag le nem másolta. Az emberi test alkotásánál fogva ily eljárást bünhödés nélkül meg nem tűr.

Minden gyógykisérletnek vagy élettani alapjának, vagy észszerű tapasztalásból eredményezett siker által indokolva kell lennie; első esetben élettani törvényeink, második esetben a gyógysiker vezetnek. Vajmi csekély azon gyógyhatányok száma, melyeknek az emberi testre lett alkalmazását alapos élettani magyarázattal indokolhatnánk; ellenben mily számtalan esetben, azt lehet mondani nagyobbára, gyógyhatányainknak a szervezetrei alkalmazását tapasztalás által megszentesitett sikerre épitjük.

Mindkét irányban kiható érvek támogatják a hártyás gégelobban a légcsőmetszést. Élet-boncztani szempontból tekintvén az említett kórfolyamatokban gyógyhatányaink eredményét, ne ámitsuk magunkat, fel sem mutathatunk egyet is, mely által a kifejlett kórfolyam-okozta kórbonczilag elváltozott s élettanilag működni képtelenné lett szervet csak némi biztossággal is rendeltetésének visszaadhatnánk. Vannak esetek, de ezeknek száma igen szűk keretű rovatba illeszthető be, melyekben esetlegesen sikerült vagy a természet sikerdús utánozhatlan működésének, vagy a szerencsésen választott perczben alkalmazott hatánynak a beteget megmenteni. Ezek kivételes szerencsés kimenetelű kóresetek, melyek észszerű javalatok megállapitásának alapúl nem szolgálhatnak. Van-e gyógytani, főképen régiebb eredetű munkáinkban kórfolyam, mely ellen oly dicsérettel alkalmazott gyógyszereink volnának mint a torokgyíkban? s hol rejlik e magasztalt gyógyhatányok seregének a jelen korban bebizonyúlt hatálytalansága? — Kétségkivül a szabatosabb élet-boncztani s kórismei tanúlmányozásban, csak innen magyarázható irányukban szavazott bizodalmatlanságunk, mert nem minden torokgyíkot színlelő kórfolyamat nevezhető annak, mit a posteriori gyártott kórisme sok esetben igazol.

Tartsunk egy rövid szemlét a croup ellen magasztalt szerekkel történő gyógyeljárás felett. Ha az orvos egy kifejlett torokgyík minden jeleit tüntető kóresethez hivatik, nyújt a betegnek hánytatót vagy megelőzi azt nadályozás, vagy emez után azt léptetik előtérbe. A legtöbb esetben a baj változatlan marad. Ezek után adagoltatik édes higany magában vagy felváltva szénsavas szikenyélggel, vagy más lobellenes szerek, hideg vagy meleg borogatás a nyakra, hólyaghuzó a mellcsontra, de mind hasztalan. A hánytató ismételtetik, némelykor a nadályozás is, szóval az egész táncz újra kezdődik, de mind hasztalan. Még eddig csak hagyján, most kezdődik csak a bizonytalan harcz, be-befúnak a fuldokló gyermek gégéjébe, ha oda jut, finom porrá tört timsót, csersavat, pokolkövet, — vagy ez utolsó tömör oldatát — igyekszünka gyermek gégéjébe juttatni, de ez mind hasztalan. Most következik még csak a haddelhadd. Beültetik a

gyermeket meleg vízbe s nyakcsigájára a magasról hideg vizet bocsátanak, adagolnak pézsmát, kámfort, kénmájat, dárdanyt, kermest, s daczára ezen magasztalt s látszólag észszerű szereléseknek a kérlelhetlen bántalom e hathatós gyógytári kincseket kigunyolja, lefutván pályáját. Szemünk láttára tevékenységünk magaslatán megsemmisittetünk, mert elhagytuk illanni a perczet, melyben a bántalom hatalmán felülkerekedhettünk vala a légcsőmetszés műtéte által, melyet eddig tett tapasztalásomnál fogva csak ugy vihetni végh ez a szenvedő gyermek legvalószinübb életmegmentésére, ha a megkisérlett, észszerű javalatokra fektetett ismételt gyógyeljárás tökéletesen eredménytelen, s ne akkor ragadjuk meg a kést, midőn a mütéttel csak nehány órányi élethosszabbitást, vagy legfeljebb könnyebb halált szerezhetni meg a betegnek.

Mi különbség van a légcső- s sérvmetszés, mint egyedüli életmentő szer között? Mindkét esetben gyógyszerek által az akadályt el nem távolithatjuk s mégis mily határozottan választják az ügytársak a kiszorult sérvben műtevés által nyujtandó segélyt, be nem várva a szor által okozható boncztani eltávolithatlan változásokat, ha egyszerű gyógykezelés rögtön az akadályt meg nem szüntetheti, s mily nagyszerű eredményt szül a józan felfogás. A légcsőmetszéstől pedig, bárha műtevése könnyebb, mennyire riadnak vissza!

Eddigi gyógytani tapaszlalataink eléggé meggyőzhettek már arról, hogy a kifejlett hártyás torokgyik okozta bonczi elváltozásokat, az ösmert bármely rendszer s sorozat szerint alkalmazott gyógyhatányok által meg nem semmisithetjük, azért megfoghatatlan a fennevezett rendszabályokhoz való ragaszkodás. Addig míg a felsorolt gyógyhatányok hatálytalanságáróli meggyőződés átalánossá nem válik, számtalan gyermek fog bizonyos martalékává esni e megrögzött gyógytani konokságnak.

Sokszor hallám említeni, hogy nincsen reménység e kisdedet gyógyszerek által megmenthetni, s talán még a légcsőmetszés nyújthatna reményt, de félni lehet, hogy a műtét alatt meghal a beteg, s a halálozás iszonyú terhe az orvos vállait nyomná. Erre csak az az egyszerű válasz: hogy ha az orvost tökéletes meggyőződése vezette a műtéti cselekvésre, a műtét alatt bekövetkezhető halál eseténél is megnyugvást találandnak, okúlván orvosuk határozott, nem habozó nyilatkozatán. A mi a műtevés alatt bekövetkezhető halálfélelmet illeti, ezt nemcsak e tekintetbeni még csekély saját tapasztalásom, de oszlassa el a tekintélyek nagy száma által elkövetett műtétek eredménye, s azon észlelet, hogy tapintatos, el nem hamarkodott elővigyázattal eszközlött műtevés lefolyta alatt bekövetkezett halál a ritka esetek közé tartozik.

Ha futtában kutatjuk a műtét alakalmával halált okozható körülményeket, azok korántsem olyanok, melyeket eltávolitani, vagy kikerülni ne lehetne, s ezek közt a legfontosabbak: a vérzés, s a légcső megnyitása közben annak rögzitése vé-

gett a gégére vagy légcsőre alkalmazott ujjali nyomás.

Az elsőt illetőleg, azon műtő, ki mindaddig, míg a vérzés tökéletesen meg nincsen szüntetve, a légcsőt megnyitja, a legnagyobb sebészi hibának vádját, s a legterhesebb felelősséget vállalja magára.

A második körülményt illetőleg, igénytelen gyakorlati tapasztalásom szerint egészen nélkülözhető, ha a beteg két oldalán levő segédek az izomrétegeket tompa görbe horgokkal bizonyos mértékig egyaránt kifelé feszítvén, bénítják a légcső mozgásait, valamint ha a fejnél álló segéd ezt kitartólag mozdulatlanul markolatjai közt rögzíti. Igy sikerült augustus s oct. havában két légcsőmetszést a legszerencsésebben végrehajtanom, bárha csak a mütétre nézve a légcsőnek ujjali nyomás alkalmazása nélkül. De azon viszonyt is kell latba vetnünk, hogy nem mindenkor állanak elegendő s avatott segédek rendelkezésünkre, s oly esetben a légcsőnek ujjak általi rögzítése elkerülhetetlen. Ezen szükség által parancsolta, a műtevést veszélyeztető körülmény is sokat veszit veszélyességében, ha a műtétet el nem napoljuk azon időszakra, mikor a már bekövetkezett vér-megmérgezés következtében a beidegzés igen meg van gyöngítve, vagy megzavarva.

A vérbocsátás és más gyuladás elleni szerek csökkent használása a heveny loboknál.

John Hughes Bennett tanártól Edinburghban.

(Folyt.)

IV. Ha egyszer a lob létrejött, folyamatában többé nem gátolható, hanem akként kell vezetni, hogy a kimenetel kedvező legyen.

Hajdanában hitték, hogy a hagymázt vészhimlőt és más betegségek folyamatát orvosi közbenjárás által tetszés szerint rövidre szabhatni, most azonban a felől átalánosan meggyőződtek, hogy azok természetes menetükben nem gátolhatók, hanem ellenükben észszerűen csak kettőt tehetni, még pedig 1) megelőzést, s 2) ha az nem lehető, a kedvező kimenetel bekövetkezését telhetőleg előmozditani. Én pedig úgy tartom, miszerint a loboknál hasonló uton kell járnunk, mert a tapasztalás nyiltan tanitja, hogy hol a lob kifejlődhetett, megkezdett pályáján visszatarthatlanul halad előre.

Ha a loboknak természet szerinti kimenetelét szemügyre veszszük, úgy találjuk, hogy azok végződése kétféle: 1) az izzadmányban és általa különbféle képződések történnek, melyek eddig genyedés, összenövés, szemcsésedés, hegedés, gyógyulási folyamatok nevezete alatt ösmertettek, vagy 2) az izzadmány és általa a szövet elhal, még pedig gyorsan, mi az üszkösödés, vagy lassan, mi a fekélyedés. Az első nemü változatok nem roncsolók, hanem inkább képzők és helyre állitók. A genyedés arra látszik hivatva lenni, hogy általa az átizzadott és megaludt vérfolyadék a szervezett köréből rögtön eltávolittassék, miért is képződése előmozditandó (? B. K.) S mindaz, mi a szervezet erőit csökkenti a lobképződések s a táplálkozásra is károsan hat, mi azután többé-kevésbé az izzadmány meghalására vezet. Ezen hatást pedig a vérbocsátás kiválóan külöli, miért a lob gyors eltünésével épen ellenkező eredményt idéz elő. Lássunk példát.

Ha valamely csont el van törve, a szomszéd szövetekbe történő izzadmányok új szöveti alakelemek képződését eredményezik, mi azután végül a csontok összenövésére, azok összeforradására vezet. Ha lágy részek összeroncsoltatnak, vagy eltávolittatnak, az izzadmány a környező szövetekben szinte uj képződést hoz létre, mi végül rostos szövet, az úgy-

nevezett heg létrejövetelét eszközli. Ha bőr alatti inátmetszés történt, az ujképződésű rostos szövet a hegnél sokkal tökéletesebb, minthogy a régi inszövetekhez mindenben hasonló. S ha valaki erős ütés következtében zuzódást szenved, genyedés fog létre jönni, mely közönségesen a környező szövetek közt felhalmozódva tályogot képezve, ez pedig meg nem nyittatik, végül saját magának nyit utat kifelé, azonban az is megtörténhet, hogy a geny eredeti helyén marad, midőn nedvei a vérbe visszajutnak, míg a szilárd részek szétesnek, végtére szinte elenyészvén. Most pedig kérdezzük valjon mindazon folyamatokat vérbocsátás és a szervezet erőinek csökkentése által elő tudtuk-e mozditani? Bizonyára nem, mert mindig azt tapasztaltuk és tapasztaljuk, hogy a természet ama müveletei az erőteljes, vérben bővelkedő egyéneknél sokkal hathatósabban mennek véghez, mint a görvélyes, erőfogyott embereknél, kiknél igen messze szokott tovahuzódni.

S a belső lobok, milyen a tüdőlob, vagy a szívhártyalob másféle lobfolyamatok-e? Semmiképen nem. Az izzadmány mindegyik esetben genyképződésre vagy pedig az utóbbi alkalommal kötszöveti ujképződésre vezet. Minthogy azonban a lefolyás a szem elől el van rejtve, az orvosok úgy vélekedtek, hogy gyógyitásuknál más irányt kell követniök, mint melyet a sebészek valamely erőszak behatására kifejlődött lobnál követnek. Ha csonttörés vagy valamely zuzódás után lázas tünetek mutatkoznak, a sebésznek azon gondolat eszébe sem jutand, hogy a gyógyulás, vagy a genyképződés jobban és czélszerűbben fog létre jönni, ha eret metsz, vagy a gyuladás elleni szereket használja. A tapasztalat tanitja, hogy a sebészek helyesen cselekszenek, s az orvosoknak a belső lobok gyógyitásánál őket követniök kellene.

Nézzük kevéssé tüzetesebben, hogy mi történ a tüdőlob és mi a szivburoklobnál.

A tüdőlobnál az izzadmány a hörgök legkisebb elágazásaiban, azután pedig a tüdőürcsékben és némi mértékben a közti szövetekben (parenchyma) foglal helyet, minek folytán az idegek és véredények összenyomvák, a hámsejtek pedig, valamint a kötszövet is meg vannak duzzadva, s így nemcsak hogy a levegő a legvégsőbb légutakba nem hatolhat, hanem azon a helyen úgy a vérkeringés, mint az idegek működése akadályozva van. Az izzadmány a szervezett helyeken meg van szilárdúlva, s hogy eltávolodjék, folyékonynyá kell lennie, mi az által történhet meg, ha elgenyesedik, midőn részben a légutakon át kiürittetik, míg másrészt a vérbe át megy. A izzadmány részint még képződési helyén, részint pedig a vérbe történt felvétele után anyagforgalmi változatoknak van alávetve, midőn Liebig szerint az éleny behatása következtében különösen a fehérnyeanyagok összeköttetéseiből húgysavas légenyköneg, epesav, kén és vilany, nemkülönben vilanysavas mész lesz. A húgysavas légenyköneg később húgyanynyá és szénsavvá, az epesav szénsavvá és szénsavas légenyköneggé, a kén és vilany pedig kén- és vilanysavvá lesz, melyek alakkal egyesülvén a kén- és a vilanysavagok keletkezésére vezetnek. Ha nincs elegendő éleny, akkor a húgyban a hugyany helyett húgysavas légenyköneg, vagy ha a légenyköneg megköttetett volna, húgysav fog megjelenni. Ily módon az izzadmányok a szervezetet végkép elhagyják.

Ha mellhártya- vagy szívburoklob van jelen, akkor az izzadmány részben savóvá lesz, mely az illető ürben foglal helyet, részben pedig kötszöveti bujálkodásra vezet, mely többékevésbé vastag hártyaként az alattuk levő szövettel összeolvadva a szabad felületen foglalnak helyet. A folyékony izzadmány a vérbe felvétetvén elenyész, mint a tüdőlobnál láttuk, míg a visszamaradt hártyáknak egymással szembenlevő felületei összeszövődnek, mi azután összenövésekre vezet.

Most már kérdjük, hogy a vérbocsátás akár az egyik, akár a másik kimenetel szerinti lobot képes-e lefolyásában üdvösen megváltoztatni, vagy bár a legcsekélyebb mértékben is czélszerűen módositani? Alison azt hiszi, hogy vérbocsátás az életi hatányra (vital action) van befolyással, midőn azonban ezt állitotta, az életi hatány jelenlétének vagy értékének megállapitásával adós maradt, s meg nem engedhető, hogy a lobok-

nál más természettani és vegytani törvények uralkodnak, mint bárhol is a természetben és így az ember szervezetében.

Az egész vita oka abban áll, mert kételkednek, hogy ha az orvostan nem a durva tapasztalat szerint, hanem észszerűen a tapasztalatok kellő méltánylásával halad, a gyakorlat minden vezér elv nélkül magára hagyatva fog tévengeni. Ezen félelmet azonban hitünk szerint eloszlatni nem nehéz.

(Folyt. köv.)

Gyógyszertani közlemények.

IV. *Jurubeba, új gyógyszer.*

A solaneák családja sok, többé-kevésbé hatályos gyógyszert szolgáltatott már, némelyek erős mérgek is. Újabban egy naturalista orvos Fernambucoban a *solanum paniculatum*-mal, mit Braziliában *jurubebá*-nak hivnak, tett kisérleteket, s oly tulajdonokat fedezett föl benne, hogy az valódi gyógykincsnek volna mondható, ha hatása csakugyan olyannak bizonyúlna, mint a milyennek ő azt találta. Fernambukoban ezen növényből már tapaszt, port, szörpöt, bort, tincturát, vizes és langos kivonatot, electuariumot s olajat is készitenek, s használják azt váltóláz, máj és lépbántalmak, hólyaghurut, vérszegénység, sápkór, vízkór és nehéz hószám ellen; szóval ezen szer a Stanislas Martin-nal közlött bizonyitványok szerint a leghatályosb zsongitó és oldó szer volna, mivel gyógytárunk birni fog. A fölfedező igen óhajtja, hogy a szer a párisi kórházakban megkiséreltessék. Addig is még az megtörténnék, Martin következő leirását adja a szóbanlevő panaceának:

A jurubeba, levelek, gyümölcs és gyökér alakjában jövend a kereskedésbe. A gyökerek 10—50 centim. hosszak, a legvastagabbak körülete 12 centim-nél nem több; számos gyököcskék és gyökszőrökkel lepvék, borzasak; szövetök igen kemény, eres; rostjuk oly tömött, hogy harántúl átmetszve sima s mintegy áthatlan felületet mutatnak. Hogy porrá lehessen törni, előbb késsel kell azt fölszeldelni. Színe a jurubebának hasonló a provenci nád gyökere színéhez; héja kissé sötét; vastagsága a gyökér vastagságához képest különböző; ránczos, helylyel közel repedezett; lemezekre könnyen hasad s könnyen porrá is törhető; szaga csekély, még ha dörzsöltetik is.

A *solanum paniculatum* szárai hosszúak, gyengék, helylyel közzel igen hegyes tövisekkel ellátvák; a leveleknek, mik azokhoz tapadvák, szép zöld színe van, legnagyobb része a száritás folytán törött; szaguk nincs, ízök alig; a gyümölcs száraz állapotban is határozottan keserű ízű.

A jurubeba gyökere vízzel vagy alkohollal kezelve keserű ízű kivonatot szolgáltat. Ezen kivonat nagyobb mennyiségben van jelen a gyöker héj mint fás részében.

Stanislas Martin úr, az új szert, azok számára kik vele kisérleteket tenni akarnak, készen tartja. (B. de H. 1866 jan. 15.)

V. *Lithium (lavany) sók.*

Lipowitz figyelmeztetett első, hogy a lavanysók némely húgyköveket feloldani képesek. Garrod is megmutatta, hogy a húgysav képletek szénsavas lavanyélegben könnyebben oldhatók, mint más szénsavas lugalokat tartalmazó folyadékokban, s hogy a vizeletbeni porond (?) szénsavas lavagok használata mellett fogy. A lithion könnyen oldó együletet képez a húgysavval, s ez volna az oka, miért előnyösebb a kali és natron készitményeknél. Alf. Maistre ezen czélra a szénsavas lithiont ajánlja (1 része 4 r. húgysavat old fel 90 rész forró vízben) valamint a czitromsavast is, mit a betegek könnyebben eltűrnek s mely a vérben szintén szénsavas sóvá alakúl át. A lithion sók nagyobb adagai a vizeletet épen úgy teszik alkalikussá, mint az alkaliák és alkalikus földek hasonnemű készitményei. De Maistre észleletei szerint a húgysav kiválasztását elő nem segitik. Bosse, ki a sóssavanyus ízű eczetsavas lithont a csipős lugos ízű szénsavas só helyett kisérlette meg, azon eredményre jutott, hogy egészséges egyéneknél a húgysav kiválasztására a lithionnak befolyása nincs, s hogy 2 köszvényes betegnél sem változott

meg általa lényegesen a húgysav kiválasztás. Hanem a húgysavüledékek eltüntek a lithion vétele alatt, s azoknak eltünésével a nyomás és súly érzete is elenyészett a vesetájban. A lavany gyógyhatása azonban elterjed a korábbi bántalomhoz közel álló lerakodmányokra is az ízületekben. Stricker tr. eltünni látta azokat egy 5 szmr lithium carb. s 18 obon szénsavas vízből álló oldat vétele folytán, melyből a beteg 12 adagot fogyasztott el (Virchow, Arch. 1863). Ajánlhatók volnának e tekintetben a lithiontartalmú ásványvizek, milyennek a Redzetti forrást lenni állitják, Cornwallisban ($4^1/_2$ litre vízben 26 szemer chlorlithium).

A szénsavas lavanynak van ezen hatáson kivül még más gyógytulajdona is, melynél fogva az az orvosnak figyelmére igen méltó, s ez az, hogy a diphteriticus álhártyákat igen erélyesen oldja, mire különösen R. Förster tett figyelmessé. Ez irányban állitólag csak a mészvíz mulja azt felül, mely azonban azon czélellenes tulajdonsággal bír, hogy a kilehelt levegő szénsava folytán szénsavas mészszé változván át, hatálytalanná válik. A hártyák 1 obon vízben 4 szmr lithiont tartalmazó oldatban nehány percz alatt felduzzadnak, fonalakká huzhatók, nyákosak lesznek, 15 percz múlva laza tömeget képeznek, mely ha a folyadékot megrázzuk, szétoszlik, s 25 percz múlva csak már kis felhő látható. A garat és légutak diphtheriticus bántalmainál ezen szernek megkisérlését inhalatioképen annál inkább lehet ajánlani, mivel már egyszerű langyos viznek belehelése is jótékonyan hat. (Med. Jahrb. 1865. VI. f.)

VI. *Gyöngyvirágal (maïaline).*

Legközelebb alvajárót kértek, miszerint egy betegnek valami orvosságot rendeljen, mire a májusi gyöngyvirág (convallaria majalis, muguet) öntelékét ajánlotta, ennek bevétele után azonban az illető igen rosszúl lett, s felettébb súlyos tünetek léptek fel. A beteg orvosa Stanislas Martin-t az emlitett növény vegyelemzésére megkérte, mit az utóbb nevezett teljesitvén, abban új alagot, savat és illó olajat talált, az elsőt „maïaline“ (gyöngyvirágal), a másodikat pedig „acide maïalique“ (gyöngyvirágsav) névvel jelölvén. A gyöngyvirágal kicsiny, tűszerű alakokban jegeczül, melyek felettébb keserűek; a gyöngyvirágsav jegeczei pedig igen kemények és tüsszentető sajátságuk van. (B. de Th. 1865).

VII. *A kola dió (la noix de Kola).*

A koladió a kola acuminata (sterculiaceae) magva, s az Afrika belsejében, nemkülönben nyugoti vidékein lakó négerek igen keresik, minthogy heveny állapotban összehuzó és keserű anyag veszi körül, melyet összerágnak, ekként kinyomott nedvét lenyelvén, míg a szilárd részeket kiköpik. A rágók, állitásuk szerint, erőben nyernek, az álmosságot pedig elhajtják. Szárazon kevésre becsülik. Daniell és Attfield szerint kávéalat, sok kemnyét, a myrrhához hasonló illó olajat és kevés zsíros anyagot tartalmaz, de csereny (tannin) nincs benne. (G. h. 1866. 1.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Die Laryngoskopie und die Laryngoskopische Chirurgie. Von Victor v. Bruns. Tübingen, 1865. 8 táblával.

Bruns könyve látszólag eleinte csekélyebb terjedelemre volt számitva, de irás közben tetemes térfogatúvá növekedett, mindemellett azonban igen hasznos és ajánlhatónak mondható, főkép olyanra nézve, ki a gégetükrészettel kiváltkép foglalkozik, noha más orvosra nézve is érdekes olvasmány, minthogy ez magát a szóbanlevő mesterség kórtani és gyógytani jelentőségére nézve alaposan tájékozhatja.

Nem akarunk ugyan a történeti részszel vesződni, hanem emlitetlenül nem hagyhatjuk azon új kori divatot, hogy midőn valaki valamely termékeny eszmével, találmánynyal felfedezéssel fellép, nehogy a felfedező vagy feltaláló érdemét csorbitatlanul elösmerjék, kikutatják a legrégibb műveket, csak hogy a felfedezett vagy feltalálthoz valami hasonlóra bukkanjanak, mi mellett feledik, miszerint mi a könyvek határát évtizekig,

sőt talán évszázakig soha semmikép túl nem lépte, az életre elveszett maradt, s a régibb szerző az újabb dicsőségéből csak akkor követelhet, ha a dolog kifejlődése tőle kiindúlva történt, míg arra nincs semmi joga, midőn eszméje felfedezése, találmánya feledékenységbe ment, vagy talán köztudomásra sem jött, hanem más valaki tőle egészen függetlenül hasonló dologra jutott, de alkalmazásban szerencsésebb volt.

A munkának három része van, melyek elsejében a gégetükrözéshez szükséges készülékek, míg a másodikában a gégetükrészeti sebészet, harmadikában pedig kóresetek adatnak elő.

Noha elméleti szempontból az aczélbóli gégetükrök helyesebbek, mégis gyakorlatilag tekintve a dolgot az üvegbőliek czélszerűbbek, minthogy ezek tisztántartása könnyebb, s valamint ebben a szerzővel egyet értünk, úgy azon nézetét is helyeseljük, miszerint Voltolini nyelcsap fedője (Zäpfchendecker) nélkülözhető, minthogy a nyelcsapot egyszerüen a tükör által utunkból távol tarthatjuk. Mi azonban a világitó tükörrel szájban való tartása elleni kikeléseit illeti, ezeket semmiképen sem helyeselhetjük, minthogy kinek jó foga van, az Czermák azon eljárását legkényelmesebbnek fogja tartani, s aközben beszédében sem háborgattatik, ki pedig rosz fogú, az mégis inkább Semeleder pápaszem-alakú tükörtartóját választandja, mert a tükörnek fejkörüli való szalag általi megerősitése a gyakorolt nyomás folytán legkevésbé sem kellemes, se nem kényelmes, mi főleg akkor tün elő, midőn a vizsgálás hosszasabban tart, vagy egymásután többet kell megvizsgálni.

Mint tudva van, gegevizsgálatnál a nyelv igen nagy akadály, mely igen gyakran felfelé irányúlva a szájpadláshoz rögzittetik, s a szerzőnek abban tökéletesen igaza van, hogy olyan esetekben a nyelvlapátnak nem nagy hasznát vehetjük, minthogy az a nyelv gyökerével egyszersmind a gégefedőt is alá-felé nyomja, hanem meg kell vallanunk, miszerint annak gyakran igen jó hasznát vettük, midőn a nyelv a beteg által kihúzva tartatott. Bruns az „ae“ kimondását arra használja, hogy az olyankor kinyilt torokba a gégetükröt gyorsan betolja.

Különféle, a szerző által elősorolt eszközök között a gégefedőcsipeszt (Kehlkopfpincette) kell megemlitenünk, melyet ő talált fel és hozott gyakorlatba, s az utóbbi tekintetben nagy érdeme, hogy megmutatta, miszerint mütételeknél azon eszköz által a gégefedő hosszabb ideig tartható valami nagyobb izgatottság következménye nélkül.

A porlasztó eszközök között (pulverisateur, Zerstäubungs-Apparat) a nyomattyúval ellátottaknak előnyt ád, mire nézve igaza is van, minthogy a vízgőzök általi porlasztás sok bibelődéssel jár, hogy a származó vízgőzök elegendő feszülésben legyenek, e mellett pedig tulságosan meg ne melegedjenek. A vízgőzök feszülése által porlasztó eszközök egyik hibája, hogy nálunk a czélszerűség felett közönségesen az olcsóság tartatik szem előtt, minélfogva hanyagúl készülvék, s egyedül Gavarret tanár olyszerű porlasztója képez dicséretes kivételt, mely egyszersmind hőmérővel el van látva. A nyomattyúval ellátott porlasztók között Brunsé is ajánlható.

Helyeselnünk kell a szerzőnek tapasztalatokon nyugvó állitását, hogy gégebeli mütételeknél a hangyanyhalvagbóditás kerülendő. Mindenelőtt az alkalmazás sem történhetik czélszerüen, azután pedig azon mütételek olyanok, melyeknél a beteg éberlétére szükségünk van. Voltolini azonban állitja, hogy ő a hangyanyhalvagot nem ugyan teljes bódulásig, hanem az érzékenység bizonyos fokú csökkentéséig igen sokszor czélszerüen használta.

A gégetükör képei egyszerüen és érthetőleg irvák le, mint az egész dolog sokkal egyszerübb mint sokan lármázzák. Mi a tükörben jobb vagy bal oldalon van, az a természetben is ott található, mit pedig ott hátul vagy elől láthatni, az a valóságban ellenkezőleg elől vagy hátul foglal helyet.

Igen érdekes és való azon lelet, hogy a valódi hangszálagok sokszor 15—30 másodperczig is kaparhatók, vagy karczolhatók minden ellenhatás jelentkezése nélkül.

Bruns a gégesíp metszett sebén keresztül történő tükrözésre nem nagy súlyt látszik fektetni, minthogy szerinte a tükör kicsinysége folytán a tájékozás csak bajosan történhetik meg. Mindez csak a kellő gyakorlottságtól függ, s ezen sorok irója Czermáktól látta, mint ez a gégesípon keresztüli gégevizsgálást elég nagy könnyüséggel és teljes eredménynyel eszközölte.

Kár, hogy a gége mozgási rendelleneségei csak futólag emlittetnek, s a szerző azon hangszálag-hüdést figyelem nélkül hagyja, mely Voltolini tapasztalata szerint bárzsingrák, míg Traube észlelése után főéri tágulat (aneurysma aortae) következtében fejlődik ki, midőn a támadt daganatok, a megfelelő oldali gégeidegeket nyomják. Kihagyta továbbá a hangszálagok remegését (chorea laryngis), midőn azok minden rend és összevágás nélkül mozognak, mi hang helyett krákogó kilégzési zörej keletkezésére vezet.

A gégebeli műtételeknél használt eszközök lehetőleg egyszerüek legyenek, a bonyolodottak átalában véve igen czélszerütlenek és a gyakorlatban magukat nem igen tarthatják fenn.

A szerző, hogy a Morgagni-féle öblökbe láthasson, a felső gégeredőket a fedett késsel tolja fel, mit Voltolini gégekutasza által még alkalmasabban tehetünk. Egyébkint megjegyzendő, hogy a szerző által leirt gégekutaszhoz hasonló eszközt, Voltolini már három év előtt leírt, lerajzolt és használt (Berliner medicinische Vereinszeitung. 1852, 11 sz.) Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy czélszerübb, ha az érintésre használt szivacskák, ecsetek a vivő pálczikához, melynek végén likacsok vannak, oda varratnak, mert sietve, kevéssé hanyagon készült odakötések esetében könnyen megeshetik, hogy azok leesvén, a torokban, vagy a gégében megakadnak.

Részünkről pokolkő általi égetésre vegytiszta ezüsthuzal használását legczélszerübbnek tartjuk, melynek tompa forró vége (a megmelegitést borszesz lámpa felett eszközölhetjük) megolvasztott légenysavas ezüstbe mártandó, midőn ez kihülés után amarra szorosan fog tapadni. Az ilyen huzal évekig eltart, s kezelésénél minden mellékes készülék teljesen nélkülözhető.

A gégehababarczok kiirtására vonatkozólag figyelmeztetnünk kell, hogy nem Bruns volt az első, ki olyant kiirtott, mint ezt ő „Erste Ausrottung eines Polypen in der Kehlkopshöhle“ czimű munkájának már czime által is állitja, minthogy azt 1860-ban Lewin, Berlinben tette, miről néki tudomása lehetett, mert azon műtétel után testvérét, kinek gégehabarczát később eltávolitotta, Lewinnek személyesen bemutatta. Bruns azonban későbbi esetének közzétételével Lewint megelőzte, ez saját esetét csak a „Deutsche Klinik“ 1862-iki számában bocsátván napvilágra. S a szerzőnek valamint munkájának gyenge oldala, hogy ebben, illetőleg általa az idegen érdemek nem méltányolvák s megelőző munkálatokról közönségesen csak akkor szól, midőn a megrovást jónak látja, noha ilyenkor nem mindig és nem egészen igazságos, különösen pedig a boroszlói orvosok irányában való magatartását nem helyeselhetni. Az pedig, hogy a szerző mások vívmányait figyelemre nem méltatja, reá több kellemetlenséget hoz, így a már emlitett gégekutaszon kivül, több más eszköz is van, melynek feltalálását magának látszik tulajdonitani, noha helytelenül. A Vahnenstok-féle mondolametesz (Tonsillotom) mintájára készült gégepöfeteg metszőhöz hasonlót Voltolini a természettudósok karlsbadi nagy-gyülése alkalmával közölt, míg a naptükört szinte az emlitett szerző irta és rajzolta le, midőn 1862-ben a boroszlói egyetem jubilaeuma tartatott. De Brunsnak kétségbevonhatlan érdeme, hogy a gégében a csipeszek, karczolók (Kratzer oder Schaber) és zuzóknak (ecraseur) használását gyakorlatilag megállapitotta.

Schuh volt az első, ki a villaméteszt (galvanocaustica) a gégében alkalmazta (1859. Allgemeine medic. Zeitung 1860, 29 sz.), annak első ajánlása azonban Czermáktól való. Ezután Bruns és Voltolini ottan többször használta. A betegek ezen műtételt könnyen eltürik, s csak arra kell ügyelni, hogy a metsző huzal gyorsan legyen izzóvá és gyorsan hüljön ki. A lassu megmelegedés valamint a lassú kihülés kiállhatlan.

A közlött kóresetek, valamint az atlas jó ábrái a könyvnek igen becses részét képezik. —*a*—

Percussion und Auscultation in diagnostischer Hinsicht. Ein Handbuch für Studirende und praktische Aerzte von Dr Karl Hoppe. Berlin, W. J. Peiser. 1865. 8, 104 l.

A hallgatódzás és kopogatás a betegségek felösmeréséné úgy számos külön iratban, mint a kórtani tankönyvekben eléggé tüzetesen és kimeritően van tárgyalva, miért ha nem is mondhatjuk, hogy a jelen füzet, mely valami eredetit nem foglal magában, szükséges lett volna, meg kell vallanunk, miszerint annak tartalma igen ügyesen van szerkesztve, s ama jelzési eljárásokról való ösmereteinknek hü képét eléggé szabatosan és röviden tárja elénk. A munkácska főleg Traube tanitmányai után készült, de ezenkivül még Bamberger, Gerhardt, Friedreich, Piorry, Seitz, Skoda, Traube és Wintrich dolgozatai is méltányolvák.

LAPSZEMLE.

Kisérletek az emberi bőrnek gyógyszerek általi áthatóságára nézve.

Palisot tr. több rendbeli kisérleteket tett, az emberi bőr gyógyszerek általi áthatékonyságának kideritésére. A kisérleti anyagok voltak: hamiblag, hamhalvag, vaskéklenyhalvag, (Ferrojodkalium) és vasgálicz. Végre a rhabarbarának vízben oldható festanyaga. A kisérlet azt mutatta, hogy az egyének két óráig ülvén 28—30 foknyi ilyszerü fürdőkben, a leggondosabb vizsgálat mellett sem lehetett az emlitett anyagoknak csak nyomát is akár a húgy- akár a nyálban felfedezni. A digitalint és atropint tartalmazó fürdőkben bár mennyi ideig ültek légyen az egyének, ezek hatásának jelét sem lehetett rajtok észre venni. A víznemü folyadék a bőröni áthatolásának legnagyobb akadályaúl P. a bőr faggyúját tekinti, melylyel a fölhám sejtrétegei átivódva vannak. Miután a tenyér és talpbőre faggyúmirigygyel nem bir, P. föltette, hogy rajtok a víznemü folyadékok áthatni képesek lesznek. Ennek eldöntésére kis gyermekek hullái bizonyos óvatosság mellett víz alá süllyesztettek, s egy idő mulva megméretvén súly gyarapodást mutattak, mi nem történt, ha az emlitett bőrrészletek előbb terpentinnel bevonattak volt. Ellenben, ha gyógyszerek oly anyagokban oldatnak, melyekben a faggyú is oldható, akkor a gyógyanyagok gyorsan áthatnak a bőrön. Ilyenek a lang, égvény és hangyhalvag. Ezen utóbbiban oldott atropin a homlokra alkalmaztatván, már nehány percz mulva látatágulatot idéz elő, mi a vizes oldat alkalmazására nem következett be.

Merbach tanár Drezdában szintén kisérletet tett hamiblaggal. Fürdőkben, melyek mintegy két obon hamiblagot tartalmaztak, és 28 R. melegek voltak, óra számra ülhettek az egyének a nélkül, hogy iblanyt lehetett volna kimutatni üritményeikben, míg az langos oldatból gyorsan felszivatott. M. jogosan következteti, hogy a büzenyes halvanysók ép oly kevéssé szivatnak föl sértetlen bőrön át, és hogy a gyógyszereket tartalmazó meleg fürdők hatása nem függ a tartalmazott gyógyszertől.

Murray Thomson a hamiblagon kivül még a vaskéklenyhamany fürdőkkel tett kisérleteket, melyek annyiban különböznek az előbbeniektől, hogy a szikső által erősen lugos vegyhatásuakká tétettek, és hogy a bőr fölszivó tehetségének emelésére a kisérlett egyének hosszantartó langyos fürdőket vettek, a gyógyszeres fürdők 32—36 höfokkal birtak, a fölszivódásnak mindamellett legkisebb nyoma nem észleltetett.

Hasonló eredményről tudósitotta a párisi tudományos akadémiát *Deloule* s kiemelte, hogy a némely esetekben történt gyógyszerfölszivódás mindég másodlagos, s a bőrön visszamaradt sólerakodmányból ered. Igy a rágó higanyfürdők használata után észlelt higanyhatás onnan magyarázandó, hogy a sónak egy része a fölázott bőrön visszamarad, és a bőrmirigycsatornák körében a kiválasztások oldó hatása által válik fölszivhatóvá; egyszersmind azon tapasztalatát közli D. hogy a zsírsavas lugalok befolyása alatt legbiztosabban hatnak át a bőrön a gyógyszerek; ellenben a zsiréd (glycerin) épen nem bir

azon neki tulajdonitott hatással, hogy a benne oldott gyógyanyagok bőrön általi felszivatását előmozditsa.

Zuelzer, ki szinte hamiblag, vaskéklenyhamag, gyüszünke szépnőnyetartalmu fürdőkkel, továbbá rhebarbara forrázattal tett kisérleteket — és ez előbbeniekhez hasonló nemleges eredményekre jutott, — figyelmeztet azon körülményre, miszerint a bőrnek már csekély lehámlásai az eredményt megváltoztatják, és csalódásokra vezethetnek. Így egy esetben hamiblagos lábfürdő után a vizeletben iblany lépett föl. Tüzetes vizsgálat két lábujj között egy csekély-szerű sebet mutatott ki.

Egy sokszor tett és megállapitott tapasztalat, miszerint égvényes hévvíz fürdőkben a húgy elveszti savanyu vegyhatását, ellentétben látszik lenni az imint közlött kisérletek eredményével. Azonban már *Durian* kimutatta, hogy hosszantartó meleg fürdők, habár a — legkülönbözőbb anyagokat — akár ásványsavanyokat tartalmazzanak is, a húgyot lugos vegyhatásuvá teszik. Ezzel összhangzólag T. kisérleteiből kitünt, hogy minden fürdő, mely 31 egész 35 E. hőfokkal bir, a húgy savanyuságát kevesbiti, s pedig annál nagyobb mértékben, minél huzamosabb volt a fürdés ideje. Ha ezen kisérletekből kitünik, miszerint a vizes folyadékoknak a bőrön általi fölszivatása nem történhető, más oldalról mégis bizonyos, hogy némely anyagok, vagy magukban, vagy bizonyos közvetitők segélyével az irhába, és így a vérkörbe bejutnak. Z. idevágó kisérletei kétségen kivül helyezték, hogy a fölszivódás egyedül a bőrmirigyek által történik. Ezen kisérletek akként vitettek végbe, hogy élő emberek fölhámja — leginkább a mellkas tájáról — lassan és enyhénható körösbogártapasz segélyével fölszivatott, mely eljárás folytán a bőrmirigyek kivezető csatornáit kellő hosszaságban lehetett megnyerni, s a fölszivott felhámot hézagok képződésétől megóvni.

Ezen fölhámdarabok átszivárgási kisérletekre használtattak, kénsavas rézéleg, konyhasó és hamiblag különböző tömörségű oldataiban. Azonban átszivárgási folyamat sohasem jött létre, sem a vizes, sem a langos oldatokban, miből következik, hogy rendes viszonyok közt az emberi fölhámon ezen anyagok nem hatnak át. Ilynemü kisérletekből az is kitünt, hogy oly illó anyagok, melyeknek a bőrön általi fölszivatása bizonyos, mint: terpentin, lang, mustárolaj, higanykenőcs stb. a fölhámon egyszerüen áthatni nem képesek. Ezen anyagok egyszerű fölkenése után, a fölhám hólyaghuzóval szivatván fel, a bőrbe való behatások, nem bizonyult be. Ha ellenben, a higanykenőcs bőrbeni enyhe dörzsöléssel vagy 10 perczig alkalmaztatott, akkor a hólyaghuzó tapasz alkalmazása után a leszakitott bőrmirigy csatornák higanytekecskékkel betömülteknek mutatkoztak; még pedig a csatornák nyilásáról befele mindinkább sürübben. Ugyanez mutatkozott ólomiblagkenőcs alkalmazása után, hol ezen só szintén a mirigyek kivezető csatornájában találtatott, és a vizeletben iblany vegyhatására lehetett akadni. Kitünik tehát, hogy a gyógyanyagok felszivatása csak a bőrmirigyek segélyével történik, melyeknek kiválasztásai különböző szervi és szervezetlen egyesületekből állanak, s ezek közt a zsírok, zsírsavas lugalok és konyhasó birnak főleg azon tulajdonnal, hogy különböző anyagokat feloldani és az irhába hatolásra alkalmassá tenni képesek.

Mindazon befolyások, melyek a bőrmirigyek elválasztázát fokozzák, ez által egyszersmind a bőrfölszivódást előmozditják. Ilyenek: az emelt hőfok, dörzsölés és különböző illékony és izgató anyagok, míg ellenben a bőr elválasztást késleltető hatányok, mint p. a hideg, ezen fölszivódást is csökkentik. Ezt találta Deloule is, és különösen kiemeli a szeszes és lugalos anyagok vegyületének kitünő hatását a bőrfelszivódás előmozditására. (Kr. F.)

(h - n) A kalabárbab vidatáneznál.

Ogle tudor a „St. George's Hospital"-ből a következő eseteket közli:

I. eset. Hurriett L., körülbelől 20 éves 1865-iki junius 14-én vétetett fel, minthogy vidatánczban szenvedett. Hashajtás végett higanyhalvacsot, scammoniumot és himbojolajat kapott, ezenkivül pedig gyökönkegyökér öntelékben kénsavas horganyt és két-kénsavas vasat rendeltek neki. A kénsavas horgany mennyisége egy szemerrel magasabbra emeltetett, belőle 37-én már kilencz szemer nyujtatván. A vaskészitmény adaga két szemernyinek meghagyatott. A beteg időnkint éjszakára szunyalt kapott, valamint himbojolajat is rendeltek neki. Bort naponta adtak.

Julius 4-én az emlitett kezelést abba hagyták, s minden hatodik órában egy szemer hánytatóborkő nyujtatott, később pedig oly adag minden negyedik órában rendeltetett, midőn $^1/_6$ szemer radragulyakivonattal keverték. Ezután a hánytatóborkő félre tétetvén, a nadragulya-kivonat kénsavas horganynyal adagoltatott. Julius 22-én a beteg minden negyedik órában öt szemer kénsavas horganyt (zincum sulfuricum) három szemer nadragulyakivonattal (extractum belladonnae) szedett be. Minden reggel esőfürdőt akalmaztak, s augustus elsején a mirenyesavas hamany vízoldatából (liquor kalii arsenosi) hat óránkint, később pedig négy óránkint, augustus 23-án rendeltek. E közben esetleg szükség szerint hashajtó nyujtatott.

A beteg augustus 23-án Ogle tudor kezelése alá jutván, ez a leírt gyógyszerelést egészen 31-kéig meghagyta, midőn elhatározta, hogy a kalabár babot kisértse meg, mely czélra a festvényt használta, ez egy nehezék babbal és egy obon borszeszszel készülvén. Az adagolást fél nehezék festvénynyel kezdette meg, mely naponta háromszor nyujtatott, s később az adagokat egyenkint tíz cseppel emelte. Az életrendben változás nem történt. Annyira javult, hogy september 10 én eledelét maga metélte össze. A festvény adaga ezután egy nehezékre (naponta háromszor) emeltetett, s 19-én a bort elhagyták. November közepe tájáig a beteg tökéletesen felépült.

II. eset. Hannak W., 13 éves, halaványarczú, a vidatánczon kivül egyéb bajban nem szenvedett, 1865 iki september 15-én vétetett fel. A görcsös mozgások főkép a jobb oldalon történtek, de csekélyebb mértékben a bal oldali végtagokra is ki voltak terjedve. A beszélés igen bajosan ment, s a beteg oly érzésről panaszkodott, mintha a nyelv a szájra nézve túlságos nagy lenne. A láták egyenlőek és rendes mozgásúak voltak. A baj körülbelől hat hét előtt kezdődött, a nélkül, hogy a betegnek csúza, vörhenye vagy más valami súlyos betegsége lett volna, nemkülönben férgei sem voltak, valamint a család többi tagjainál hasonló betegséget találni nem lehetett.

Ogle tudor a kalabárfestvényből naponta háromszor húsz cseppet vizben rendelt, a nélkül, hogy az étkezésben a szokásostól eltért, vagy egyszersmind más szert adagolt volna.

22-én a rángatódzás inkább a másik oldalon volt kifejlődve. A láták kitágúltabbaknak látszottak, a festvény adagát naponta háromszor harmincz cseppre emelték.

29-én a beteg erősebbnek érezte magát, a beszélés azonban még mindig szenvedett. Naponta háromszor 40 csepp festvény adatott.

Október 6-án a beteg könnyebben evett, de a könyvet kezeivel még bajosan tudta felnyitni. A láták rendesek voltak; a nézés jó.

Egészen november 3-káig ugyanazon adag mellett maradtak, végül minden remegés és rángatódzás megszünt, s a beteget tökéletes egészségben hazabocsátották.

Ezeken kivül Ogle-nak két oly vidatánczos betege van gyógyitás alatt, kiknél a kalabárfestvény látszólag jó eredménynyel van, de teljes gyógyulást még nem eredményezett. Ugyanazon idő alatt még másoknál is megkisérlette, kiknél azonban adagolását kedvező siker nem követte. Úgy látszik, hogy a kalabárbabnak főkép akkor van jó hatása, ha vétele mellett a beteg életmódjában változás nem történ, mit a házi betegeknél inkább elérhetni, mint a kórházbelieknél. Ogle ajánlja a kalabár alat (eserine), mely a kalabárbab ható anyaga. (M. T. et G. 1866, január 13).

(M) Az álhártyás toroklob (angine couennense) és croup gyógyitása copaiva-balzsam és cubeba porral.

A szerek és gyógyeljárások száma ezen gyakori s épen oly veszélyes bajok ellen már elég nagy, de egy sem biztos. Meglehet csak növeljük ezen számot, midőn a czímben emlitett

gyógymódot közöljük. De följegyzendőnek hiszszük azt mégis, mert csak kisérlet útján juthatunk az igazsághoz, s hol a gyógyelvek még kétesek, ott a kisérlet helyén van.

Az eseteket, melyeknél ezen gyógybánás sikeresnek bizonyult Tridean tr. andonilleri orvos közli s szám szerint három.

1-ső eset. 7 éves leányka, ki mult év aug. 13-án erős lázba esett s ágyba feküdt. Torokfájdalomról még más nap sem panaszkodott, de nyála bőven folyt. Erős láz, 125 érverés, álhártyák mindkét mondolán, több a bal oldalin. Rendeltetett syr. copaivae, két óránkint egy kávéskanállal, s a közben eső órákban félétkanálnyi egyszerű szörp, melyhez mindenkor 50 centigramme (8 szem.), cubeba por kevertetett. 15-én a láz enyhült, az álhártyák még megvannak, hányinger, levertség. Az émelygés miatt a copaiva félre tétetett, s két óránkint 75 centigramme cubebapor szörpben nyújtatott. 16-án az álom igen hortyogó volt; reggel az anya több álhártyát eltávolitott, az ujak kevésbé vastagok; a torok vérzik, fájdalmas hasmenés. A szer folytattatik. 17-án láz semmi, több álhártya ismét kivettetett látszólag a gégéből; ugyanez történt 18 és 19-én, a torok tisztul; 20-án a gyermek helyre van állitva, játszik. Bevett 48 gramme (657½ szmr) cubebát és 8 kávéskanálnyi copaiva szörpöt.

2-ik eset. 14 éves leány, aug. 24-én torka kezd fájni s láza van. 25-én a bal mondola kiirtatik s edzetik. 26-án a bal mondolára terjed ki a baj; T. 118 érverést számlál, láz erős. Rendeltetik copaiva szörp gyermekkanállal 2 óránkint, s közben ismét egyszerü szörp 1 gramme cubebával kanalankint. Másnap az álhártyák csaknem egészen eltüntek; láz semmi; a copaiva-szörp nem türetvén a gyógybánás csak cubebával lőn folytatva s 29-én az egészség helyre volt állitva. Elfogyasztott a beteg 60 gramme copaiva-szörpöt és 24 gramme cubebát.

3-ik eset. Hirtelen támadt croup 11 éves fiúnál oct. 5-én, kinek testvére előtte való nap álhártyás toroklobban meghalt volt. Torokfájdalom, fütyülő légzés, teljes hangtalanság, croupos köhögés; a mondolák és garatfal álhártyákkal szigetek alakjában megrakva, a nyak jobb oldali mirigyei megdagadvák, érverés 116. A gyógybánás ugyanoly volt, mint az előbbi esetekben, s a siker is hasonló. A gyermek 60—80 gramme copaiva szörpöt és 24 gramme cubebát vett be. — Mindaháromesetnél a gyógykezelés alatt az álom mély volt annyira, hogy a betegeket alig lehetett fölébreszteni, miszerint orvosságot vehessenek. (Gaz. des Hôp.)

(—h—n) Gyomorfekély, — a lépütér megrepedése, — vérzés, — halál.

A „Guy's Hospital"-be Pamp osztályára 1866-iki september 20-án 63 éves férfit hoztak, ki felvételét megelőzőleg nyolcz héttel igen sok vért köpött, s ezenkivül szurokszerü székletételei voltak. Az emlitett vérvesztés óta székszorulásban szenvedett. A hasán keménységet érezni nem lehetett, valamint ottan fájdalomról sem panaszkodott. Gyomra az eledeleket nem türte, hanem emésztetlenség és felfuvódás gyötörte. Oktober 20-án egyszerre sok vért hányt, mire rögtön meghalt.

Moxon tudor a hullát bonczolván, a bört fehérnek és a testet soványnak találta. Az agy igen vérszegény volt. A hörgök egészen negyedik osztódásukig sok fekete, kásaszerü összetartású vért tartalmaztak. A tüdők fekete színüeknek néztek ki. A bal oldali tüdő aláfelé levő részlete vizenyős, a jobb oldali ellenben nedvszegény de nehezebb volt. A bal oldali szívgyomor szorosan össze lévén húzódva, ürege igen jelentéktelennek látszott.

Ez igen kitágúlt gyomor körülbelől egy font fekete vért tartalmazott. A kisebb íven, inkább hátra-, mint mellfelé, 3,5"-nyi átmérőjü kerekded fekély foglalt helyet, melyben két helyen a gyomor falzata át volt furódva. Az első átfuródás alapját a máj képezte, melynek szövete átváltozva nem látszott, hanem a májkapu edényei körül levő kötszövet, mely a fekélyedésbe körülbelől fél ujjnyira beért, igen meg volt vastagodva. A másik átfuródás az előbbinél nagyobb volt, alapjául pedig a hasnyálmirigy szolgált, melynek szövetét átalá-

ban véve keménynek és szivósnak találták. Ezen hasnyálmirigyi átfuródás felső részletében sötét színü, kevéssé emelkedett foltot lehetett találni, ez a lépütérhez tartozván, mely itt haránt irányban jelentékeny magasságban meg volt repedve. A gyomorütér folyamában haladván, ennek nyiti ága (art. cardiaca) a fekély bal határától meglehetős távolra maradt, mig a csuki ág (art. pylorica) a fekély fenekén helyet foglalva igen tömött kötszövet által volt záródva. A fekély sima széleinek vastagsága két akkora volt, mint a gyomor többi falzatáé. A máj foltosnak tünt elő, s szélei, nemkülönben felületes edényei rostosan átváltozva mutatkoztak. A lép rostos tokja homályos és kevéssé vastagnak találtatott, egyébkint pedig lágy, fonnyadt és petyhüdt volt. A vesék igen fehérnek néztek ki.

Az első vérzés valószínüleg a gyomorcsuki ütérből történt, hol ennek falzata később megvastagodván, ürege bezáródott; a második pedig a lépütér megrepedésében találta okát, s a hörgökben talált vér hányás között juthatott oda. (M. T. & G. 1866, jan. 13).

(—h—n) Az agyacs működéséről

Howship Dickinson tudor élő állatokon való kisérletei után a következő eredményre jutott:

1) A nyúltagy közbejövetele által a végtagok izmainak összehuzódási képessége rendkivül növelve van, még pedig a hátsóké inkább mint a mellsőké, ezenkivül pedig általa az említett tagok mozgási képessége akként van rendezve, hogy az izomösszehuzódások egyenletesen és egyensúlyban történjenek, végül pedig a nyúltagy állandó és önálló mozgások fenntartására is szolgál.

2) Az agyacsnak a végtagok izmaira annál jelentékenyebb befolyása van, minél nagyobb térfogatú (az állatfajok szerint). Eltávolitásakor az akarat szerinti mozgások gyengébbekké lesznek, egyszersmind pedig egymással egyensúlyban nem történnek, ezen változások pedig a hátsó végtagokban inkább kifejezvék, mint a mellsőkben. A kisérleti állat tevékenysége csökken.

Midőn pedig csak az egyik agyacs távolittatik el, a hatás mindakét oldalon mutatkozik, csakhogy az ellenkezőn nagyobb mértékben.

3) Az agyacs eltávolittatásának az érzésre, érzékekre, az akaraton kivüli, nemkülönben az átterjedési mozgásokra befolyása nincs.

4) Az embernél az agyacs elvesztése, vagy kóros megváltozása az akarat szerinti mozgások állandó meggyengülésén kivül egyebet nem von maga után, mi leginkább a végtagokban, főkép pedig az alsókban nyilvánúl. Az egyik lebenyben történt változás az ellenkező oldali izmokban mutatja magát. Az értelem és az érzékekre, a koponyaürbeli idegek izmaira az agyacs változatai és rendellenességei nem folynak be.

Úgy látszik, hogy míg az agyacs arczizmait kizárólag, a felső végtagokéit nagyobb részben, a törzséit és alsó végtagokéit pedig csekélyebb mértékben befolyása alatt tartja, az agyacs főkép az utóbbiakra van befolyással, ezenkivül az utóbbi által folytonos és szokásos mozgások létesittetnek, melyeket az agy felhasznál, noha nem tőle függenek. (Brit. medico-chir. Review. 1865, őszhó).

(—h—n) A gyógyszeres kúpokról.

Legközelebb kúpokat kezdettek használni, melyek gyógyszereket tartalmaznak, használásuk pedig akként történ, hogy meggyújtva parázsként égjenek, midőn felveszik, miszerint a bennük levő gyógyanyagok elillanván, ezek az illető helyiségben szétterjednek, s az ott tartózkodó beteg által a levegővel beszívatnak. Hogy pedig az olyan kúpokban levő gyógyanyagok a levegőben szétterjedhessenek, szükséges, miszerint azok elillanása és sürüdési pontjai egymástól távol álljanak, nemkülönben meleg által bomlást, vagy egyéb változást ne szenvedjenek. Ebben találta okát azon körülmény, hogy az olyan gyógyszeres kúpokból, melyek iblanyt és a könnyebb elégés végett légenysavas hamanyt (kalium nitricum) foglaltak magukban, iblanygőzök nem fejlődtek ki. Deschamps az elégett

kúpok hamuját vegyelemezvén, azokban hamiblagra akadt, melynek fejlődését abból érthetni meg, hogy míg a légenysavas hamany összes élenymennyisége a kúpba kevert különbféle anyagok elégésére szolgált, a hamany az iblanynyal egyesült. Ezen kellemetlen körülmény kikerülése végett Deschamps az iblanyos gyógyszerkúpoknak a következő vény szerinti készitését ajánlja.

Rp. Jodureti cupri,
oxydi mangani,
benzoës aa. partes duas et semis.
Carbonis,
kali nitrici aa. partes quinque.

Balsami tolutani partem semis,
gummi tragacanthae partem 0,15,
aquae simplicis q. s.
Misce ut fiant coni numero viginti. (G. h. 1866.

(—h—n) Terv a víziszony gyógykezelésére.

Norman Chevers a víziszonyban szenvedőknél a gégesíp bemetszését (tracheotomia) ajánlja, minthogy ezután szerinte az eledelek és a folyadékok lenyelése a garat görcsös összehuzódását nem idézi elő. Csak az kár, hogy a szerző tapasztalata általa észlelt egyetlen esetre szoritkozik. (The Indian Annals of medical Science. 1865, XVII).

TÁRCZA.

Cholera és typhus.

(Vége).

A gomba magvak (csírsejtek, Sporen der Pilze), melyek nálunk oly nagy tömegben elterjedvék, az emberi szervezetre úgy látszik semmi hatást sem gyakorolnak, vagy legalább mi arról mit sem tudunk, de az általuk a testen kivül létre hozott élesztősejt (Hefezelle), valamint a penész is, kissé nagyobb mennyiségben élvezve szintén mérgesen hatnak.

A sörivók mind ismerik az élesztőnek hatását, a fiatal téli sör elég gyakran okoz hascsikarást és hasmenést azoknál, kik vele elnek; a mint a sör tovább áll, ezen hatása elmúlik. Az élesztő tőle vagy tökéletesen elválik, vagy elkorhad. Ha a korhadási folyamat, az elhalás be van fejezve, a hatásnak is vége van.

Alig lehet kétség a felett, hogy kis mennyiségű élesztőnek ismételt élvezete, ha a már jelenlevő hasmenésnél történik, hagymáz és cholera-féle tünemények mellett halált okoz és okozni képes.

A különbség az élesztő gomba csírmagja meg a cholera csírmagja közt abban áll, hogy az előbbi az állati testben megfelelő talajra nem talál, míg a hagymáz és cholera csírmagva azt ott nyilvánvalóan megtalálja.

A cholera csírmagja exoticus növénytől származik, mely tartósan csak a forró égaljban tenyészhet. Az tehát bizonyos határon túl a levegő által nem terjedhet, mert abban rövid idő alatt elhal. Hanem fertőzött személyek által igen is tova hurczoltatik az, s a többé-kevésbé kedvező körülményekhez képest azután tovább is terjed. Elvégre elenyészik és csak hazájából új behurczoltatás folytán léphet ismét fel. A cholera állandó vendégünk sohasem lehet.

A hagymáz csírmagva ellenben europai növény, s terem és fenntartja magát állandóan minálunk ugy, mint a cholera Indiában.

A choleráról tudjuk azt, hogy Indiában az esős évszakkal, mely ott az egészségesebb időszak, rendesen belterjére nézve csökken s elvégre egyidőre megszünik.

Száraz esztendők, meleg esztendők, az alapvíznek mély állása megengedi, hogy a levegő és éleny mélyebben hassanak be a földbe, s hogy az jobban megmelegedjék; mindkét körülmény kedvez a gombák (penészek) képződésének, kivált az indiai vendégnek.

Láttuk miként idéztetik elő az erjedés közvetve a csírmag, közvetlenül az élesztősejt által.

A cholera csírmagva épen úgy juthat a testbe a levegő, mint bizonyos körülmények között ivóvíz által.

De hogy hatást gyakorolhasson, előbb sejtté vagy anyanövénynyé, penészszé, kell fejlődnie.

Csaknem úgy látszik, mintha a cholera csírmagva már a gyomorban kezdene fejlődni. Azonban a hányás a vékonybélbeni folyamatok visszhatása folytán is támadhat. A cholera élesztőnek tulajdonképi talaja a vékonybélben van. Ott találja az már a gyomorerj hatása által jól elkészitett keveréket, a vékonybél folyadékot. A meleg és nedvesség igen elősegitik az élesztő képződését. Az élesztőnek képződése és hatása pedig, mint tudjuk, egy időben jönnek létre, és a bomlás terményei egy időben jutnak a vérkörbe. Midőn a cholerát kórismerik, a vérmérgezés már megtörtént, s ez az oka, hogy minden szer hatálytalan; egyedül az ember alkatától és a fölvett bomlási termények mennyiségétől függ az, hogy a betegség halállal végződik-e vagy sem.

Pettenkofer megjegyzését nem régen közlött czikkében, hogy a cholerához való hajlamot valjon nem növeli-e a testnek bizonyos táplálási állapota, én tökéletesen bebizonyitottnak (ausgemacht) tartom. Rosszúl táplált egyéneknél, kiknek szöveteiben több víz tartalmaztatik, a felszivódás (Resorbtion) valószinüen sokkal nagyobb s a méreg sokkal gyorsabban terjed el. Hogy ők a csekély mennyiségben felhalmozott zsír és valódi húsanyagnál a test melegét jóval rövidebb ideig saját készletükből fedezhetik, az önkényt érthető.

Egy másik lényegesen kedvező mozzanat, vagy talán egyik föltéte a choleraélesztő képződésének az, hogy ha az illető egyén már gyomor- és bélhurutban szenved, mivel a takhártyák minden gyuladásával rendellenes bomlás jár.

Ámbár a szegény ember a legtöbb esetben nem változtathatja meg étrendjét, mégis úgy neki, mint a jobban tápláltnak is, kerülni kell mindazon ételeket, melyekről határozottan tudja, hogy emésztését megzavarni képesek. Határozott diaetának rendelése aligha felelne meg a czélnak, mivel ugyanazon ételek és italok különféle egyéneknél különféleképen hatnak. Nekem például a vörös bor épen úgy ártana mint a fehér.

Visszatérek a vékonybélbeni folyamatokra, azoknak fontossága miatt.

Azon körülmény, hogy az éleny a vékonybéltől el van zárva, melyben az tehát nincs jelen, és hogy a csírmagot folyadék fedi, ezen körülmény mint mondám akadályozza a gombának, ellenben igen is előmozditja az élesztőnek képződését. Vizsgálatainknál ennél fogva nem fogunk keresni gombákat, hanem élesztő sejteket.

Hogy ezen feladat különös figyelmet igényel, már onnan látható, hogy rendes állapotban is kisebb-nagyobb sejtek találhatók górcsővel a vékonybél folyadékában. A különféle sejtek jellegét fölismerni nehéz lesz ugyan, azonban nagy számukból is lehetne már némi következtetést vonni.

Remak és Mitscherlich a vékonybél folyadékában fonalgombákat (Fadenpilze) is találtak, de azok nem támadhattak ott, hanem kivülről jutottak oda be.

Már fölebb jegyeztem meg, hogy midőn a cholera tüneményeit észreveszszük, a vérmérgezés már megtörtént, melyre semmi hatást nem gyakorolhatunk többé. Az orvosnak azonban még mindig egy fontos feladata marad, tudniillik megakadályozni az élesztő és a mérges anyagok folytonos képződését.

A choleránál tehát lényeges szem előtt tartani azt, hogy oka valódi erjedés a testben. Ennél fogva oly szereket kell adnunk, melyek mindenekelőtt az erjedést megakasztják, másrészt minden anyagot lehetőleg gyorsan takaritanak ki a belekből. A gyógyszereknek egy egész osztálya ezen javalatnál fogva már ki van zárva.

Savanyú folyadékokat a betegség lefolyta alatt épen nem

kellene nyújtani. Ellenben fémsók, pld. a calomel, a vassók, valamint a cseranyagok (Gerbstoffe) s a betegeknek oly annyira kellemes jég és jeges víz akadályozzák az erjedést. A mákony, mivel a fájdalmat csilapitja, s az erjedésre nem képes gummi arabicum-nak nagyobb mennyiségei italnak, mivel a jelenlevő folyadékokat kiszoritják s bevonólag hatnak, észszerű módon felelnek meg egy bizonyos czélnak.

A kénsav (acidum sulph.) csak akkor akadályozza az erjedést, ha nagyobb mennyiségben nyújtatik, de így adagolva inkább árt. Ez ló cúra, a milyent az angolok gyakran szeretnek. Példának csak az Indiából ajánlott szert hozom fel: a gummigutti és opium nyujtását. Hatása könnyen érthető ugyan, mivel mint egyike a legdrastikusabb hashajtóknak erélyesen üriti ki a beleket, csak hogy a betegek aztán gyakran nem cholerában, hanem a gyógyszer folytán halnak meg.

Határozottan előnyösebbek a szénsavas lugalok, a kali, natron. A gummi arabicum-mal talán gyenge etető natron-oldatokat is lehetne megkisérleni.

Azonban a legerélyesebb szer a cholera leküzdésére a cholera székürülékek azonnali tökéletes desinfectiója.

A gázok, mint az ammoniak és a kénköneg, melyek az emberek orrát leginkább bosszantják, épen nem az ártalmas anyagok, hanem az ürülékekben foglalt szerves képletek azok, a sejt és a fejlődő gomba. Ezek a legbiztosabban semmisithetők meg a minden életet elfojtó chlor vagy a kénessav által.

A vasgáliczczal egyedül eszközölt fertőztelenités azért nem mindenkor elegendő, s e miatt chlor-mész is használtatik egyszersmind. Illetékes helyről ajánltatik még a chlormangan és a carbolsavas mész, melyek a bélsárnak alkalikus erjedését akadályozzák.

A cholera terjedésénél a következőt kell szem előtt tartani. A fertőzött cholera-beteg nem hoz magával csírmagvat (Spore), hanem csak cholera élesztősejteket (Cholerahefezellen) beleiben és bélsarában. Vizzel fedve a sejt ismét csak sejteket hozhat elő; hanem az árnyékszék csövek falain, levegő hozzájárulása mellett, a sejtből épen oly könnyen fejlődhetik az anyanövény mint a csírmagból. Ezeket kellene tehát fertőzést megsemmisitő folyadékkal leönteni akkor, midőn cholera idején a házaknál hasmenések jönnek elő. Nem szükséges hogy szabad levegőn a cholera-betegek bélsara a levegőben levő csírmagvak által termékenyittessék (befruchtet), előhozza az a cholerapenész a benne jelenlevő sejtből, s terjeszti azután a csírmagvat is.

Ha az ürülékcsatornák folyadéka azoknak falain keresztül hat, akkor bizonyos hőmérséknél, midőn a víz lejebb szállott és e helyett levegő jutott a hátramaradt cholerasejthez, a cholerapenész kifejlődhetik, s ez történik is, a mint arra Pettenkofer által tett észleletekből következtetnünk lehet. A talaj hézagaiban tenyésző gomba csírmagvai a levegő által kevésbé terjesztetnek ugyan szét, de a légköri víz által igenis juthatnak a kútakba. A lakásokban a cholera a levegőbeni csírmagvak által terjed.

Minél kövecsesebb és átszivárogtathatóbb a talaj, annál veszedelmesebb. Sikeres, agyagos földnél, ezen veszély sokkal csekélyebb, mivel mindkettő jó szűrő lévén, a csírmagvakat vagy sejteket visszatartja. Ezt mindenki annál könnyebben érti meg, ha meggondoljuk, hogy oly levegő, mely a gyapotnak egy rétegén keresztül hatott, csírsejtektől egészen ment, mivel a gyapot azokat feltartóztatta.

Tiersch tanár egereknél a cholera tüneményeit és a halált kisérletképen az által akarta előidézni, hogy őket cholera-betegek székürülékeivel és ezeken termett gombákkal tartotta. Ezen kisérletek úgy hiszem megérdemlenék, hogy nagyobb mérvben ismételtessenek.

Igen szükségesnek vélném továbbá elszigetelni a gombákat a sártól, s összekötni ezzel a vékonybél folyadékának górcsői vizsgálatát. S ha lehet, épen leölt állatok vékonybél folyadékához, a levegő kizárása mellett, cholera csírmagvakat kellene vegyiteni, hogy kiderüljön valjon és mennyi élesztő képződik.

—g.

Barra István tr. emlékezete.

Dr. Barra István, Pestmegyének 1848 előtt egyik főorvosa, s Kis-Kőrös városának csaknem 30 éven át rendes orvosa, 58 éves korában, 1865-évi Decemb. 11-én meghalt. Tisztelői kikisérték az örök nyugalom helyére, az élet fáradalmai által megtört testet átadták az enyészetnek. De hát egy ily kiváló szellemnek eltünése, csupán a vidék érdekeltségét költi-e fel? Elég-e, ha neve felemlittetik azok között, kiknek ő enyhületet és gyógyulást adott? Nehány nap múlva két hónapja, hogy sirban fekszik, s a lapok még mindig késnek egy „Isten veled“ búcsúszót mondani. Pedig ő nem csupán orvos volt, vagy inkább valódi orvos volt, ki az orvosi gyakorlat fáradalmai között is időt talált a természet nagy könyvének tanúlmányozására. Ide vágó munkái közül kettőt ismerek, egyik „Pestmegyének természet-tudományi leírása.“ 1839; a másik, „Magyarországi és Erdélyi elméleti és gyakorlati növénytan.“ 1. rész 1841. Már ezen két műve is mutatja, hogy ő a természettudós nevét megérdemli, hogy egy sokat hányatott élet kialvásakor, pályatársai utána sohajtsák: nyugodjék békével!

Szabadszállás 1866. febr. 2-án.

Dr. *Magyar Sándor.*

Budapesti kir. orvosegylet.

A budapesti k. orvosegylet f. hó 10-én tartott rendes ülésében *Korányi Frigyes* m. tanár egy agyacsot mutatott be, melynek jobb féltekéjében tyuktojásnál nagyobb tömlős rák (cystocarcinom) ült, a Várolhid jobb fele, ez oldali agyacs-hidszár, a nyultagy lobora és olajkája tetemesen össze és helyükből kiszorittattak s részben elvékonyodtak, a jobb sziklacsont hátsó fala átlyukasztatott a reá és bele terjeszkedő álképlet által. Ezenkivül a hullában tetemes külső és belső agyvizkór volt jelen, a nélkül hogy az élőben más hüdési tünemények mutatkoztak volna, mint a láttehetség eltörültetése, a szemtükör által kideritett látideg-reczeglob következtében, jobb oldali teljes süketség és a jobb arczideg némely szálának hüdése. Ezen tüneményekből, a megelőzött fejfájás, hosszas hányásból, a gerinczagyidegek körébeni hüdése, valamint a lélektehetségek eltéréseinek hiányából a kórisme már az életben megállapittatott. A beteg tüdőüszkösödés és genymell tüneményei közt halt meg. Előadó az alkalmat fölhasználta Meynert agyrostozati készitményeinek megemlitésére, melyek világot vetnek az agyacsnak a mozgatagság központi szerveihez és a hallideghezi viszonyára. Az esetet lapunk részletesen közlendi. — Azután *Faludy Géza* tr. a Werlhof-féle morbus maculosusnak egy szép példányát mutatta be. A gyermek 4—5 éves lehetett s egész teste lencse és annál nagyobb mekkoraságú kékes-vörös foltokkal volt többé-kevésbé sűrűen ellepve. — Végre *Hasenfeld Manó* tr. a méhmögötti vérömlenyről tartott értekezést.

A k. magyar természettudományi társulat

f. február 7-én tartott szakgyülésén.

1) *Szily Kálmán* ur a melegség mechanikai egyenértékének pontos kiszámitásáról szólván, megismerteti Schröder von der Kolk múlt év végén közzétett értekezését, melyben ez, a kiszámitásnál az eddigi módszertől annyiban különbözően jár el, a mennyiben tekintettel van a levegőnek a Gay Lussac- és Mariotte-féle törvénytőli csekély eltérésére is. E számitás szerint a melegség mechanicai egyenértéke 420.38 és 423.82 kilogrammméter között fekszik s legvalószinűbb értéke: 422.10 kilogrammméter.

2) *Kruspér István* úr átalában azon feltételekről értekezett, melyeknek valamely tömör prisma szögeinek eleget kell tenni, hogy a beeső fehér világosság sugarakat szintelen ereszsze keresztül. Különösen pedig alkalmazta ezen vizsgálatot a három és 4 oldalú prismákra, melyek a mértani műszereknél leggyakoribb alkalmazásban részesülnek.

Továbbá egy már korábbi előadásához, egy négyszög feloldására vonatkozólag, utólagosan egy szerkezetet ösmertetett meg, mely a feladat feloldását teljessé teszi.

3) Az első titkár a) a közelebbi szakgyülés jegyzőkönyvét olvasá fel, valamint

b) A m. tudom. akadémia levelét, melyben elhunyt elnöke gróf Dessewffy Emilért tartandott gyász isteni tiszteletre hivja meg a társulatot, mely is abban másnap testületileg megjelent.

c) Dr. Vásárhelyi Imre tagtársunk „Essai sur l' anesthesie locale artificielle“ czímű értekezését mutatá be, melyet ő múlt évben adott ki akkor, midőn a párisi egyetemnél orvotudorrá avattaték, s melyet most könyvtárunknak ajándékozott.

d) Ugyszinte tiszt. Zsendovics József, érseki titkár úr „Emlékkönyv kis-apponyi Bartakovics Béla egri érsek arany-miséjének ünnepére 1865.“ czímű díszkönyvet volt szives könyvtárunknak ajándékozni, melyben természettudományi és rajzi dolgozat nem foglaltatik ugyan, de archeologiai, történeti és irodalom-történeti dolgozatai igen becsesek. Melyek is köszönettel fogadtattak. *Kátai Gábor* tr., társ. titkár.

A győri s győrvidéki orvos-gyógyszerész-egylet jegyzőkönyvéből.

Sikor tr. a következő törvényszéki orvosi esetet közlé :

N. Gy.. ménfői biró a m. é. augustus közepén egyik jó barátjával kiment éjjel a szőllőkben járó kutyákra vadászni ; a mint barátja egy ebre lőtt, N. Gy., bár épen nem állott a lőirányban, mégis meglövetett, és pedig homlokán, nyakán, mellkasán és balczombján, a hol mindenütt egy-egy öreg nyulsrétnek sebzési nyomait észlelte a vizsgáló megyei fősebész, de a sebszélek oly csekély fokuak valának, hogy a srét még a külbőrt sem roncsolta szét. — Azonban 8 nap múlva Sikor tr. felszólittatik a szolgabiróság által N. Gy. életveszélyes állapotának megvizsgálására ; S. tr. a sebszéleket rendre megvizsgálva, azoknak csak némi nyomait találta ; azonban vizsgálva a bal czombot, melynek bántalmát a beteg panaszlá, egy hasonlóan már meggyógyult fölületes bőrsértést talált s pedig a lágyékszálag alatt 5 hüvelyknyire, a czombnak kellő közepén, azon helyen, melybe ha függőlegesen egy kutaszt bocsátanánk be, az azon három szegnek hegyére esnék, melyet alól a szabóizom, külről a psoas major, belről a pectineus s triceps femoris határol ; — a bal czomb mérsékelten megdagadva, s a sértés behegedt helyén a ráillesztett ujj egy tömlő érütését érzé, ezen érütés egy tojás nagyságú területen tapasztaltatott, a reá fektetett fül pedig az ütérdagoknak jellemző zörejét hallá. A tojás idomu dag szélesebb része a térd, hegyesebb része pedig a lágyék csatorna felé volt irányulva, sőt a lágyékcsatorna alatt a czombütér már is szélesebb kiterjedésben löktetett, mint akár a jobb oldali ugyanazon rész, akár pedig az ürérdag alatti része az ütérnek, miből gyanitható volt, hogy az ütérdag ha tovább növekedik, a hasüregfelé fog terjeszkedni ; — ezen gyanitás csakhamar igazolta is magát, mert az ütérdag nőttön-nőtt mind hossz, mind szélességi átmérőiben annyira, hogy ezen hivatalos vizsgálat után 8 napra a poupart szálag fölött a hasüregben mintegy 4□ hüvelyk kiterjedésü téren volt az ütérdag tapintható. Sem most, sem pedig a hivatalos vizsgálatnál nem lehetett szó sikeres gyógykezelésről, és pedig sem a lekötés sem a nyomás alkalmazása nem volt javalva, nem azért, mert 1-ör oly egyénnél, ki tüdővészes és igen elgyengült az edényfalak ellágyulása feltehető (?) annálinkább, mert egy csekély fokú zúzódás, mely a bőrt sem roncsolta el, elég volt arra, hogy aneurysma keletkezzék ; oly ellágyulás sem nyomást sem lekötést nem tür, mindkét esetben elvérzés leendett a végeredmény ; 2-or pedig mert még kizárva ezen első okot is, a lekötést benn a hasüregben kellett volna tenni az ütér bifurkatiojától nem messze, mi gondolatnak is igen merész, a gyakorlatban kivihetlen. *)

Az egyén mult évi october 31 meghalt, Novemb. 1. bonczoltatott, a bonczleletnek rövid kivonata következő : „Az egyén rosszul táplált, egész testén a vérszegénység nyomai láthatók, az agy gyurmája lágy s vérszegény, mindkét tüdő már genyedésre hajló nagy fokú gümős lerakodást mutat. A hasüregben bal oldalt a Poupart szálagtól kezdve egész a csípcsont taréjáig felnyuló ököl vastagságú ruganyos veres daganat van köthártya fedezettel ellátva, melynek folytatása az egész bal czombon végig a czombkoncz alsó harmadáig nyúlik le, oly módon vastagodva, hogy a térd felett gyermek fejnyi nagyságot ér el, felette a bőr vizenyős. Érdemes lett volna ezen nagyszerű ütérdagot, mely hosszuságában 1 láb 3 hüvelyk, átmérője pedig az alsó részében 7 hüvelyk volt, boncztanilag kikészitve muzeumunk számára fenntartani, de abban a család ellenkezett ; belevágtunk tehát a dagba, miből láttuk, hogy az egész dag aludt, s a külső rétegekben már szervült vérből állott, beljebb hatolván a közép felé a gyurma mind puhábbá vált, végre a közepén egy az ütér térfogatához hasonló csatorna maradt fenn, melyben is a gombos kutaszszal egészen végig lehetett menni a hasüregi részébe a daganatnak.“

Sikor tr. felemliti, hogy ha az electropuncturai készület nem hiányoznék : e szegény emberen talán segitendett annak alkalmazása — ezután az eset törvényszéki oldalát illetőleg kiemeli, hogy itt két kérdés merül fel :

1-ör valjon a lövéssel szándékoltatott-e az ölés ? 2-or valjon a sértés szükségképen halálos volt-e ?

Az elsőre S. tr. a feleletet azon tudomásra jött tényben látja, hogy a lövés iránya nem olyan volt, mely az egyént (szándékosan? Kr.) megsérthette volna, mert az ellenirányban lévő eb ezen lövés által meg is lövetett, de a srét valami kemény testről visszapattanván, reflex irányban történt a sértés, azért is volt az csak gyenge felületes bőrsértés.

A másodikra S. tr. válasza az volt, hogy az csak alkalmilag és oly egyénnél, mint a sértett, lehetett halálos, ki úgy is tüdővészes s elsatnyult betvegyes küllemű volt, míg más ezernél, hasonló trauma még nyomot sem hagyott volna hátra, ellenben ezen embernél, hol a dispositio meg volt, bármi csekély egyéb külerőszak is létrehozhatta volna a halált. Győr febr 5-én.

*) Mindamellett sikeres esetek vannak följegyezve, természetesen kedvező körülményeknél. Sz.

(Folytatom.) Engedje meg tiszt. szerk. ur, hogy folytassam lélektanilag igen háládatos vándorlásomat a Gy.-nak theoremákból és képzelményekből épült, s áltudományra és plagiatumokra alapitott kártya házai között. — Bizony ritka madár az az Universal-Genie ; ezt maga Poor úr is bevallja, midőn nemes önmegtagadással azt mondja, hogy haszontalan törekvés többnek látszani, mint a mik vagyunk. — Az OHL. 4-ik számában arra figyelmeztettem önt, hogy valami Bazin tartotta a keresztvizre a fagyos scrofulides erythematosát ; lássuk most a hirneves *dartre* családot, melyre, mint örökleteg, sömör-féle bőrbántalomra nézve, P. urat meglehet fölfedezőnek tartotta némely olyan olvasója, kinek egyéb dolga is volt, mint hogy a franczia nevek jogát a magyar indigenatushoz szemmel tartsa. Elvégre igaz, bevallotta P. úr sajnosan, hogy Hardy minden általa felhozott jellegekkel a dartre családot már 1860-ban felruházta, de azt csak akkor tette, midőn már nagyon is meg volt szorúlva. Hozzáadhatnám én, hogy ezt Hardy már 1856-ban is tette, s hogy ezen eszméje akkor épen oly kevés méltánylattal találkozott a tudomány részéről, mint azon mikrosporon, mit szintén ő fedezett föl az aknében, de melyben úgy látszik szabatosabb buvárok egy esetben len-, egy másikban kenderfonalra ismertek. Sőt még ennél is régibb a dartre család, s már 1810-ben Alibert is emliti. Ennek kivételével, mennyire tudom, Willantól kezdve (1798) egészen Hebra és Devergie-ig egy bőrkórbuvár sem tartotta érdemesnek a dartre családot a Poor-féle értelemben szóba hozni, mint épen Hardy (meg bizonyos Rochard), s maga Bazin is kitörülte azt nem sokára rendszeréből. A fogalom tehát meglehetős régi ugyan, de a tudományra nézve úgy látszik nem igen termékeny, s e szerint jóformán elavult, nem is véve tekintetbe azt, hogy az észszerű bőrkórbuvárok által a Hardy-Poor-féle jellegekkel soha el sem is fogadtatott. Azonkivül nem is czélszerü, s Devergie azt mondja róla : (Maladies de la peau 1863.) „il y a des eczemas, des lichens etc. etc., qui ne sauraient être rattachés à un vice dartreux, quelle que soit la signification, que l' on donne a cette cause, comme cause générale.“ Azonban Devergie a Rochuskórházféle lép-dartre-kről valószinüen mitsem hallott ; meglehet, hogy ha azokat ismeri, egészen ellenkező értelemben nyilatkozik.

P. úr úgy járt, mint közönségesen járni szoktak a kis lelkek, ha minden áron nagy emberek akarnak lenni : össze-vissza lopnak a tudomány zigzugaiból mindenféle tételeket, s minél inkább félszeg valamely eltévedt lángésznek állitása, s minél mélyebben merült az már a feledékenység tengerébe, annál jobban tetszik az nekik, miglen ezen szellemi Cartouche-ok arczátlansága a becsületes böngészetet s talán a kritikát is kihívja, hogy az eredetiség álarczát képükről levonják. Azután természetesen kigyót békát, árulkodást és tudatlanságot kiáltanak, s a jó Isten tudja, miféle kopott nevek mögé bujnak. Ez aztán a dicső harcz !

Ha P. úr más bőrkórbuvárokra is hivatkozik s azt mondja a sömörfélékről, hogy az a „legújabb és összes bőrgyógyászoknak nézete“, azzal legfölebb egy-két tapasztalatlan tanitványának szórja szemébe a port, mert az egyszerüen nem igaz. Sem Veiel, sem Wilson, sem Kleinhaus, sem Hebra, sem Devergie, sem Anderson nem szólnak ily dartre-ekről, s Hardy kétségkivül nagyon örülne annak, ha tudomására esnék, hogy elhanyagolt tanainak a Duna partján ily buzgó apostola támadt.

Azonban P. úr hibázik, midőn tovább menvén Hardy-nál, a bőrkórrendszer egyszerűsitésében még csak a prurigót és ichthyosist sorolja az örökleteg bőrbajok közé, mert akkor még mindig nehány családtag künnhagyatik s hézag marad a systemában. Nem jobb lett volna-e, ha a bőrbajokat mind egy csoportba foglalja össze — miután valami úton-módon még is csak a léptől erednek —, s ha egy címhez „a dagadt léphez, mint első m. k. szabadalmazott bőrkórorganumhoz“ csatolva bocsátja azokat a világ elé?! — Akkor nemzeti dermatopathologiára csakugyan a legrövidebb úton teszünk szert, s P. úrat illetné meg kizárólag ennek érdeme. Ezzel most elkéstünk, s valóban sajnos, hogy P. úr önmagát ezen dicsőségtől megfosztotta, minket pedig az a feletti örömtől megrabolt, még pedig azon ügyetlensége által, hogy theoremáinak oly soká titokban tartott kútforrásait megnevezte, nemesen feláldozván hirnevét az igazságnak, — igaz hogy csak ad salvandam animam suam.

Nehéz csapás az egy felfedezőre nézve, ha ő maga kénytelen minden hitelét tönkre tenni, s ez aligha volt a legjobb ötlet. De az mit sem tesz, nagy emberek is hibáznak, P. úr is hibázott, azért még is nagy ember! S még mindig megmarad neki a váltóláz- lépdag- eczema-dyscrasia, mit talán csakugyan ő maga nemzett és szült is, e szerint nem közönséges apa. Reménylem, hogy ezen kedvencz gyermekét legközelebb kissé szintén vizsgálat alá vehetem. Ily kiváncsiságot nem lehet rosz néven venni.

*a Böngésznek.**)

Vegyesek.

Pest. — *A m. orvosi könyvkiadó társulat* részére az évi díjat a köv. tagok fizették le szerkesztőségünknél: 1866-ra: Schnirch Emil, Schujanszky Eustách (résztv. tag), Aradi István, Tanfi (Deutsch) F. József, Hudetz Ferencz, Andrényi Zsigmond, Ring Károly, Szarka János, Darányi János és Török János; 1865-re és 1866-ra: Bécsi József; — 1865-re: Chyzer Kornél, Dobray Endre, Jahoda Gábor, Handler Mór, Herzfeld Sándor (Mór?); — 1864 és 1865-re Vajda Géza, orvostudor s illetőleg gyógyszerész urak.

* A dr. Zlamál Vilmos szerkesztése alatt Pozsonyban megjelenő *„Orvosi Szemle“* első füzete mártius hóban fog szétküldetni. Előfizetések egyenesen Pozsonyban a *szerkesztőhöz* küldendők, vagy Pesten *Ráth Mór könyvkereskedésébe* a váczi és kishidutcza szögletén.

— A m. kir. helytartótanács leirata folytán a pestvárosi kapitányság az alatta álló közegeknek meghagyá, miszerint előforduló esetben a gyógyszerek jogositlan előállitása és eladása iránt fennálló rendeletek értelmében járjanak el. Ennek folytán a terézvárosi kapitányság e napokban a király-utczában lakó gyógyszerészsegéd Fáczányinál-nál az általa jogositlanul készitett és kereskedésbe hozott fogpapirokat 82 pakéta mennyiségben elkobozta és arra nézve a további vizsgálatot elrendelte. (Sür.)

— A csehországi orvosegylet *Lenhossék József* tanárt tiszteletbeli tagjául választotta meg. Az oklevélhez mellékelt érdekes levélben Purkynê tanár többi közt azt is irja, hogy a magyar nyelvet igen szorgalmasan tanulja.

— *Kún Tamás* tr., mint értesülünk, a borsodmegyei főorvosi állomásáról leköszönt, s helyette *Bódogh Albert* tr. neveztetett ki.

— *a* — Február 2-diki tudósitások szerint a cholerát Párizsban majdnem megszüntnek tekinthetni, alig mutatkozván itt-ott egy-két eset. Caen-ban (Normandia) a cholera 1865-iki december 26-ikán jelentkezet, először, s miután 172 áldozatot ragadott volna magával, megszünt.

Brestben 1866-iki január 27-én 91 megbetegedés és 14 halálozás, 28-án pedig 78 megbetegedés és 16 halálozás volt, minélfogva sokkal enyhébben lép fel mint Marseille, Toulon, vagy Párizsban.

Cherbourgban és környékén a cholera szinte fellépett, de terjedelméről és pusztitásáról ekkorig adataink nincsenek.

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1866. február 9-től 1866. február 15-ig ápolt betegekről.

1866.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg			gyógyult			beteg			beteg					
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülőnő	gyermek	elmekór	összeg
febr. 9.	7	6	13	22	6	28	3	—	3	328	384	3	6	29	747
„ 10.	13	4	17	8	7	15	2	1	3	330	377	3	7	29	746
„ 11.	13	10	23	15	5	20	4	1	5	325	381	3	6	29	744
„ 12.	12	6	18	16	3	19	5	2	7	316	384	3	7	30	736
„ 13.	14	11	25	17	13	30	2	—	2	311	372	4	6	30	729
„ 14.	14	12	26	14	21	35	1	2	3	310	361	3	5	30	715
„ 15.	13	17	30	11	6	18	1	—	1	311	371	3	5	30	727

Leggyakoribbak a légző szervek hurutos és lobos bántalmai. A héten a létszám kevesebb. A halottak száma több.

Igazitás:

Lapunk 6-ik száma 103 lapján 30 és 41 sorról felülről: atropin sulf. és sublim. corrosivus gr. 2 helyett olvasd: granum semis.

*) Utolsó böngészetemben, nem tudom kinek (a nyomdának, Sz.) hibája által a zárszavak értelme visszásan van adva. Nem azt akartam én mondani, hogy P. úr a tudomány mivelésére képtelennek bizonyitotta magát ex ignorantia vincibili; mi plagiatum lett volna, hanem épen hogy „még pedig *nem is* ex ignorantia vincibili. B.

Mérges harapások és csipések
ellenszere
Vial phénsava,
mely a skorpiók, mérges kigyók és rovarok mérgét, valamint a pokolvart (pustula maligna) azonnal megsemmisiti. Ára egy kézi üvegnek vörös maroquinbőr tokban, a szer alkalmazására szolgáló rudacscsal 3 franc'
Vial gyógyszertárában, 1, rue Bourdaloue, Paris.

Ugyanott kapható:
Vial phénsavas glycerinje,
mely a párisi kórházakban megkisérleltetvén, Francziaország legelső sebészeitől ajánltatik oly *bőrbetegségek, sebek, sértések, sömör, izzagok, hajkorpa, görvélyes, visszérdagos és rákos fekélyek* ellen, melyek eddig minden gyógyszereléssel daczoltak. Egy üveg ára 2 franc.
Minden üveg Vial jelvényével van ellátva.

Mellkórok,
Torokgyik (Angina), **Hörglob,**
Hurutár (Grippe), **Torokgyuladások,**
Szamár- és hökhurut (Keuchhusten)
gyökeresen gyógyithatók
Vial phénsavas szörpe
(Syrop phénique de Vial)
által,
melyet a párisi kórházakban megkisérlettek, s Francziaország és a külföld legelőkelőbb orvosai ajánlanak.
1 üveg ára 2 frc. 50 c. Vial gyógyszertárában, 1, rue Bourdaloue, Paris.

Ugyan e gyógyszertárban kapható:
L' eau préservatrice de Vial *(Vial óvó vize),*
minden ragályzó és járványos betegség, cholera, hagymáz sat. ellen.
Egy üveg ára 2 franc 50 c.
Minden üvegnél Vial jelvényét követelhetni. (3—*)
Pesten: Török József Sz. Lélek czimü gyógyszertárában, király-utcza 7. sz.

COLMET
gyógy-csokoladéja.
Ezüst érem. 1837.
Arany érem. 1842.
Bronz érem. 1855.
Azon naponként nagyobbodó kelet, melynek **Colmet gyógy-csokoládéja** örvend, egyedül kitünő hatásának köszönhető, miért is melegen ajánltatik Guersant, Fouquier, Récamier, Trousseau, Hervez de Chégoin, Blache, Blandin, Patissier, Marjolin stb. hires párisi orvosoktól, és pedig:
1. **A vastartalmu csokolád** sápkór, ideges gyomorbajok, fejérfolyás, hössámhiány ellen és a gyöngéd testalkat erősbitésére. Egy doboz ára 3 frank.
2. **A hashajtó csokolád** hathatós szer, fejfájás, szédülés, fülzugás, idült májbajok, vértorlódás, csúzok, szorulások ellen, s kihajtja az epét és nyákot. Egy doboz ára 1 frc. 25 centim.
3. **Giliszta elleni csokolád,** Santonin tartalommal a leghiztosb és legkellemesebb szer a gilisztabajok ellen különösen gyermekeknél. Egy üveg ára 1 franc, 25 centim. (2—*)
PESTEN **Török József** Sz. Lélekhez czimzett gyógyszertárában, Király-utcza 7. sz

TÖRÖK JÓZSEF gyógyszertárában Pesten,

király-utcza, 7-dik szám,

mint a magyarországi főraktárban, s általa **Pest-Budán minden gyógyszertárban**

a következő gyógyszerek kaphatók :

Gyomor- és bélbetegségek.

Jutier lepénykéi allégsavas kenenyélegből.

(Subnitras bismuthi).

Csalhatatlanul gyógyitó szer a gyomor-fájdalmak és megterheltetések ellenében, mint a rosz emésztés, bélzsába, hányás, émelygés, gyomorlob, gyomorcsikarás, a legmakacsabb hasmenés, nyári hányszékelés, gyomorsav, elnyálkásodás, a gyomrot terhelő gázlég, szagos lehelet s általában az emésztési csatornák és szervek minden nemű megbetegedései ellen. E tekintetbeni hatásos tulajdonságait a leghiresebb orvosok bizonyitják. Bizonyitják dr. Monneret, dr. Bourchardat és dr. Honnon tanárok, akadémiai tagok s kórodai orvos stb. urak gyógykezelései. — **Páris, Roussel-Jutier gyógyszertár, carrefoure de la Croix-Rouge 1. sz.** — Ugyanezen vegyműhelyben készül a **Jutier-kenőcs**, mely megbecsülhetetlen szer a körömméreg, kelevény-tályog, fekélyek, daganatok, golyva, hideg nedvek és görvély ellen. Sikeresen gyógyitja a sipolyokat, mirígydagokat, kemény rákot, csontszút, bujakóros bajokat, huskinövéseket s általán mindenféle sebeket. Mindkét terményen a **Jutier** jelvény és **Roussel** pecsétnek rajta kell lenni.

VAUQUELIN, párisi gyógyszerész és vegyész
SZÖRPJE és MELLCZUKORKÁI.

(Sirop balsamique de mou de veau).

E gyógyszereket régóta ismerik, dicsérik s Páris legelső orvosai ajánlják és rendelik a **mell- és gégebetegségek** gyógyitásánál, minők a **nátha, hurutár** (grippe), **szamárhurut, rekedtség, makacs köhögés, hangtalanság** stb.

Kivonat a „Gazette medical"-ból:

A gyakran nagyon makacs mellbajok ellen alkalmazásban levő szerek közt kitünő helyet foglal el **Vauquelin balsamicus mellszörpje.** E jeles készitményt bizalomteljesen ajánljuk, miután nemcsak magunk kiséreltük meg, hanem igen kitünő gyakorló orvosok is mindennap a legjobb sikerrel adagolják. Tapasztaltuk, hogy e szer jó hatással van a zihálásnál (asthma), hökköhögés, elhanyagolt hurutoknál, sőt még a tüdővésznél is, hogy ha a kiköpés nehezitve van, különösen gyöngéd testalkatu egyéneknél. Adagolni kell azt egy evőkanállal 3—4-szer napjában egy csésze mályva, ibolyafű vagy hársfa-theában ; a tüdőtakhártya zsongtalanságával járó hurutoknál adjuk azt izsóp- vagy pemetefűforrázatban.

Kapható : VAUQUELIN-DESLAURIER gyógyszertárban, Rue de Cléry, 31. szám, Páris.

TITRIROZOTT CHINAHÉJ-BOROK,

Henry Ossian tanár, a párisi cs. orvosi akademia tagjától.

Valódi kinahéj-bor spanyol borból.

Ez oly állandó vegyiték, mely az orvosnak nagy biztosságot nyujt, és az adagolást igen könnyüvé teszi; a bor nem keserü, hanem igen kellemes izü, miért is igen előnyösen alkalmazható gyermekeknél, gyöngéd egyéneknél, éltes és elgyengült betegeknél, kiknek gyomra a keserü szereket roszúl türi. Szorulást nem okoz azon erjeny (diastasis) miatt, mely benne foglaltatik. **Ára egy üvegnek 2 frt.**

Vastartalmú kinahéj-bor, malagaborral, vilanysavas vassal s erjenynyel.

Ez tökéletes tartósságú s tiszta izü, mely miben sem emlékeztet alkatrészeire, könnyen adagolható s biztos hatású. Ezen alakban hasonló körülmények között a vasat a szervezet igen könnyen türi s hatása mégis biztos. — Igen előnyös a sápkór s vérszegénység ellen, úgyszinte súlyos betegségek után üdülés alatt; továbbá mindannyiszor, ha a vérkészitést javitani, a testerőt emelni és az idegrendszert s verkeringést serkenteni akarjnk. — **Ára egy üvegnek 2 frt 50 kr.**

Iblanyos kinahéj-bor.

Az iblany e készítményben Henry sajátságos kezelése folytán úgyszólván mysticus módon van egyesítve a kinával, a nélkül hogy vele összeköttetést képezne. Ez azért volt szükséges, mivel eme két anyag vegyileg egymással össze nem fér. Az igen kellemes izü készítménynyel a gyakorlatban igen előnyösen lehet hatni az u. n. görvélyes bántalmak ellen, melyek oly különfele alakban nyilvánulnak, helyettesiti a csukamáj-olajt és igen nagy haszonnal adható elsatnyult, golyvás és angolkóros gyermekeknek. — Ezen 3 készítményben a kina, iblany és vas foglaltatik ; oly hatalmas szerek, melyek úgyszólván önmagukban véve elégithetik ki az orvost a mai időben, melyben a vérszegénység minden betegségnek főoka. — **Ára egy üvegnek 2 frt 50 kr.**

NB. Az orvosok az erjeny (diastasis) hasznát ezen borban könnyen meg fogják érteni, ha azon fontos szerepre gondolnak, melyet az az emésztésnél játszik.

Migraines & Neuralgies
Paullinia-Fournier.

Hatalmas szer a zsábák (neuralgiae), gyomorfájdalom, görcsök, csúz és kiváltképen az ideges félfejfájás (migraine) leküzdésére, melynek legerősebb rohamait is gyakran nehány percz alatt elenyészti.

Nagy sikerrel alkalmaztatott mindennemü kórokban, melyek általános elgyöngülésből származnak.

Számos, úgy a magán gyakorlatban, mint kórházakban, Párisnak legelőkelőbb orvosai és tanárai, u. m. *Grisolle, Trousseau, Recamier, Blache, Cruveilhier, Huguier, A. Tardieu, E. Barthez* sat. által 20 év óta tett kisérletek bizonyitják, hogy ezen készitmény mai nap egyike a legjobb szereknek ideges bántalmaknál, s egyike a leghatályosb zsongítóknak, mikkel birunk.

NB. *Óvakodni kell a hamisitott szertől, mely vagy nem használ vagy épen árt.*

Párisban : egyedül **FOURNIER** gyógyszerésznél, 26 Rue d' Anjou-St. Honoré.

Fortin copaivából és kenenyből (subnitras-bismuthi) készült czukorkái.

E **czukorkák** valóságos csemegék s kizárólagos szabadalommal birván Francziaországban, az orvosi akademia tagjaitól elismerve s a kórodák orvosaitól gyakorlatban is el vannak fogadva. Ez a *legczélszerübb, legkényelmesebb, legkönnyebb, legkellemesebb* és *leggazdaságosabb* mindazon szerek között, melyek a ragályos, legmegrögzöttebb betegségeket is gyökeresen kigyógyitják, a nélkül hogy *bélzsábát* vagy *visszaesést* okoznának vagy a legfinomabb gyomrot is *kifárasztanák.*

Kaphatók : **Páris, a Croix-Rouge utczasarkon, 1. szám, Roussel-Jutier** gyógyszertárában.

Torokbajok, szájgyuladások.

Dethan lepénykéi Berthollet-sóból (Kalichloricum)

Ajánlják Páris és Belgium kórodáinak orvosai a torokbajok, torokgyík, hártyás lob, száj fekélyei s gyuladásai ellen. Visszaadják a gégének hajlékonyságát, a hangnak üde csengését, a rosz leheletet megszüntetik, a dohányzás szülte ingerlésnek véget vetnek s a higanynak a szájra gyakorlott veszélyes hatását ellensulyozzák.

Dethan fogpépje Berthollet-sóból (Kali-chloricum).

Különösen ajánlatos oly egyéneknek, kiknek foguk inog vagy lóg, ínyök vérzik és a kik a higanynyal élnek, a fogak fehér színét megőrzi.

Fogpor és fogelixir Berthollet-sóból (Kali chloricum).

Illatuk, kellemetes szaguk, zsongitó és felüditő tulajdonságuk becsessé teszik e szereket az öltöző-asztalnál, s a száj épentartására nézve nélkülözhetetlenekké. A gyuladásokat eloszlatják, a szájat felüditik, s a nyálelválasztást mérsékeltté s rendessé teszik.

Kaphatók: Párisban, **Dethan** gyógyszertárában, St. Denis külváros 90. szám. (3—*)

PEST, 1866. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN. (Dorottya-utcza. 14. szám).

Pest, 1866. **8. SZ.** **Február 25.**

Előfizetési ár: *helyben* egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., *vidéken* egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesitendők.
Hirdetésekért soronkint 10 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél, ujtér 10. sz., és Kilián Gy. könyvkereskedésében váczi-utcza Parkfrieder-féle házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Tizedik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom: Wilhelm H. tr: A villamvegybontás (Electrolyse). — Fehér Nándor tr: Koponyatörés repedésekkel s az agy egy részének elmállásával, halál 20 nap után. — Könyvismertetés. Therapeutique de la phthisie pulmonaire etc., par J. B. Fonssagrives. — Lapszemle. Tüdősorvadás, a tüdőütér kis tágulatának megrepedése, vérzés, halál. Angina pectoris a függér kásás elzsirosodása és a koszorú-üterek bedugulása folytán. A jobb oldali Sylvius árok üterének tágulata. A vas hatása a fogakra. Black droppes. Apróbb szemelvények.
Tároza: Erjedés és felbomlás a könenyfölélegben. Schönbein tanár után közli Csiky J. tr. — Vidor Zs. tr: Nyilt levél Grosz A. tr. főorvos úrhoz. — Mi a homoeopathia? — Vegyesek.
Melléklet: A „Szemészet" 2-ik száma.

A villamvegybontás (Electrolyse).

Tanúlmány **Wilhelm Henrik** tudortól.

Jelen tanúlmányom tárgya a villamgyógytannak oly terére vonatkozik, mely még kevéssé van mívelve, de a mely, ha egyszer mívelés alá vétetik, gazdag aratást igér. Míg ez nem történt, addig csak sejthetjük az electrolysis hatályát, de határozott fogalmunk róla nem lehet. Önkénytelenül jutnak itt eszembe *Göthe*-nek szavai:

„A vegytan encheyresin naturae-nek mondja,
S nem is tudja, hogy önmagát gúnyolja."

Hogy a feladatnak, melyet a villamosság vegybontó erejének kutatása igényel, megfelelhessünk, szükséges, hogy mielőtt az electrolysis górcsői és vegyi terményeinek vizsgálatához fognánk, előbb az érzékek által észlelhető tüneményeket megfigyeljük. E mellett úgy járunk el, hogy előbb a positiv sark által előhozott változásokat veszszük szemügyre az állati testnek úgy szilárd, mint folyékony alkatrészeiben, s azután ugyanezen tüneményeket a negativ sarkra nézve jegyezzük fel.

Az általam tett s illetőleg ismételt kisérleteknél 10 Smee-féle elemekből álló telepet használtam, melyek horgany és szénből készültek. Megjegyzem ezt azért, mivel a közönségesen használni szokott Smee-féle elemek horganyból meg platinával kirakott ezüstből állanak.

Villamvegybontásról szóló munkák szinte nincsenek. *Remak* galvanotherapeutikus munkájában emliti ugyan a minden galvanisálásnál előjövő electrolysist, de electrolyticus gyógyeredményekről mindaddig nem lehet szó, míg ezen hatásnak előidézésére, mint ő maga is mondja, különösen nem törekedünk. Ezen törekvést czél gyanánt kell kitüznünk, miszerint azt kisérletek útján lassankint megközelithessük.

Az első kisérletet az electrolysis tanúlmányozása végett *Crusel* szerint tyúktojáson tettem, mely az egész szervezetnek anyagát tömény oldatban foglalja magában. A kisérletnél a tojásfehérnye a horgany (positiv) sarknál megtömörödött, a huzalra rárakodott, míg a szén (negativ) sarknál kékes, a rézgáliczhoz hasonló folyadék mutatkozott. *Crusel* a negativ sark körül meggyült folyadékot vörös-barnának lenni állitja, milyen a rézéleg lenni szokott.

A tojásszík vizsgálatánál a positiv sarknál tömött sárga állomány mutatkozik, melynek világosabb sárga színe van, mint a milyennel a peteszík rendesen bír, azonkivül szagtalan, s oly ízű mint a sós sült tojás. A negativ sarknál levő anyagnak sötétebb zöldesbe játszó sárga a színe, szintén szagtalan és üres ízű.

A positiv sark ezeknél fogva a tojás fehérét magához vonni látszik, azt megalvasztja és sürűbbé teszi; a negativ sark ellenben úgy látszik a vegyileg szétbontott anyagokat új együletek képezésére indítja, mert mellette rézéleg találtatik, mely a víznek szétbontása s élenyének a huzal rezével való egyesülése folytán támad.

A positiv saroknál levő állománynak, mint már emlitém tömöttebb összeállása lett, mint a negativ sark körülinek, azonban ez sem volt egészen híg. A negativ sark tehát nem mindig olvaszt, s ez úgy látszik a teleptől függ. Zink és ezüstből álló Smee-féle telep e tekintetben alkalmasabbnak látszik, mint mások, s ilyen volt valószinüen azon telep is, melynek segitségével a negativ sarknál *Nelaton* egy zsírdagot eloszlatott s felszivódás eszközlése által meggyógyitott. — A sóknak új együletei úgy látszik a negativ sarknál mennek végbe, mert odaillesztése a nyelvre erős sós ízt idéz elő, holott a positiv sark alkalmazása az ízérzékben majdnem semmi észrevehető változást nem idéz elő. Az anyagok szétbontása s a negativ sark által megindított képződése új együleteknek a daganatok kisebbitéséhez sokat járulni látszanak. A *Remak* által emlitett eloszlatásánál egy golyvának szintén a negativ sark alkalmaztatott. — A galvanizálás közben a hajszáledények állitólag kitágulnak, a vérkeringést siettetik, mi a fölszivódást szintén elősegiti. Egy általam kezelt gerinczvelő-betegnél, kinél a galvanismust alkalmaztam, egy tömlős dag a hason a gyógybánás közben elmúlt.

A változások, melyek a bőrön az electrolysis folytán mutatkoznak a következők: A positiv sarknál pörk (Schorf) képződik, mely hasonló ahhoz, mit égetés idéz elő, s mely sáncz által vétetik körül. Midőn a pörk levált, genyedő felület marad vissza, s a helyek, melyekre a positiv sark illesztetett, gyakran úgy néznek ki, mint ha Autenrieth-kenőcs által hozattak volna elő. Ha van hatás, mit elvonónak (revulsiv) nevezünk, akkor azt a positiv sarknak lehet tulajdonitani. — A negativ sarknál csaláncsbibircsók (Quaddeln) képződnek. *Remak* szerint néha genytüszők (Pusteln) is. A positiv sarknál tehát bemélyedés, a negativnál duzzanat észlelhető.

A nyákhártyáknál, péld. az orr- és szájüregben a positiv sarknál szintén pörk képződik s a tojásfehérhez hasonló megalvás, a negativ sarknál ellenben a víz felbontása folytán a rézsodrony élenyittetik.

A vérben hasonló folyamat jő létre; a rostonya úgy viseli magát, mint a fehérnye, s a vértekecsek jelenléte csak annyiban okoz némi különbséget, hogy megaludván a fehérnye és rostonya azokat magába zárja, miáltal tömeges szilárd alvadék támad. Gyakorlatilag is értékesithető ezen megalvasztás akkor, midőn rendellenes vérgyülemeket akarunk ez úton megszüntetni. Lehetne ezt például a fejvérdagnál (Kephalhaematoma) megkisérleni, ha a megalvás másként nem találna létre jönni. Ugyanígy lehet ütérdagokat is gyógykezelni, midőn guttaperchaval vagy fénymázzal bevont tűk szúratnak be a dagba. *Petrequin* és vele más sebészek azonban nem tanácsolják ezen műtételi eljárást aneurysmaknál, mert, úgy mondják, a tűk beszurásánál valamely kis edény is sértethetik meg, mi a betegnek nem árt ugyan, de a műtételt még is meghiusíthatja, főleg pedig azért, mert az alvadék a vér által tova sodortatván, edénydugulás által életveszélyessé is válhat. Az utóbbi oknál fogva a positiv sark általi megalvasztás, visszerek tágulatainál, vértaplóknál (teleangiektasia) s erectilis szöveteknél sincs használatban.

A viszonylag egészséges húgy vizsgálatánál a positiv sarknál megaludt fehérnyét, a negativnál lúgalokat találtak. Az úton a positiv sarktól a negativ sarkhoz folytonos szétbontás és újbóli egyesülés történik, a positiv sarknál az electronegativ, a negativ sarknál a sónak electropositiv alkatrésze rakódik le, e szerint úgy látszik, mint ha semmi változás nem történt volna, s csak a fehérnyének megalvása tünik fel még oly állati folyadékokban is, melyekből azt más kémszerek kiválasztani nem képesek. A vizeletnek electrolyticus vizsgálata tehát kórismei tekintetben gyakorlati értékkel is bír, sőt mint gyógyhatány is már megkiséreltetett a húgykövek feloldására. *Bonnet* és *Melicher* ezen czélra elmés készülékeket ajánlottak, melyeknek leirása azonban jelen feladatomhoz nem tartozik.

Tisztán genyedő sebfelületeknél a positiv sark elpusztitja a bujálkodó sarjadzást; tisztátalan, renyhe, szalonnás fekélyeknél javitólag hat a felületes rétegnek pörkké való változtatása és vegyi szétbontás által. A negativ sark egyszerű fekélyfelületek gyógyulását nem sietteti, de renyhe fekélyeknél az izzadmány folyósitása és szerves savak képzése által gyógyitólag hat.

A gyógyanyagoknak az állati testen való keresztülvezetésére nézve villamosság által *Bequerel*-nek kisérletei minden kétséget eloszlattak. Ugyanezt bizonyitják *Vergnier* és *Poly* kisérletei, kiknek a higanyt az emberi testből kivonniok sikerült, mely kisérleteket *Haf* és *Meding* ismételtek s egyszerűsitettek az által, hogy a savanyitott teli fürdő helyett, csak az illető egyén lábait állitották ily savanyított vízbe.

Azon kisérletek, melyeket én *Bequerel* után jodkaliummal, két a felbőrbe szúrt réztűvel tettem, annyiban sikerültek, hogy a hamanyiblagnak kémhatása a keményitőre előállott. A jobb kéz jodkalium olvadékába lőn mártva, a balnak ujjai keményitőt tartalmazó vízbe, az elsőbe a positiv sarknak, az utóbbiba a negativ sarknak tűjét szúrtam be. A szétbontás és keresztülvezetés akként tünt ki, hogy a negativ visszhatású anyag a positiv, a positiv visszhatású ellenben a negativ sarknál rakódott le. Az iblany e szerint a testen át hatolt, de hogy mely úton, vagyis mely szöveten át tette ezen vándorlását, az élettani kisérletek által, tudtommal eddig bebizonyitva nincs, s csak a villamnak hüditő hatása alapján lehet gyanitanunk, hogy ezen út talán az idegrendszer.

A gyógyanyagoknak átvitele a beteg szervezetre galvanismus által eddig inkább csak játéknak látszik; hasznát és horderejét csak a jövő határozhatja meg.

Koponyatörés repedésekkel s az agy egy részének elmállásával, — halál 20 nap után.

Fehér Nándor tudor, dobsinai v. orvostól.

Következő kóreset a sértés nagyságára nézve a ritkábbak egyike, s úgy kórtani mint orvostörvényszéki tekintetben érdekes lévén, röviden közlöm e lapok t. olvasóival.

Elmúlt sept. 1-én este 7 órakor a „Goldschmidt's Laendel" nevű aknában tizenegy ölnyi magasságról körülbelől két mázsás ércztonna lezuhanván, Burger L. 18 éves ifju fejére esett, ki is azonnal vértől ellepve összerogyott és hányni kezdett. Nem sokára magához térvén, pajtásai hiteles állitása szerint azok csekély segitségével 6 ölnyire mászott létrákat a kijárás felé, mire lepedőbe burkolva haza hozatott; útközben többször hányt. Későn este hozzá sietvén, a következő állapotot találtam.

A koponya bal oldalán a halántékizom fölső ragpontja táján vérrel beszennyezett lágy gomba alakú s nagyságu lüktető dudor, mely közelebbi szorgos vizsgálatnál elmállott agygyurmának bizonyúl. Az agypép eltávolittatván — mert visszahelyezése nem tanácsos, de meg nem is vala lehetséges — a koponya boltozaton mintegy hüvelyknyi átmérőjü meglehetős kerek csonthézag mutatkozott; a hiányzó csontrészletet darabonkint részint az agyon, részint mélyebben a koponyaürben magában az agygyurmában találtuk, a honnan összesen hat kisebb-nagyobb csontdarabocskát sikerült kihúzni; a legnagyobb közöttük körülbelől egy ujjnyi hosszú, szélesebb végén fél ujjnyi széles volt. Az emlitett csonthézagtól 3 irányban sugárszerüleg terjedő, a koponyaboltozat egész vastagságát átható csontrepedés találtatik, melynek végét a puhatoló ujj ki nem tapinthatta. — Általában a vizsgálat a legnemesebb szervek egyikével foglalkozván, csak a legszigorubb óvatossággal történhetett. A koponya jobb oldalán a leírt sebzés ellenkező irányában körülbelől egy ujjnyi hosszú, 2—3 vonalnyira tá-

tongó bőrseb, mely egész a koponyacsontig hatol, s azt lemezíteleniti.

A beteg eszméletlenül fekszik, hőmérséke hüvös, érütése lassú kicsiny, megszólításra oda nem tartozó feleletet ád — félrebeszél. A seb könnyü nedves nyomfolttal fedve beköttetett. Belsőleg **Rp.** Inf. fl. arnicae e. drach.II. unc. IV. Aether sulphur. scrup.- I. syrup. c. Aur. dr. II. MDS. óránként.

2 – 4. A beteg reggelfelé magához jött, s 7 órakor teljes az öntudat, emlékezés és itélet; maga beszéli el sértése támadását s az egyetlen fiú biztatja özvegy édesanyját, hogy nem fog meghalni. Délelőtt 10 órakor környezetének ellenzése daczára felkelt, szükségét végzendő. Fájdalomról nem panaszkodik, hányása csak első napon volt 3 ízben.

Az első napok alatt a beteg többnyire alszik, gyönge kábulásban van, de megszólításra felébredvén, mindannyiszor értelmes feleletet ád.

5-én este nehány perczig tartó görcsös szívdobogás.

6-án este az érütés valamivel sebesebb, a hőmérsék kevéssel emelkedettebb, minél fogva a borogató rongy hamarább megszárad, néha-néha a beteg félrebeszél.

8-án a tartós székszorulás miatt az oldó szereken kivül több izben allövetre volt szükség. A seb karimái duzzadtak, a seb tátong, az agy belőle egyenetlen felülettel kidudorodik, a beteg estefelé erősebben félrebeszél, néha-néha ágyából ki akar ugrani.

9-én a sebfelület vérezni kezd, genyedése jelenleg valamivel nagyobb.

10—13. A beteg nyugodtan van, de beszélni nem tud vagy nem akar, habár minden kérdést megért és igenlő vagy tagadó mozdulattal felel.

14—16. Beszélni nem tud, csak „no“ és „jaj“ szókat ejthet, azonban mindent megért. Esténként láz, a mikor az érütés 82.

17. Étvágya jóval kisebb, a seb mellső szöglete besülyedt, köhécselés állott be. **Rp.** Sulph. chin. gr. X; acid. sulph. d. gtt. X; aquae dest. s. unc. IV; syrup. s. unc MDS. Óránként.

18. Éjjel nyugtalanul aludt, maga alá eresztett, érütése reggel 92, beszéd közben delirál.

19. Tagjai folytonosan reszketnek, ide-oda kapkodnak, a közben értelmetlenül morog. Érütése szapora, légzése sebes, szakadozott hörgő, a mellen lévő kéz érzi a nedves zörejeket, üritései önkénytelenek.

20-án ezen emlitett tünetek folytonosan növekedtek, mígnem a beteg este 10 órakor örökre elaludt.

Halála után a már csak gyöngén kiemelkedett agyrész összeesett, s most a koponyaürben mell- és hátfelé tátongó öblös barlangokat láthatni, melyek a kis ujj hosszúságát kényelmesen befogadják.

A bonczolás fájdalom nem engedtetett, s így ezen töredékes közlés még hiányosabb; mind a mellett legyen szabad ezen esethez nehány utómegjegyzést csatolnom.

Orvos-törvényszéki tekintetben igen fontos annak földeritése, mi okozhatta, hogy a 11 ölnyi magasságról lezuhanó 2 mázsás érctonna B. Lőrinczet össze nem zúzta, hanem ily aránytalanúl csekély sérüléssel járt. Arra nézve fölvilágositást ád a sebzés székhelye, a bal halántékizom fölső ragpontja táján, tehát a koponya egyik oldalán, mely helylyel átellenes irányban, a koponya másik oldalán, egy második a csontig hatoló bőrseb találtatik, holott a koponyatető sérületlen maradt. A sebzés ezen mivolta, a beteg állitása nélkül is, azt beszéli, hogy az érsztonna nem egész súlyával, hanem csak egyik sarkával esett a sérültre, és pedig kiszámitható sebességgel a koponya bal felére úgy, hogy az egész test jobb oldal felé a sziklákra löketett, mi által a jobb oldali fejseb támadt. A súlynak roppant sebessége s így csak pillanatnyi hatása kétségkivül főhatány ezen esetben nemcsak a sebzés alakjára (mint sebes golyó által keresztül lyukasztott üvegtábla) hanem az agyrázkódtatás aránytalanul csekély fokára is.

Általában a sebzési mód s minden mellékkörülmény szorgos tekintetbe vétele nélkül sokat nem lehet magyarázni, s így

fordúlnak aztán elő hihetlen és csudálatos dolgok. Erre nézve legközelebb igen eclatáns esetem volt.

M. é. december 29-én egy fuvarosnak 18 mondd tizennyolcz mázsa kobaltérczczel megrakott nehéz (legalább 12 mázsás) parasztszekér ment keresztül a mell felső részén (a bimbók felett) és a bal karján a nélkül, hogy csonttörés történt volna. A nyak a mell és két sejtszövetében mindenütt nagyfokú légdag (Emphysema), harmadnap a daganat multával bal oldali légmell Pneumothorax) tünt ki, s az illető ember még most is (jan. 21.) él. Mily csuda által menekült ezen beteg az összezuzástól annyira, hogy a rémitő súly daczára még egy csontja sem tört? Csak is az által, hogy azon pillanatban midőn a szekérre szállni akarva megbotlott és leesett, a kocsis a lovakat megostorozta, azok elragadtak, s a nehéz súly villámgyorsasággal ment az illető mellén és karján keresztül; nem volt ideje súlyát alkalmazni, valamint az igen vékony jég sem törik be, ha a nehéz korcsolyázó nagy sebességgel keresztül bocsátkozik rajta.

Visszatérve a leirt sérülthez, azon ritka rendkivüli esetek egyikének igérkezett, mely úgy a tudomány mint a tapasztalatnak ellentmondani látszik, mert az első hét alatt a központi szerv működésében kevés rendellenesség mutatkozott, visszahatási láz nem jelentkezett, s a vegetativ élet egészen rendes volt. Mindamellett az első napokban beadott orvosi jelentésben ki kellett mondani, hogy a sértés halálos, még pedig az esetek legnagyobb többségében feltétlen halálos.

Kórtani tekintetben többfélét föl lehetett jegyezni.

1. Újra bebizonyult az agyállomány igen csekély érzékenysége, mert annak tapintására, s a kórfolyás alatt is a beteg fájdalmat nem panaszolt; a csekély érzékenység, a véredények ritkaságával együtt oka, hogy a visszahatási láz csak valami 14 nap mulva jelentkezett.

2. Mindamellett, hogy sebzéskor, a seb legelső tisztitásánál, a naponta többszöri kötözésnél és genyedésnél bizonyára összesen 2 - 3 lat agy állomány elveszett, a központi szerv működése nem volt azon arányban megzavarva, miután 10-kéig az öntudat, emlékezés és itéletben csak néhanéha lehetett rendellenességet tapasztalni. Sőt a beteg nem sokára a sértés után pajtásainak csak csekély segitségével 6 ölnyire mászott létrákat, s első nap fölkel maga szükségét végzendő.

A beszélő szerv székhelyét a mellső nagy agylebenyekben keresik. Ezen tekintetben a tünetek oki összefüggését nem tudom kimagyarázni, a mik betegünknél észleltettek. Az első 9 nap alatt a beteg mindent értelmesen beszélt, 10—13-áig beszélni nem tudott vagy nem akart, ámbár mindent megértett, 14—18-áig szintén mindent megértett, 14—18-áig szintén mindent megértett, de ha felelni akart, csak „no és jaj“ szavakat ejthetett. Az utolsó napokban csendesen és értelmetlenül delirált, de egyes szavakat és hangokat mégis ki lehetett venni.

KÖNYVISMERTETÉS.

Therapeutique de la phthisie pulmonaire, basée sur les indications, on l' art de prolonger la vie des phthisiques par les ressources combinées de l' hygiène et de la matière médicale, par J. B. Fonssagrives. Paris, 1866. J. B. Ballière et fils kiadása.

A tüdőgümőkről már sok munkát irtak, mindamellett azonban Fonssagrives fenntczímzett művét szivesen látjuk, minthogy számos tapasztalaton alapúl, s a szerzőnek úgy helyes észlelő tehetsége, mint szabatos itélete mindenhol előtün, de ezáltal még sem akarjuk mondani, hogy véle mindenben egyetértünk, mert vannak egyes tételek, melyekre nézve nézeteit egészen, vagy részben nem oszthatjuk.

A szerző könyvénnk minden sorában a tiszta meggyőződés hangján szól, melyet a jelenben való tulságos hit, a jövőben való szerfeletti remény el nem ragad. A mindjárt kezdetben elénk tüntetett képből látjuk, hogy ábrándokra inditani ném akar, hanem mindenhol az igazságot igyekszik feltárni,

ez sok helyen kielégitően sikerülvén, míg egyébhol helyes iránynyal találkozunk, melyet útmutatóúl használva, a való tudására eljuthatunk.

A szóban levő betegség meggyógyitásáról, mint a szerző maga is megvallja, igen természetesen szó sem lehet, s összes törekvésünk csak abban összpontosulhat, hogy a beteg életét lehetőleg kinyujtjuk, ezen tekintetben azonban a szerző a gyógyszerelés és az életrendszabályozása iránt a legnagyobb bizalommal viseltetik, még pedig az előbbi iránt sokkal nagyobbal, mint ezt mai napság tapasztalni szoktuk.

Fonssagrives eléggé nem rosszalhatja azon ujabb szokást, miszerint ezen betegségnél a tüdők az orvos teljes figyelmét felemésztik, mig ennek az egész szerkezeti állapotra egyenlően ki kellene terjednie.

Vessünk futó pillantást a közkezelésre a tüdőgümősödés különböző szakaiban.

Az első időszakban még csak a baj kifejlődésétől kell tartanunk, melynél az öröklés igen nagy szerepet játszik, s különösen az utóbbi gyakoriságát kell gyéritenünk, mire nézve úgy a vérrokonok közötti házasságok, mint egyszersmind az érdekbőliek is kerülendők lennének, még pedig főleg az utóbbiak; a szerző azonban azon véleményben van, hogy a vérrokonok közti házasságok súlyos kérdésének a tudományok körét elhagynia nem szabad, s semmikép sem helyeselhető, hogy azt még inkábbb tilalmazó törvények hozása sürgettessék. Ezenkivül szükséges, hogy 1) a gyermekek már legzsengébb koruktól kezdve kellő testgyakorlási nevelésben részesüljenek, 2) azon időszakra különös gond fordittassék, melyekrea gümők kifejlődése kiváltkép esik, 4) a görvély lehetőleg leküzd essék, 4) a soványség javittassék, 5) azon tényezők kerültessenek, melyek a tüdőkfelé vértolulásokat idézhetnek elő, vagy ottan lobokat okozhatnak, 6) a test természettani, erkölcsi és értelmi tevékenységének kellő irány adassék. Mondhatjuk, hogy Fonssagrives a gyermekre már az anyaméhben gondot fordit, s az embert a magzatkortól kezdve lépésről lépésre kiséri a tökéletes kifejlődésig.

Ezen kórszakban legveszedelmesebb a gümős agyburoklob, mely az óvatossági rendszabályok daczára beköszönt, s azokat még akkor is csuffá teheti, midőn reájuk a legnagyobb gond fordittatott. A szerző ilyenkor a hamanyiblagba nagy bizalmat vet.

A második kórszak az, midőn a gümők kifejlődésben vannak, s ekkor a tüdőkfelé történő vértolulások felettébb veszedelmesek, melyek ellen Fonssagrives a vérelvonást (contrefluxions) igen ajánlja, mint ezt különbféle módon elérhetjük. A savó, koumiss és a szőlő egyaránt mélyre ható tárgyaltatik, s a betegség lényegére nékik befolyást nem tulajdonit. A betegség, mint szerkezeti baj ellen a kénes, iblanyos, vilanyos, konyhasós és mirenyes összeköttetéseket tanulmányozta részint italok, részint fürdők, részint szétporlasztott, vagy gőzalakú oldatok, nemkülönben egyéb orvosságok alakjában.

A halmájolajnak, csakúgy mint a tej, vaj, tejfel, kakaó csokoládénak egyedül tápláló értéke van

Az egyes fenyegető tünetek csilapitása szinte eléggé tüzetesen tárgyaltatik, s a szerző igen helyesen int, hogy midőn szerelésünk közben azok egyike, vagy másika enyhül, vagy épen eltün, ezáltal magunkat a beteg jövője iránt csalfa reményekre vezettetni ne engedjük. —*α*—

LAPSZEMLE.

(—h—n) Tüdősorvadás, — a tudőütér kicsiny tágulatának megrepedése, — jelentékeny vérzés, — halál.

Cotton tudor elbeszélése szerint E. C., 28 éves férfi a kórházba 1865-iki november 4-én vétetett fel, midőn a tüdősorvadás közönséges tünetei voltak jelen. Az érlökések száma 100-ra ment, a légvételek nehezen történtek, köhögéskor genyszerü köpedék bőven ürittetett ki; a beteg éjente sokat izzadott, el volt soványodva, nagyfokú kimerülést mutatott, körülbelől öt hónap előtt kevés vért köpött, minek azonban könynyen elejét lehetett venni, de azóta köpedékén közönségesen

véres csíkok látszottak, míg felvétele után nehány nap múlva egyszerre körülbelől fél pintnyi vért köhögött ki, s végül november 24-kén újabb vérköpési roham, szinte mintegy fél pintig, lépett fel, mi őt annyira kimeritette, hogy nehány nap múlva meghalt.

A bonczolást Powell végezte, ki a testet rendkivül elsoványodva és vérszegénynek találta. A jobb oldali tüdő kitágúlva (emphysematous) és halaványan nézett ki; felső lebenyében diónyi üreg foglaltatott, melyet szétesésnek indúlt gümők nagy halmaza vett körül. A bal oldali tüdő kicsiny, tömött és súlyosnak, a hörgágak pedig igen kitágúltaknak tapasztaltattak, szerfelett vérdús nyákhártyával; megkeményedett tüdőszövet sárga gümőkkel volt tele, valamint abban több apró üregecske is találtatott, melyek megfolyósodott gümőket tartalmaztak; a lebeny nagy részét üreg foglalta el, melyben sok gümőroncsolék volt, de vért benne nem találtak; az alsó lebenyben szinte nagy üregre akadtak, melynek alsó, mellső részletében kicsiny, rendetlen alakú vérdarabka fedeztetett fel, ennek eltávolitása után pedig mérsékelt ürfogatú tüdőütéri ág kicsiny tágulata tünt elő, mely az edény egész körületét elfoglalta, közepén pedig csekély befüződés mutatkozván, kettős tágulatnak látszott, s a nagyobbik fél borsónagyságú lehetett, vért nem tartalmazott, valamint rajta repedésre akadni nem lehetett, a kisebbik fél azonban felső felületén, hol falzata leginkább megvékonyodott, meg volt repedve, s belső felületéhez pedig részben megszintelenedett véralvadék tapadott; az ütér, a kitágulás szomszédságában $^2/_8$ ujjnyi átmérőjü lehetett. A szív egészséges volt, s a jobb tüdőn kivül a többi szervekben gümőket nem találtak.

Ezen eset annyiban nevezetes, hogy a tüdőüri ágcsa, mely gümőbarlang falzatában haladott, összeszükülés és összezsugorodás helyett kitágúlt, a tágulat falzata pedig megvékonyodás következtében végtére megrepedt. (M. T. et G. 1866, január 13-ka).

(—h—n) Mellszorulás (angina pectoris) a szív koszorú-üterei szájadékainak betömetése folytán a főér elzsirosodása és elmeszesedésénél (atheroma aortae).

Dickison tudor az illető kórboncztani tárgyak előmutatása mellett a következőket beszélte el.

I. eset. — 45 éves férfi nyolcz év óta szívbetegségben szenvedett, s az utolsó három évben mellszorulási rohamai is voltak. Az utolsó ilyen roham a halálelőtti 2 és 3-ik napon fejlődött ki, midőn a beteg halaványan, kisértetien nézett ki, karjait felemelte, szemei pedig üvegszerüeknek látszottak, s ugy érezte, mintha mellét roppant erővel összeszoritanák, mi mellett bal karja hideg és elhalva volt. A beteg lassankint múlt ki. Bonczoláskor a gyomor szerfelett kitágúlva látszott, a szív pedig valamennyire meg volt nagyobbodva, s úgy a főéri billentyük, mint a főér töve elzsirosodás és elmeszesedés színhelye volt. Ezen átváltozások főkép a koszorú-üterek szájadéka körül foglaltak helyet, hol a főér szövete meg volt duzzadva és lágyúlva, s ilyen meglágyúlt és megduzzadt szövetrészlet a bal koszorú-ütér nyiladékát egészen, egy másik pedig a jobbnak szájadékát részben befedte. A koszorú-üterek falzatában olyszerü változatok nem látszottak, a bal oldali azonban tetemesen össze volt zsugorodva. A szív izomzatát összehuzódottnak és csekély mértékben zsirszerü átváltozásban levőnek találták.

II. eset. — 48 éves vadász, erős testalkatú férfit hoztak a „St. George's Hospital"-be, ki gyomortáji fájdalmakban gyakran szenvedett, mit azonban emésztetlenségnek tulajdonitott. Úgy megelőzőleg, mint a kórházban többször volt mellszorulási rohama, melyek utolsója alkalmával rögtön meghalt. Ezen roham evés után jött, mint az egyébkor is megtörtént. A szív szabad felületének némely helyein vérömlenykék látszottak. A baloldali szívfél el volt ernyedve, billentyüi pedig egészségeseknek mutatkoztak. A főér tövénél elzsirosodásban levő és meglágyúlt helyek voltak, melyek a koszorú-üterek nyilatait annyira befedték, hogy azokba közönséges kutasz fejecsét betolni nem lehetett. A valamennyire megnagyob-

bodott szív 13 ½ obont nyomhatott, s némileg elzsírosodottnak mutatkozott.

III. eset. — Egy katonát szívbetegség miatt haza bocsátottak. 35 évet ért el, s midőn este fiatal asszonynyal a parkban volt, egyszerre felfordúlt és rögtön meghalt, mindjárt a kórházba hozták, s minthogy makkja ondóval fedetett, valószínü, hogy a halál vagy épen kedvese karjai között érte, vagy azután. A kevéssé megnagyobbodott szív 14 obont nyomott, a bal oldali gyomort elernyedve találták, a billentyük egészségeseknek mutatkoztak, a főér alapján azonban elzsírosodás következtében meglágyúlt helyek voltak, melyek a jobb koszorú-ütér szájdáját teljesen elfedték, míg a másikét tetemesen megszükitették. Maguk az üterek nem szenvedtek, (The Pathological Society. December 5 1865).

(—h—n) A jobb oldali Sylvius-féle árok üterének tágulata.

Broadbent tr. jelentése szerint 1865-diki december 2-kán a „St. Mary's Hospital"-be 59 éves asszonyt vettek fel, ki egészen érzéketlen volt. A tagok mozdulatlanok és elernyedve voltak, a bal oldali láta összehuzódva látszott, 66 érlökés számláltatott, a légvételek azonban rendesen, hörgés nélkül mentek véghez. Megelőzőleg a beteg emésztetlenségen kivül egyébben nem szenvedett. A beteg felvétetése után nehány óra múlva meghalt. Bonczoláskor a belső agyburok alatt több helyen kiömlött vért találtak, igy az agykocsányok között, az agykocsányokon, a Varol-féle hidon, a Sylvius féle árkok hosszában, főkép pedig a jobb oldalon, ezenkivül csekélyebb mértékben az agylebenyek mellső és oldalsó részletén, s végül a negyedik agyüreg kezdeténél, a velővitorlánál, nemkülönben a többi agyüregekben, mely utóbbiak azonban csak folyó vért vagy inkább véres folyadékot tartalmaztak a jobb odali lehágó szarv kivételével, hol véralvadék foglaltatott. A harmadik agyüreg feneke át volt szakitva. Bővebb kutatás után a jobb oldali Sylvius-féle árok üterének tágulata fedeztetett fel, mely a mellső agylebeny szövetébe fészkelve foglalt helyet, az ütér egész lefolyásában az agyszövete, főkép pedig a középső lebenyé ellágyúltnak észleltetett. Az ütértágulat nem volt megrepedve, s a vérzésre csak annyiból látszott befolyással lenni, hogy a hiányos táplálás folytán az agy szövetének lágyulását és az abban levő véredénykék kiterjedt megrepedezését vonta maga után. (The Path. Society. 1865.dec. 5.)

(—h—n) A vas hatása a fogakra.

John Smith tudor a vasnak a fogak szövetére való hatását legközelebb igen tüzetesen és kimeritően tanulmányozta; 8 féle vaskészitmény oldataival tett kisérletet akképen, hogy a fogakat azokban hosszabb ideig hagyta. 24 órai állás után azokat változatlanúl találta a szénsavas és a czukros szénsavas vas, továbbá a vilanysavas vas, a vasiblag, a czitromsavas kinal és vas, nemkülönben a szénsavas kinal (5 szemer, higitott kénsavból 1 szemer, lepárolt vízből ½ obon) oldataiban. Tetemes változást lehetett észlelni a vasborban, vashalvagban és vilanysavban való állás után, mely anyagok a fogakra vegyi befolyással vannak. Vasborban, kénsavas vas és vashalvag oldatában, vilanysavban és Candy-féle folyadékban való tiz napi ázás közben a fog meg volt lágyúlva, s az oldatban csapadék képződött. Úgy látszik, hogy a vaskészitmények a fogakra ártalmasan savaiknál fogva hatnak. Legkárosabban a vashalvag hat, s utána mindjárt a kénsavas vas következik ezektől távolabb áll a vasbor, mig a többi készitmények csekélyebb vagy semmi hatásúak. (British Journal of Dental Science. 1866).

(—h—n) A fekete cseppek (gouttes noires).

A fekete cseppek úgy Angolországban, mint Amerikaaan igen használtatnak, s Mayet szinte ajánlja azokat, miért Deschamps d' Avallon készités módjukat közli, mint azok részint Angolország több gyógyszertárában, részint az amerikai gyógyszerkönyv (pharmacopée officielle des Etats-Unis) után előállitatnak.

1) **Rp.** Opii optimi uncias octo,
succi uvarum immaturarum fluiduncias *) quadraginta,
nucis moschatae unciam unam et semis,
croci quartam partem unciae unius.
Coque usque ad opii perfectam extractionem.
Dein adde sacchari albi uncias quatuor,
faecis cerevisiae cochlearia duo.
Tene prope ignem per sex septimanas; cola et evapora usque ad consistentiam syrupi; filtra.

1- **Rp.** Opii grosse pulverati uncias quinque,
nucis moschatae unciam unam,
croci uncias tres et semis.
Macera ger vigintiquatuor horas
in acidi acetici diluti octario uno (473 grammata),
Dein sensim sensimque adde:
acidi acetici diluti tantam quantitatem,
quod massa per filtrationem obtenta vigintisex fluiduncias aequet, in quibus solve
sacchari albi uncias octo.
Filtrato admisce
acidi acetici diluti quantum satis
ut fluidum octariorum duorum obtineatur, (G. h. 1866. 1.)

(—h—n) Kétczinasavas kinal (bisantonate de quinine).

A kétczinasavas kinal Tosi szerint fehér, könnyü, keserü, homályban ráütéskor világitó négylapványokban (tetraêdres) jegeczül, melyek harmincz rész hideg vízben, ezenkivül pedig borlang, borégény, benzin, húgyanyhalvagkőolaj és zsirdékben (glycérine) oldódnak. Mint lázellenes féregüzőt úgy gyermekek, mint felnötteknél használhatni (G. di m. di R.)

(—h—n) Húgyany a füevö emlösök tejében.

J. Lefort szerint a füevö emlösök tejében a húgyany (ureum) jelenlétét biztosan kimutathatni. 8 liter (körülbelől 16 vámfont és még valami) tejsavóból, mely mennyiség 10 liter friss tejnek felel meg, fél gramme húgyanyt állitott elő, melyet úgy légenysavas összeköttetése jegeczeiről, mint a légenysavas higanyéleg által képezett csapadékról könnyen meg lehetett ösmerni. (Académie des sciences séance du 22 janvier 1866).

*) Fluiduncia constat ex octo fluiddrachmis, et capax est 24 grammatum aquae destillatae simplicis.

TÁRCZA.

Némely állati váladékanyagok azon képességének, hogy a szervezetben bizonyos kórtüneteket előidéznek, gyanitható összefüggéséről azon képességökkel, melynél fogva a könenyfeléleget élenynyé es vizzé bontják szét.

C. F. Schönbein után közli Csiky József tr.

Schönbein pár évvel ez előtt azon tényre figyelmeztetett, hogy minden szerves anyag, mely erjedést képes előidézni, képes egyszersmind mint a platin a könenyfeléleget ($H O_2$) vízzé (HO) s közönséges élenyre szétboutani, s hogy az egész növény- és állatországban fehérnye-féle anyagok vannak elterjedve, melyek erj gyanánt a nevezett föléleget katalysálni képesek. Egyszersmind mint átalános tényt megállapitá, hogy az erj erjesztő hatásával katalyticus hatását is elveszti, miből következteté, hogy az erjedés oka, bármi legyen az, ugyanazon tényező, mely a könenyfeléleg katalysisét hozza létre. Az erj anyagok ezen sajátságából azon gyanitásra jött, hogy az élő szervezetben véghezmenő számos rendes vagy rendellenes anyagátalakulások, legközelebbi okaikra nézve hasonló folyamat, mint midőn az élesztő a szőlőczukrot borszesz s szénsavvá változtatja át, sat.

Azon szempontból kiindúlva, hogy némely korállapotot

előidéző szerves anyag ily erjanyag, s az ezek által megváltozott anyagváltozás erjedési folyam s tüneteik erjedésnek tüneményei, minthogy épen akkor Baselben a hólyagos himlő nagy mértékben uralgott, vizsgálása alá vevé a tehén himlőt. — Mivel pedig a HO_2 felbontásának képessége, minden erjnek közös tulajdona, mindenekelőtt azt kutatá Sch., hogy valjon a tehén himlőméreg, bir-e ezen katalytikus képességgel.

Nehány csepp himlő-anyagot egy pár gramme higitott köneny felélegbe csepegtetett, azonnal buborékok emelkedtek fel, mit élénk éleny fejlődés követett. Ösmeretes, hogy az erjanyagok még a víz forrás foka előtt elvesztik erjesztő képességöket, s így a könenyfelélegre sem képesek karalytice hatni. Ugyanez történt a tehén-himlővel is. Ha ezen anyag hajszál üvegcsőbe zárva csak pár perczig is forró vízbe mártatott, minden katalyticus hatása elveszett.

Ha tehát a védhimlő katalyticus ereje valami módon azon képességével függ össze, melynél fogva egészséges szervezetben sajátos élettani hatást gyakorol, azaz a himlőt hozza elő, akkor katalyticus erejének megsemmisitése után ezen élettani folyamatot előidéző képességének is meg kell szünni.

Az orvosok előtt igen ismert dolog, hogy a tehénhimlő hevités által hatályosságát elveszti; ezen tapasztalatot *Socin* és *Bernoulli* tanárok által Schönbein felszólitása folytán a kórházban öt egyénen tett kisérletek újra bebizonyitották; a katalyticus hatását vesztett anyag élettanilag sem hathat többé.

A természetes himlő kiválóan ragályos lévén, közel feküdt azon gondolat, hogy az is tartalmaz erj-féle anyagot s ennélfogva képes a HO_2 katalysálni. A kórházban Bernoulli által tett kisérletek ezt hasonlóképen bebizonyitották. Azonban a hevités által katalyticus erejétől megfosztott természetes himlőanyag beoltásával kisérletek nem tétetvén, Sch. csak valószínűnek mondja, hogy az izzadmány ez állapotban többé nem fertőzhetett volna.

Az élettanilag mint tudva van, igen hatályos bujakórragályanyagok, úgy a kankó, mint a sankeres szintén még pedig igen erős erjeknek bizonyúltak, oly hevességgel bontván szét a könenyfelélegeet, mint ezt Sch. semmiféle más akár növényi akár állati anyagnál nem tapasztalta, a vértekecseket sem véve ki, melyek ez irányban igen kitünők. Oltási kisérletek a hevités által megváltoztatott ragályanyaggal itt sem történtek, minélfogva szintén csak ex analogia gyanithatni, hogy a váladék sajátos élettani hatása is megsemmisült.

Az eddig ismert tények alapján Schönbein valószinűnek tartja, hogy minden állati váladék anyagok, melyek sajátos physiologikus hatást gyakorolni, az az bizonyos betegségeket előidézni képesek, a HO_2 irányában is katalyticus erővel birnak. Ennél fogva kivánatosnak tartja, hogy kórodákon ez irányban összehasonlitó kisérletek tétessenek, mi elég könnyü, mivel ahhoz anyagi tekintetben nem kivántatik más, mint kis mennyisége a föleresztett könenyfelélegnek, mit megszerezni vagy készitени nem nehéz.

Miután a szerves anyagoknak már annyi átalakulását, együlését és szétbomlását ismerjük, melyek az organismuson kivül erjek által okoztatnak, elég alaposan föltehetjük, hogy a szervezeten belül is hasonló rendes és rendhagyó folyamatok jönnek elő, s hogy nevezetesen az ember némely betegségei valóságos erjedési tünetek. Sch. tehát vegyi szempontból laikus ember létére, mint mondja, azt hiszi, hogy az élet- és gyógytanra nézve fontos volna, ilyen különösen a vér változásával járó kórok legközelebbi okát is megtudni. Sokat ugyan ez által folytatja, Sch., nem nyernénk még, mivel az erjedés tüneményeinek egész területe szintén még igen rejtélyes, de elvégre legalább is azon tényleges föltételek iránt jönnénk lassankint tisztába, melyek ily folyamatok létrejöveteléhez megkivántatnak, s ez a természettudományban már igen sok. Azt pedig már valóságos nyereménynek lehetne tekintenünk, ha tudnánk, hogy mely betegségeket lehet erjedési tüneményeknek tartanunk, és hogy miféle sajátos erjek által idéztetnek azok elő. Ily ismeret már a gyógytanra nézve is hasznos lehetne. Ha valamely állati ragályanyag, például a bujakórméreg katalyticus (HO_2 irányában) és élettani hatása közt a gyanitott összefüggés csakugyan létezik, akkor azon szernek, mely a vegyi hatást megsemmisiti, az élettaninak is véget kellene vetni, a honnan ismét az következik, hogy ily szer idején alkalmazva, a ragály által előidézett betegséget meggyógyitja. Természetes, hogy ily erjesztő méregnek vegyi szétbontása mindkét hatályát megszüntetné, a mint az jelenleg is némely bajoknál péld. pokolköveli égetés által történik.

Katalyticus hatását némely szerves anyagoknak oly szerek által is szüntethetni meg, melyek azokra vegyileg bontó hatást gyakorolni látszanak. Így Sch. péld. csirázásra képes növénymagoknál, melyek a HO_2 szétbontják, azt tapasztalta, hogy azt valamint csirázási képességüket is elvesztik, ha egy ideig a kénköneny hatásának kitétetnek. Ugyanez történik a burgonya héjával, s más növényképletekkel, ha csak rövid ideig vizes HS ben feküdtek. Ebből nem következik, hogy minden szerves anyag katalyticus hatálya a HS által megsemmisül. Ezt S. többi közt a bujakór ragálynál is tapasztalta, mely azután a HO_2-re csak kissé gyengébben hatott.

Alig lehet kétség a felett, hogy a könkénegen kivül vannak még más állományok is, melyek az erjeknek katalyticus hatását megsemmisitik a nélkül hogy azokat valóban vegyileg szétbontanák, s ha ily anyag péld. a bujakórméregre nézve találtatnék, ez élettani hatását, az az fertőzési képességét is valószinüen elpusztitaná. Önkényt érthető, hogy vegyi természete oly anyagnak, mely valamely szerves méregnek élettani hatását megsemmisiti, s mit ennél fogva gyógyszer gyanánt használni és a szervezetbe bekebelezni óhajtanánk, egyátalán nem közönyös. Itt természetesen azt is figyelembe kell vennünk, hogy élettanilag miként hat ezen szer más irányban is. Ha teszem azt a materia peccanst meg is semmisitené, de különben más bántalmakat okozna, akkor azt gyógyszerképen használni nem lehetne. E szerint czélszerű volna a ragály anyagokkal péld. a bujakórméreggel mindenekelőtt arra nézve tenni kisérleteket, hogy mely vegyi hatányok által foszthatók meg ezen tényezők abbeli képességöktől, melynél fogva a könenyfelélegeget víz és élenynyé bontják szét. Ezen kisérletek meg lehet oly anyag fölfedezéséhez vezetnének, mely péld. a bujakór gyógykezelésénél eddigelé nem használtatott.

Schönbein mutatta, hogy a legkülönbfélébb gomba és penész növények a HO_2 szétbontani képések, s kutatásainál fogva azt hiszi, hogy ha nem mind, legalább a legtöbb alacsony fokú állati és növényi szervezetek ezen katalytikus képességgel birnak. Ebből szinte gyanithatni, hogy az iként emlitett képletek bizonyos szerves anyagok irányában mint erjek viseltetnek, s *Pasteur* mint tudva van, ezen szervezetek működéséből az erjedés tüneményeinek egész sorozatát származtatja.

Miután vannak erjek, melyek organicus természetök daczára organisálva nincsenek, p. a mondolákban és a fekete mustárban tartalmazott emulsin és myrosin, Sch. hajlandó hinni, hogy a bizonyos állatkák és növénykék által okozott erjedéshez is ezen képleteknek mint olyanoknak nem épen szervezete járul, hanem csak sajátságos anyagi minősége azon materialénak, melyből állanak, azon tényező, mely a valódi erjedés tüneményeit hozza létre.

A fölebb emlitett — himlő és bujakóros — méregről nincs tudva, hogy katalyticus hatásuk szervetlen anyagoktól, vagy valamely állati vagy növényi képlettől jön-e. De ha vannak betegségek, melyeket erjedésnek vehetni, akkor igazán lehetséges sőt valószinű, hogy bizonyos szerves képletek fölvétele által az emberi testbe sajátos kórtünemények, vagy is sajátos kórok okoztatnak, a mint azt valóban némely orvosok hiszik is. Ezen fölvétel alaposságát természetesen csak számos és szabatos kisérletek által tudhatni meg, s ezeknek kivitelére ismét az orvosok, physiologok, vegyészek és természetrajzbuvárok közremunkálása nélkülözhetlen.

Azon állati váladékokra visszatérve, melyek ugyanazon betegséget, melynek folytán támadtak, előidézni képesek, s miket Sch. erjeknek tart, ő azt hiszi, hogy e fölvétellel nem ellenkezik azon tény, hogy bizonyos szerves anyagokat csak bizonyos erjek által lehet bizonyos erjedésbe hozni, péld. a szőlőczukort élesztő (Hefe) által a szeszes erjedésbe. — Kétséget nem szenved, hogy a vérnek rendes fehérnyeféle alkatrészei azok

melyekre a velök érintkező állati erj hat, s tudva van, hogy a szervezetbe bekeblezett erjnek specificus természete szerint, a milyen p. a tehénhimlőméreg, a vérnek is sajátságos változása áll elő, mely lényegesen különbözik attól, mit más mérgek p. a bujakór ev okoznak. Vagy másképp fejezve ki a dolgot, az erjedés terményei, melyek ugyanazon szerves anyagok (a fehérnye sat.) átalakitásából erednek, különböznek egymástól a szerint, a mint ezen vagy amaz erj által hozatik elő a vérnek akár helybeli akár átalános változása.

Hogy ugyanazon szerves anyag egymástól különböző erjek által különbözőképen alakittatható át, mutatja p. a szőlőczukor, mely közönséges élesztő által szesz és szénsavvá, ó sajt, sat. által tejsavvá változik át, mihez hasonló példa több is van. * (Zeits. f. Biol.)

Nyilt levél

GROSZ ALBERT tudor főorvos úrhoz Nagy-Váradon.

Tisztelt ügytárs úr! Szaktudományunknak — a szemészetnek — hiszek némi kis szolgálatot tenni, ha ügytárs úrnak az „OHL." ez évi 6-ik sz.-ban, a n.-váradi szemgyógyintézet múlt évi sáfárkodásáról szóló jelentését pár szerény megjegyzéssel érinteni bátorkodom. Teszem pedig ezt nem gáncsoskodási viszketegségből, hanem részben azért, mert az ön által felhozott adatokat sem tudományunk mai állásához megfelelőnek, sem tanúlságosaknak, s bármiként gyakorlatilag értékesithetőknek nem tarthatom, részben azért, mert a jelentés bevezetéséből azt vélem következtethetni, hogy ön a szembajok elhanyagolása vagy czélszerütlen kezelésének hibáját merően s úgy hiszem alaptalanul az oskolának, a lapoknak és az orvosoknak tulajdonitani hajlandó.

A mi az adatokat illeti, nem tudom mi érdekes vagy tanulságos lehet abban, ha mint ügytárs teszi — az olvasónak a szürke hályogról és ennek műtételéről sem többet sem kevesebbet nem ad értésére, mint azt, hogy 38 eset lett mütéve és csak 3-nál volt szerencsétlen a kimenet. Feledni látszik t. kegyed, hogy kórházi jelentésnek a szürke hályog gyógykezelése érdemében csak akkor van igaz értéke, ha nem pusztán az eredmény, hanem egyszersmind az ezen eredményt eszközlő út is határozottan ki van jelölve. A szürke hályogról ki-ki tudja, hogy lehet az puha vagy kemény, réteg vagy átalános, lobor vagy tok, erőművi vagy agghályog; az sem kevésbé ösmert dolog, hogy a míg a puha hályogot sem extrahálni sem reclinálni nem fogjuk, hanem valószinüleg többszörös gyöngéd és felületes tokmetszések által felszivódás nyomán lassankint elmulasztani, addig a kemény hályogot extrahálni fogjuk inkább, mint reclinálni, azon egyszerű oknál fogva, mert a tapasztalás eléggé bebizonyitá, hogy csak azon szemnél nyugodhatni meg a visszanyert láterőben, melyet nem izgat folyton idegen test, mint a milyennek a visszahajlitott kemény lencse csaknem mindig bebizonyodott. A réteg v. lobor-hályognál pedig az emlitett műtét-módok egyike sincs javalva, hanem ezeknél egyszerű műlátát nyitunk a szivárvány egy részének kimetszése által, igy eszközölhetvén legkönnyebben, hogy a lencse még átlátszó körzeti részén hatolhassanak be a szembe a világsugarak. Ezekből láthatja tisztelt ügytárs úr, hogy a jelentésnek a szürke hályogról szóló része annál kevésbé lehet reánk s átalán a gy. orvosra nézve érdekes, mert nem tudtuk meg belőle, hogy milyen természetű volt a szürke hályog, nem azt sem, hogy mily műtét-mód volt az, mit a jelenlevő körülményekkel szemközt leginkább talált alkalmazhatónak, és végre az is titok maradt előttünk, hogy a visszanyert láterő mily fokúvá javult és a javulás maradandó volt-e vagy csak mulékony. Pedig ép ezen viszonyok azok, a melyekből valami tanúságot meritheténk.

Menjünk tovább. Nemcsak a törvényszéki orvostanból, hanem mindennapi tapasztalásból tudjuk, hogy a sérelmek a mily érdekesen változatosak, ép oly tanúlságosak is. Ha van átalában valami, mi az orvosok gyakorlatukbani önteltségének és haladást gátló hiuságának mindig tudott következményeiben háladatos határt szabni, úgy ez a v a l a m i az volt, hogy sérelmekkel szemközt az orvosnak akarva nem akarva — ha utólagosan nem akart jóslatában kudarczot vallani — el kell ismernie mindig legalább azt az egyet, miszerint a kórkimenet előtte

* A jelen czikket mintegy folytatásaúl vehetni azon czikkeknek, melyeket lapunk utolsó számaiban a cholera és hagymázól közöl ünk. Ügy hiszszük hogy a jeles vegyész gondolatai a gyakorló orvost is érdeklendik s kisérletek tevésére buzditandják. Sz.

merőben rejtélyes. És ime ügytárs úr a sérelmekre, ezen az orvosi gyakorlatban talán legérdekesb, mert legtanulságosb részre, alig szentel pár sort, és teljesen beéri azzal: hogy megrója, miszerint sérelmek „verekedés közt, fák galyai, marhák szarvai és farkai által" ejtettek, és „hideg vizzeli borogatások, nadályozás és arnica föstvény által" gyógyultak. Már bocsánatot kérek, de ha valaki szakember gyanánt lép föl, akkor az ez irányban igényeket ki is kell elégitenie. Én úgy hiszem, hogy lencse-ficzamot, szarurepedést, szivárványiszammal s több effélét az emlitett szerekkel alig lehet sikeresen gyógyitani, egyrészt, másrészt pedig, ha ilynemű sérelmek, p. szarvdöfésre az ily hathatós sérelemre nem jöttek volna létre, ezen létre nem jövetel megemlitése egymaga is sokkal érdekesebb közzétételre, mint az, hogy a szemsértések ilyen vagy olyan szerek használatára meggyógyultak.

Nagyon hosszúra nyúlna e levelem, ha pontról-pontra akarnám kisérni ügytárs úr hivatalos jelentését, ha bőven akarnám megmagyarázni abbeli bámulatomat, hogy a farkas-, fekete hályog, a láttompulás kórjelzésénél egy árva szócskára sem érdemesiti korunk szemészetének legnevezetesbb vívmányát, a szemtükröt, mely valóban legbecsesb iránytűjévé lett minden szemésznek, ki nemcsak gyógykezelni, ha nem kórismerni is alaposan akar. Nem mondom én, hogy hivatalos kórházi rövid jelentésekben minden egyes fekete hályog, láttompultság, vagy farkas-hályog esetét nyomon kövesse a szemtükrészeti lelet, nem azt sem, hogy a köszvényes szemlob — valószinüleg glaucoma vagy chorioditis serosa — minden esetében szorgos kórnyomozás eredményeként kezéré adja olvasóinak a jelentést tevő azt is, miszerint valóban kivájultnak találta az idegdombcsát és lüktetőknek az ütereket, de igen is kivánom az oly tudósitásban, melyben a mellett, hogy szakembertől ered, még az is hangsúlyozva van, hogy az orvosok nem képezik ki magukat az oskolában elegendőképen a szemészetben, s hogy az orvosi lapokban jeles szemorvosok által irt tudományos czikkeket gyakran lehet olvasni, de ebből a vidéki orvos, ki nem specialista, nem tanulja meg az egyszerű szemlob sikeres gyógyitását, kivánom igen is föllelni legalább nyomait azon óriási lépéseknek, melyeket a szemészet az utóbbi években tett, valamint azon praktikus elveknek, miket bő gyakorlat a nép között annak jótékony kezelésére valóban szolgáltathat a szakembernek.

Az oly jelentés tehát, hol a szemtükör tárgyilagos leleteinek nyomára nem akadok, hol megannyi szemsértés egyféleképen gyógykezeltetik, megannyi szürke hályog műtételéről csak annyi mondatik, hogy szerencsés vagy szerencsétlen kimenetelü volt, hol a láttompultság, fekete és farkas-hályogról nincs egyéb tudósitani való, minthogy e vagy ama gyógyszer segélyével pár nap alatt (!) teljesen meggyógyult vagy csak javúlt, az ily jelentés, szerény véleményem szerint, t. ügytárs úr nem áll a mai szemészet színvonalán, és irója igen bölcsen cselekszik vala, ha egyátalában akarja közzétenni vagy hivatalos minőségénél fogva kell közzétennie kórházában tett tapasztalatait, ezt ne tegye mások tudományos törekvései sikerének becsmérlésével, különösen akkor ne, ha homlokegyenesti ellenkezésben érzi magát mindazokkal, kik m a i n a p s á g tüzetesen foglalkoznak a szemészettel.

Vegye egyébkint ügyféli tisztelet teljes biztositásomat arról, hogy jelentését bizonyára szó nélkül hagyom, ha mint levelem elején kimondám, nem akartam volna ez igénytelen megjegyzéseimmel hazánkban is előszeretettel művelt szaktudományunknak némi kis szolgálatot tenni.

Vidor Zsigmond tr.
gyakorló szemorvos Pesten.

Mi a homoeopathia?

— — —z, jan. hóban 1866.

Múlt hó vége felé a szomszéd A. megye határos helységébe tanácskozmányba hivattam. Belépve a vendégszobába, bemutatják Gr. s M. tudorokat, A. megye Sz. városában gyakorló hasonszenvészi orvosokat, kiket csak hirből, de személyesen ösmerni nem volt szerencsém. Első pillanatban megilletődtem, mert megvallom, nem vagyok barátja ez ügynek, s mindeddig, – pedig innen s tova fél jubilaearis leszek — hasonszenvi orvosokkal tanácskozmányban részt venni elvemnél fogva szigorúan kerültem. De a mint a szokásos „örülök, hogy szerencsém van megismerkedni" elfogadásnak vége lett, s érezve a pillanat súlyát, azon töprenkedém, hogy mikép találjam magamat bele a szokatlan helyzetbe, a szoba egyik szögletéből előállott még egy kartárs, K. tr., Sz. városa, s környékének egyik közszeretetű orvosa, s ezen elvbarát társaságában türhetőbben érzém magamat.

A kóreset s a mellette követett eljárás röviden ez: N. N. földbirtokos ezelőtt két hóval éjjel utazván, feldül s fejét egy másik kocsi kerekébe vágja; azóta hol kisebb, hol nagyobb, némelykor kiállhatatlan fejfájásban szenved, leginkább a jobb halánték táján, de e mellett feljárt, hanem hébe-korba annyira fokozódtak fájdalmai, hogy nehány napra lefeküdni kénytelenittetett. Ezen baja ellen ő hasonszenvileg Gr. tr. által kezeltetett. December hó egy éjjelén, minden kihágást kerülve, többek társaságában mulatván, következő nap összerogyott s eszméletét elvesztette. Fennevezett hasonszenvi orvosok segedelmére felkérettek. — Mi volt a rendelet? — Rögtön küldöttek a közel eső Sz. városába levő gyógyszertárba hólyaghuzó tapasz és porok után, melyeknek mindegyike három szemer édes higanyt s öt szemer jalappa gyantát tartalmazott. — Ez nem elég. Keveselvén az elhozott hólyaghuzó mennyiségét, miután a betegnek megrémült atyafiai állapotának perczről-perczrei súlyosbodását észlelvén, K. G. tr. úrat is jónak látták a beteg látogatására felkérni, ennek megakadályoztatása esetére azt üzenték, hogy még egy adag hólyaghuzót küldjön. A második küldemény tapasz megérkezvén, egy szemtanu hiteles elbeszélése szerint, hozzá fogtak a similia similibus gyógykezeléshez, t. i. míg az egyik kartárs a szegény eszméletlen beteg szép fekete haját kusztorával, sok helyütt a fejbőrrel együtt lenyirbálta, addig a másik a hólyaghuzót felkente, s az egész koponyát, kivéve a homlokot, alföldi bojtár-viselet módjára sapkaszerűen beteritette. Este K. G. tr. s csekélységem is megérkezven, a beteget eszméletlenül az ágyban feküve, s fejét szorosan ahhoz tapadt fehérruha neművel beburkolva találtuk. Én nem is sejditvén, hogy mi légyen a ruha alatt, felemeltem s levettem a jó vastagon bekent ruhát. Az irtózatos látványtól megdöbbenve, láttam s szagoltam, hogy bizony nem más mint a beteg koponyájához hasonszenvileg idomított hólyaghúzó sapka az, mit kezemben tartok. — Ez elég lehetne úgy e bár, de ez egyszer nem volt. Megvizsgálván a beteg állapotát, a kórjelek összege az agnyomást kétségtelenné tette, s mindnyájan abban egyeztünk meg, hogy az agybeli vértorlódás okozta nyomást érvágás által meg kell szüntetni, s a beteg fejére jéggel telt hólyagot alkalmazni. Visszatérvén a tanácskozmányból a beteghez, Gr. tr. mondá, hogy „őt, mint legfiatalabb kartárst illeti az érvágás műtétének dicsősége“, mit neki annál szivesebben engedtünk át, mert csakugyan kiváncsiak voltunk látni, miképen illik a hasonszenvész kezébe az érvágó gerely. S íme oly ügyeséggel kezelte a tárczájából elővett gerelyt, hogy csodálkozásunkat a felett el nem titkolhattuk, mire a hasonszenvész úr azt válaszolta, hogy már tíz esztendeje eret nem vágott. — A imént elmondott tények után ezen állitásában nem is volt okunk kételkedni, s mi szavai hitelességében a legnagyobb készséggel megnyugodtunk.

—r.

Vegyesek.

Pest. — *A m. orvosi könyvkiadó társulat részére* az évi díjat szerkesztőségünknél lefizették; 1866 évre: Sugár Fábius és Röck János trok 10 frt; Kovács Antal, Adler Adolf, Kaiser Sándor, Vojtitz Mór és Kövessy Ferencz trok 8 frt; — 1865 és 1866-ra Bokor Clarentius tr. 16 frt; — 1864 és 1865-re ifj. Zlamál Vilmos tudor 16 forintot.

— Sugár F. tr. az orvostanhallgatók segélyegylete részére egy aranyat küldött be szerkesztőségünkhöz.

— Megjelent és minden könyvkereskedésben kapható: A gégetükrészet, különös tekintettel az orvosi gyakorlatra. Írta *Hermann Adolf* tr. gy. műtőorvos Pesten. Egy fametszettel és a gégetükrészet eszközeit ábrázoló táblával. Pest. Lauffer testvérek, 1866. Nagy 8 rét, 11 iv. Bolti ára 2 frt. o. é. Ajánljuk a t. ügytársak figyelmébe ezen orvos gyakorlati szempontból magyar nyelven irt első gégetükrészeti munkát, kivált pedig azoknak, kik hasonló tartalmú munkát még nem birnak.

* Az *irgalmas rend* magyar tartománya 14 kórházában, mint az évi jelentésben olvassuk, 1865-ben összesen 10,181 beteg ápoltatott elbocsáttatott 8184; meghalt 783, ápolás alatt maradt 614. A budai ápolda 50, a pécsi 12 ágygyal szaporitva lőn. Szerzetes az összes kórházakban 161 van elhelyezve; ezek ápolják a betegeket, kezelik a ház ügyeit, s egyszersmind élelem gyüjtéssel is foglalkoznak, miután az alapitványi összlet nem fedi egyenlően a szükségletet.

— Hasenfeld Manó tr. szliacsi fürdőorvos, a W. med. W.schrift szerint a bécsi egyetemnél, mint a balneologia magántanitója f. hó 24-én tartja próbaelőadását.

Oppolzer bécsi egyetemi tanár úr szerencsés meggyógyulása alkalmából tervezett üdvözlő feliráshoz, a magyarhoni fürdő orvosokon kivül több gyakorló orvos is csatlakozási szándékát kijelentvén, — ezen üdvözlethez járulni kivánó ügyfelek, f. é. martius 6-án délutáni 4 órakor a budap. kir. orvosegylet helyiségében e czélból tartandó értekezletre megjelenni kéretnek. — a vidéki ügytársak pedig csatlakozási szándékukról ez ideig, alolirottak bár melyikét levél által szivesked-jenek tudósitani. Dr. *Patrubány G.* Dr. *Mangold.*

— *α* — *Sebészi kép a Kr. sz. előtti korból.* — Vinet az „École des beaux arts“ könyvtárnoka Dechambre tr.-t a „Monuments inédits de l' Institut“ (XXV. l.) egyik kincsére figyelmeztette, mely az ókorból való sebészi jelenetet ábrázol. Vulciaban ugyanis gyönyörű cserépedényt találtak, melynek belsejében volt az emlitett szép rajz. Két alakból áll, melyek egyike szakáltalan, fejét csinos sisak fedi, s térdére ereszkedve, azzal foglalkozik, hogy társának, ki szakállas harczos, balkarját bekötözze, s az utóbbinak görcsösen hátrahajtott fejét szinte sisak fedi, arcza élénk fájdalmat külöl, vértje válláról le van véve és paizsán ül, miközben jobb szárát összehúzza, míg a balt kinyújtja, jobb kezével pedig a kötést tartja, melyet a fiatal hős 8-asok alakjában a legnagyobb csínnal, könnyüséggel és figyelemmel alkalmaz, mint ezt csak tanult és gyakorlott orvos teheti. A sebzett harczos oldalán nyilat láthatni, melynek hegye meg van csavarodva. A fiatal hős feje felett *AXIAEYΣ*, míg a másikénál *ΠATPOKAOIΣ* olvasható. Így tehát Achilleüssal van dolgunk, ki Patrokloszt kötözi, s a bal kar sebe, nemkülönben a nyil megcsavarodott vége valószinűvé teszi, hogy a nyil a paizson hatott keresztül. Ezen sebesülés Trója ostromakor alig ha történt, legalább az Iliasban ennek nyomára nem akadhatunk, hanem valószinűleg, azon 23 város elfoglalása idejére esik, melyek Achilles hőstetteinek első színhelyei voltak, s melyeket úgy Homeros Iliasában megemlit, mint Philostratos (Heroica XIX) megérint. Achilleüs sebészi ösmereteit és gyakorlottságát tanitója, Chiron (*χειρ*, kéz) által szerezte meg, ki egyszersmind sebész volt. Ha pedig a müvész után kutatunk, kitől a cserép és a rajz való, kutatásunk csakhamar kielégittetik, minthogy a kép alatt igen olvashatóan *ΣOΣIAΣ* nevét találjuk, ki Nagy Sándor idejében történeti hirességű fazekas volt, s Kr. e. 330, míg Hippokrates után körülbelől másfél száz évvel élt. Tudjuk ugyan, hogy azon korbeli orvosok kötéseket alkalmazni tudtak, leírásaik azonban csak különös alkalmazási helyek, vagy különös sértésekre vonatkoznak, míg a Sosiás által rajzolt kötés azt látszik mutatni, mely átalánosan használtatott.

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1866. február 16-től 1866. február 22-ig ápolt betegekről.

1866.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg			gyógyult			beteg			beteg					
	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	összeg	férfi	nő	szülönő	gyermek	elmekór	összeg
febr. 16.	14	11	25	8	16	24	—	2	2	317	370	3	5	31	726
„ 17.	16	6	22	4	4	8	1	3	4	328	368	3	5	32	736
„ 18.	20	12	32	18	14	32	1	1	2	329	365	3	5	32	734
„ 19.	16	8	24	15	—	15	2	—	2	328	373	3	5	32	741
„ 20.	21	8	29	16	22	38	2	—	2	332	357	3	5	33	730
„ 21.	13	14	27	23	12	35	2	—	2	322	351	2	2	33	720
„ 22.	18	12	30	12	8	20	2	1	3	326	364	2	2	33	727

Leggyakoribbak a légző szervek hurutos és lobos bántalmai. A héten a létszám nem szaporodott. A halottak száma kevesebb.

Igazitás:

„Szemészet“-i mellékletünk 2-dik számának 10-ik hasábján, alulról a 21-ik sorban rendetlen astygmatismusra helyett olv. szabálytalan astygmatismusra.

H.

PESTEN, 1866. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN. (Dorottya-utcza, 14. szám).

Melléklet: A „Szemészet“ 2-ik száma.

SZEMÉSZET.

Melléklet az „**Orvosi Hetilap**“ 8-dik számához. **Hirschler Ignácz** tudortól.

2-ik szám. Vasárnap, február 25-én. 1866.

Tartalom: A látzavar, mint a szembetegségek egyik tünete. IV. A lencse bántalmai által okozott látzavar. (Folyt.) — Reczeg- és látideg-sorvadás festeny elfajulással mint öröklött baj egy család négy nemzedékénél. — A porlasztó készülék alkalmazása szemhéjbajok ellen. (Előleges jelentés). — A szemtakárnak gyógyitása szeszes oldat befőcskendése által. — Mór (amaurosis) vérhányás után.

A látzavar, mint a szembetegségek egyik tünete.

IV.

A lencse bántalmai által okozott látzavar.

(Folyt.)

Rövidlátásról a kezdődő hályogban szenvedő betegek még akkor is szoktak panaszkodni, mikor tudományos értelemben rövidlátás nemcsak nincs jelen, de épen a fénytörés ellenkező állapota t. i. hypermetropia található fel. Rövidlátás alatt t. i. a közönség átalán minden oly állapotot ért, mely a szemet távol fekvő tárgyak tiszta látására képtelenné teszi, egészen eltekintve attól, hogy javitható-e ezen látgyengeség homorú üvegekkel vagy sem, s hogy milyen a látképesség a közel levő tárgyakra nézve. Ezen nézet folytán oly egyének is nem ritkán vélnek rövidlátásban szenvedni, a kik, mint mondám, nem myopicus hanem hypermetropicus szemalkotással birnak, a mi kiváltképen ujonczozás alkalmával igen kellemetlen félreértésre szolgáltathat alkalmat. Csak minap egy szomszéd megyebeli család fordult hozzám tanács végett egy fiatal ember érdekében, ki a családbeliek állitása szerint oly magas fokban rövidlátó, hogy az utczán még szüleire sem ismer s olvasás közben a könyvet igen közel tartja, s a kit a vizsgáló orvos rövidlátónak, illetőleg katonai szolgálatra képtelennek még sem akart elismerni. Megvizsgálván szemeit, az egyiket kiválóan hypermetropicusnak, a másikat astygmaticusnak találtam; az elsőnek látereje erős domboru, az utóbbié megfelelő hengeres üveg segitségével megközelitőleg tökéletessé vált. Természetes, hogy a homorú szemüveg, melyet neki mint rövidlátást állitónak a hivatalos vizsgálat alkalmával adtak, nemcsak nem volt előnyére a láterőnek, hanem még inkább csökkentette azt, miből aztán következtették, hogy állitása hamis.

Tárgyunkhoz visszatérve, már fennt említettük, hogy kezdődő hályognál a távol levő tárgyakat miért látja rosszúl az egyén, de azon kivül még igazi hypermetropia is szövetkezik néha a lencsehomálylyal az ily látgyengeség létrehozására, a mennyiben kezdődő kemény maghályognál a bizonyos mértékben zsugorodásnak indúló lencse laposabb lesz, és ennek folytán fénytörési képessége napról napra alább száll. Ugyanazon okból, nevezetesen a zsugorodó lencse keményebb, engedékenytelenebb állományából ered az alkalmazkodási képesség hanyatlása, mely maga részéről megint a kisebb és közel tárgyak tiszta szemlélését nagy fokban akadályoztatja. Innét van, hogy az első tünet, mely az illető egyéneket rendellenességökre figyelmeztetni szokta, azon tapasztalás, hogy régen megszokott és kedvelt szemüvegök gyengének mutatkozik, hogy rövid idő alatt mindinkább erősebbre szorulnak. Hogy ha tehát idősebb emberek ily panaszszal fordulnak hozzánk, egyszersmind azt is panaszolván, hogy igen tisztán már távolról sem látnak, akkor ferde világitásnál és nagyitó üveggel kezdődő lencsehomályt bizton fogunk felfedezni.

Mellesleg legyen emlitve, hogy fiatal embereknél előforduló lágy hályog keletkezése első időszakában néha valódi rövidlátással, azaz olyan állapottal is találkozunk, melyen homorú üveggel rövid ideig segithetünk. Ezen rövidlátás talán némely esetekben épen a lencse puffadtabb, tehát domborúabb felületén alapszik, ellentétben ama fölebb érintett lelapulással, mely a hypermetropiát öregeknél idézi elő. Ez oknál fogva csakis rövid ideig segithetni amazoknál homorú üveggel, mert a lágy hályog természeténél fogva a homályosodás nagy léptekkel előre szokott haladni s az érettséghez közeledni. Könnyen átlátni, hogy sebesen haladó homályosodásnál, tehát mindinkább növekedő fényszétömlés mellett, az addig még némileg hasznos volt homorú üveg sugárszéttéritő hatásánál fogva csak hátrányára lehet a láterőnek, s hogy ily állapotban a betegek látképessége stenopaeicus készület által még legtöbbet nyerhet. Egy középkorú, a gőzhajóhivatalnál alkalmazott inas, ki jobb szemén lágy kéreghályog által tökéletesen megvakult, bal szemével már most csak oly módon ismer rá az emberekre, sőt olvasni is bir, ha mindkét öklét távcső gyanánt szeme elé tartván, az igy létrehozott szük lyukon keresztül néz, a mint azt nekem a kétségbe esett családapa sirásra fakadva első látogatásánál megmutatta.

A tünetek elemezése elméleti részéhez még tartozik, hogy emlitést tegyünk azon rendellenes görbületekről is, melyek kétség kivül igen gyakran a hályog keletkezése elejétől fogva a lencse felszinében léteznek, s a látzavar nagyobbulását már korán okozzák, rendetlen astygmatismusra szolgáltatván alkalmat. Különösen pedig ismeretesek azon ránczok és redők, melyek a lencse haladó zsugorodásánál a mellső tokban gyakran előfordulnak s szemtükörrel igen könnyen felismerhetők; azok valódi tokhályognál, a hol, mint az úgynevezett középponti tokhályognál (Centralkapselstaar) majd nem az egész lencse különben tiszta és átlátszó, egyedül okozzák a többnyire nagy látzavart, mely ily szemekben nyilvánulni szokott.

Szükséges, hogy még az entopticus tünetekről szóljunk, melyek kezdődő hályognál a láterőt zavarják, illetőleg a betegeket a láterő rendellenességére figyelmessé teszik. Itt meg kell különböztetnünk a mozgó szemfoltokat (mouches volantes) szorosabb értelemben az ezekhez némiképen hasonló, lencsehomály által létre jött árnyéktól. Igaz, hogy mindkét tünemény az árnyéknak tulajdonitható, melyet az átlátszó közegben létező homály a reczegre vet, de azon különbséggel, hogy az úgynevezett mouches volantes igen apró mikroscopicus elemekből veszik eredetöket, melyek az üvegtestben igen közel a reczeghez fekszenek s némi mozgást visznek véghez, míg a lencsehomály bizonyos nagyobb távolságban a reczegtől talál-

kozik és közönségesen helyét nem birja változtatni. De hogy ezek is képesek közönséges világitás mellett határozott alakú árnyékot vetni a reczegre, az mindennapi tapasztalás. Ez által különböznek azok a szaruhártya körülírt foltjaitól.

„Ezen tekintetben nagyon fontos“ — így fejtegeti Stellwag e láttani tüneményt — „hogy a láta terében fekvő lencsehomályok a már összetérökké vált sugarakat sokkal kisebb átmérőben vágják, tehát ugyanazon mekkoraság mellett sokkal nagyobb fokban gyengitik, mint azt a megfelelő szaruhártyafoltok képesek volnának tenni. Ehhez járul, hogy a hályog képződése majdnem mindig az alkalmazkodási képesség csökkenésével, tehát a láttani készület hibás beállitásával párosult, s hogy következőképen a lencsehomály szülte árnyékkupok tetemes átmérővel jutnak a reczeg felületére“.

Elég az, hogy a gyakorlatban naponta ezen tünettel találkozunk, s hogy az a szóbanlevő látzavar minőségének saját jellemét kölcsönözni képes. Betegeink t. i. igen sajátságosan és különbféle képekkel és kifejezésekkel szokták leirni a szemeik előtt lebegö homályokat. Többnyire úgy adják elő a dolgot, hogy nehány nap óta időnként valami szemök előtt lógni látszik, mit kézzel eltávolithatni vélnek, hogy az idegen tárgy hajszálhoz, kis tollhoz vagy légyhez hasonlit, s hogy szürkületkor a kellemetlen látványtól megszabadulnak, fényes világitás mellett pedig igen nyugtalanittatnak általa. Egy 60 éves nő, kinek bal szemében némely körzeti csikok és a láta terében még csak alig ráismerhető homályos folt található fel, azt állitja, hogy tizennégy nap előtt ugy tünt fel előtte, mintha pávatollak lógnának szeme előtt, melyeket valósággal maga körül kereshetni vélt. Most már nem látja többé ezeket, de helyébe egy majdnem fekete csillag jött, mely nagyon háboritja a tisztán látást. Kérdésemre, hogy milyenek voltak a pávatollak, azt válaszolá, hogy „zöldek voltak, fekete szemmel a közepén.“

A káprázás más nemei. pl. szin- és szikralátás (Photopsie) tulajdonképen szürke hályoggal nincsenek oki viszonyban, de ha jelen vannak, igen alkalmatosak arra, hogy az orvost valami még a hályogon kivül rejlő bajra, különösen érhártya bajra figyelmeztessék. Ritkább tünet kezdődő hályognál a többszörös látás (Diplopia vagy Polyopia monocularis), melynek lencsehomályosodás általi keletkezését tagadják ugyan némely buvárok, de mit egyszer kitünő példányban tapasztalni alkalmam volt. Megengedem, hogy maga a homályosodás nem volna képes diplopiát létre hozni, ha hozzá nem járul a láttani készület rendellenes beállítása, mi az én esetemben is myopia alakjában jelen volt ; de azért a kezdődő hályog bár igen ritka tünetei sorából ki nem rekeszthető az.

Gyakorlati szempontból emlitendő, hogy a látzavar, ha csak egy szemben kezdődik a baj, némely egyéneknél csak igen későn mutatkozik, mi leginkább foglalatoskodásuk, életmódjuk és müveltségi fokuktól függ. Ugy nem ritkán történik meg, hogy müveletlen emberek az egyik szemen már érett hályogot hordanak, a nélkül hogy róla tudomásuk volna, s csak a véletlen ismerteti meg velök ezen hiányt, ha pl. valami porszem a másik szembe jut, mely alkalommal azt becsukván, megrémülve veszik észre az egyik szem vakságát. A sértések, melyek az egyik szemen előjönnek, átalában alkalmat szoktak szolgáltatni arra, hogy az emberek a másik szemben létező hiány tudatára jussanak, és akkor többnyire ezt a sértés vagy annak következményeivel szeretik oki viszonyba hozni, azt állitván, hogy a történt sérülés vagy más kis gyuladás óta

látnak rosszul. Érett hályognál természetesen senki sem fogja a betegek ily állitását komolyan venni, de még kisebbszerű kéregcsikok sem engednek hasonló értelmezést, hanem csupán a fölebb adott értelmezésből fejthetők meg, t. i. hogy az illető látzavar a véletlen által jutott a beteg tudatához. Ezen viszonyról legjobban győződünk meg az által, hogy naponta találunk körzeti kéregcsikokat oly szemekben, melyeket más oknál fogva pl. lobos bajok végett vizsgálunk ferde világitással, a hol tehát kezdődő hályog ad oculos bemutatható a nélkül, hogy az egyén látzavarról panaszkodnék. Igy maradhat ez állapot változtatlanul alanyi értelemben hónapokig, sőt évekig, mígnem egy nap ily homályosodott csik a láta terébe nyulván egyik végével, a fennt vázolt látzavart rögtön idézi elő, mit a beteg természetesen új kórállapotnak venni kénytelen és azt megbocsátható tévokoskodás utján valami jelentéktelen külső befolyással vagy is épen akkor fellépő testi megbetegedéssel összefüggésbe hozni hajlandó.

A mondottak elegendők arra, hogy az olvasónak tiszta felfogása legyen a hályog kölönbféle neme és foka szülte látzavarról, melynek taglalásába még számos gyakorlati adatokat hozhattam volna fel, ha attól nem tartanék, hogy ezen úgy is terjedelmes czikksorozat kellőnél hosszabbá válik. A gyakorló orvos különben is elég alkalommal találkozik, hol saját tapasztalással bővitheti idevágó ismereteit, s illetőleg az előre bocsátott tünetelemezést élő példákkal illustrálhatja.

Helyén van itt még röviden említést tenni azon látzavarról, mely a hályogmütétel után épen nem ritkán szokott alkalmat szolgáltatni a betegnek, hogy a mütétel, illetőleg orvosa ügyetlensége ellen panaszt emeljen. Első sorban áll itt a lencsehiány (Aphakia) természetes, úgyszólván élettani következménye, egészen eltekintve a netán hozzájáruló másodlagos rendellenességektől. De a roppant hypermetropia, mely a lencsehiány által létre jön és a beteget mind távolra mind közelre való látásra képtelenné teszi, megfelelő domboru üvegekkel, mint tudva van, tökéletesen kiegyenlithető. Másképen áll a dolog, ha a lencse kivétele után másodlagos hályog, azaz tokhályog mutatkozik, mi a legsikeresebb és legóvatosabb mütét után is megtörténhetik és valóban gyakran meg is történik. Ily esetekben a hályog-szemüvegnek vagy épen haszna nincsen, vagy – és ez a gyakoribb eset — ki nem elégitheti az a beteget, minthogy az ily tokhályoggal járó látzavar igen kellemetlen bonyolodást okozni képes. Most midőn a szemészek azon vannak, hogy a naponta felmerülő mütéttökéletesitő módokkal szemközt, véleményöket ez irányban szilárd alapra fektessék, azon másodlagos látzavart okozó körülmények tanulmányozása jutott érvényre, melyek a különbféle mütét-módok után a mütettek hizonyos százalék-számát többékevésbé megfosztják a várt sikertől. Az e téren tett közlemények és statistikai adatok a mai szemészeti irodalom egy igen tanuságos, érdekes részét képezik, melylyel időről-időre az olvasót megismertetni igyekezendek.

Jelen czélúnkra nézve elég, ha kiemeljük, hogy eltekintve a szemteke mélyebb bajaitól, a lencsetok megvastagodásán kivül, még a szaruhártyalebeny behegedése is számos rendellenességet szülhet a fénytörésre nézve és így látzavarra nyujthat alkalmat. Már a tokhályog maga is, bár elég nagy rése van is, hogy azon keresztül a beteg üvegével minden tárgyat tisztán kivehessen, átlátszatlan vagy félig átlátszó széleivel nagy fokban zavarja meg a tárgyképet, mely látzavar sokféle alakban nyilvánul. Betegeim közül legtöbben ily

körülmények alatt többszörös látásról (Polyopia) panaszkodtak, mely tünet különösen mesterséges világításnál kiállhatatlan volt. 1863-ban műtettem egy 74 éves erőteljes nőt hályogkivétel által, kinek szemében tágas középponti lyukkal ellátott tokhályog maradt vissza. Nagyon meg volt elégedve a műtét sikerével, miután még olvasni is bírt, de este, mikor az utczai lámpák égtek, soha nem mert kijárni, mert minden egyes lámpalángot sokszorosan látott, úgy hogy attól szédelgést kapott. Jelenleg van egy betegem, ki hasonló boncztani körülmények mellett nemcsak kétszeresen látja a tárgyakat, de egyszersmind a járásban is igen hátráltatva van az által. hogy a föld neki emelkedőnek mutatkozik, mint ha hegynek menne, pedig oly hegynek, mely szeme, illetőleg lábai alatt támadni látszik, mi lépéseit igen bizonytalanokká teszi. S így minden egyes eset saját különösségekkel bír, melyeket nem elméletileg, hanem gyakorlatilag ismerhet meg a műtő szemész.

(Folytatása következik)

Reczeg- és látideg-sorvadás festeny elfajulással, mint öröklött baj egy család négy nemzedékénél. *)

Mult őszszel fordult hozzám egy család, melynek több tagja a láttehetség súlyos hanyatlásában szenvedett, míg más tagjainál ezen baj csak kezdőfélben volt. Fordult pedig hozzám nem annyira segitség s illetőleg orvosi tanács végett, mint inkább azért, hogy nekik bizonyitványt állitsak ki, melylyel Ő Felségénél gyámolitásért folyamodhatnának. Az orvosi tudomány vagy ügyességtől, mondák ők, üdvös eredményt többé már azért sem várnak, mert családi tapasztalat folytán meg vannak győződve arról, hogy azon tagjuk, ki élete 12-ik évében roszul kezd látni, az hiába gyógyittatja magát, mivel előbb-utóbb mégis csak meg kell vakúlnia, vagy legalább a vaksághoz közel álló olyan állapotba jutnia, mely őt munkára merőben képtelenné teszi. Családjuk ezen végzetes sorsa ellen küzdeni nekik, eleve is már hiú törekvésnek látszik, s úgy szoktak hozzá e hithez, hogy a különben igen becsületes és munkaszerető család egyelőre is már arra számit, hogy embertársai felebaráti szeretetét igénybe venni kénytelen leend.

Ily értelemben nyilatkozott körülbelől előttem a 21 éves, erős testalkatú *Brenessel Lipót*, ki egy vasúti hivatalnoknál inaskodik, midőn az emlitett bizonyitvány érdekében először nálam megjelent, állitván, hogy édesanyja már majdnem tökéletesen vak, ő maga is oly roszul lát, miszerint inkább urának irgalmából mint saját munkásságából kereshet valamicskét; hogy továbbá egy 15 éves növére s még egy 13 éves fivére lassankint hasonló állapotnak eléje mennek, s hogy valamennyi elősorolt rokona, úgymint ő maga életök 12-ik évéig tökéletesen jól látott, hogy ő több nyelven irni és olvasni tanult, hogy mindnyájan az oskolában jó előmenetelt tettek, de az emlitett kort elérve lassan, de bizton a kikerülhetlen vakságnak esnek áldozatul.

Vizsgálván a fiatal ember szemeit, oly leletre akadtam, mely minden kétséget s minden szavaiba való bizalmatlanságot eloszlatott. Felszólitám természetesen, hogy szegény rokonait nálam bemutassa, mit ő a rá következő nap meg is tett. A náluk feltalált kórtani tüneményeket lehetőleg röviden és oly rendben fogom most előadni, a milyenben a vizsgálatot tettem, megkezdvén azt tudniillik az anyánál, és folytatván a kor szerint gyermekeinél.

Brenessel Juliána 50 éves, erős, ép testalkatású és egészséges arczszinü, fia által vezettetett hozzám, mert népes és ismeretlen városrészekben vezető nélkül már régen nem bir járni, hanem csak künn, az elhagyott külvárosi utczában keresheti még útját, bár ott is csak botorkázva s fennakadva. Már körülbelől 10 éve, hogy látereje ennyire csökkent, de hanyatlásának első jelei fiatal korában mutatkoztak. Egész a 15-ik évig olvasni tudott két nyelven, s minden női munkát végezni birt; akkor kezdődött jelen baja, mely lassan haladva őt mostani szerencsétlen állapotába juttatá. Volt ugyan még egész 12 éves korában is idegen háznál szolgálatban, „de bizony csak igen keveset tehetett és inkább irgalomból és tiszteletben állott szülei iránti kegyeletből tartotta őt azon vidéki család magánál, mely őt később férjhez is adta.“ — Sem szemgyuladásokban sem fejfájdalmakban nem szenvedett soha.

Szobámban látja ugyan az asszony az emberek alakját, de nem tudja a férfit a nőtől megkülönböztetni, látja homályosan a butorokat, veszi észre a fényesen égő lámpalángot $1\frac{1}{2}$ ölnyi távolságra; de az előtte tartott ujjakat semmi távolságra nem birja megszámlálni. A színek közül csak a világos-vereset, a kék és sárga szint birja jó világitásnál némileg megismerni. A láttért gyertyákkal vizsgálva, csak kis mértékben és egyformán minden irányban szükültnek találtam azt, de ezen szükülés alig szembeszökő; annyival inkább feltünik a középponti látképesség mindkét szembeni absolut csökkenése, úgy hogy az oldalvást tartott gyertyalángot minden irányban jobban látja, mint azt, a melyre tekintetét szegezi. Továbbá igen nevezetes, hogy a szemek úgynevezett vak foltja (Blinder-Fleck) szinténigen jellemzetesen tünik fel a láttérben az által, hogy az annak megfelelő helyen tartott gyertyát épen nem veszi észre.

A szemek külső részei nem mutatnak semmi eltérést: a szivárványhártya szine világos-kék szürke, a láták rendes nagyságúak, kissé lomhák, atropin által csak tökéletlenül tágulnak ki, körülbelől 3‴-nyira. A közegek tiszták.

Szemtükörrel az első pillanatban már meglepő a festanyagnak nagy mennyisége, mely a háttér középponti táján le van rakódva. A bal szemben oly tömötteknek mutatkoznak a festenyfoltok, hogy a sötét helyek sokkal felülmulják a világosokat, s a megforditott képben a látának majdnem fele fekete szinben jelenik meg. A fennálló képben közelebbről vizsgálva, észreveszszük, hogy a festanyag nagyobb-kisebb, majd czafatos majd egyenletes széllel ellátott foltokat képez a reczeg felszinén, úgy hogy azok az itt lefolyó edényeket majdnem tökéletesen befedik. A legtöbb és legnagyobb folt van, mint mondám, a sárga folt táján, tehát a látidegtől kifelé, de ettől befelé is találkoznak, bár kisebb példányokban; az egész kép tökéletesen olyan, mintha a reczeg téntával volna tüskézve (bespritzt). A látidegtől befelé találni több helyen a fekete foltok szélén s azok között is igen fényes sárgás-fehér csíkokat, melyek sokkal tarkább képet tüntetnek elő, mint a melyet a háttérnek külső felében leltünk. Megjegyzendő az is, hogy az egyenlitő tája felé ritkulnak és kisebbednek a foltok, az egyenlitőn túl pedig a rovátkolt táj (ora serrata) felé alig létezik, már hasonló festanyagrakodmány.

A látidegdombcsa nagy fokban sorvadt állománya szürkés-fehér, alig átlátszó, határa nem elmosódott ugyan, de éles sem, s úgy tünik elő, mintha a reczeg nem birna tökéletes átlátszósággal és némiképen befátyolozná az érhártya szélét. A mindkét rendü edények igen szükültek, mintegy fonalszerü vékonyságban mutatkoznak.

A reczeg a sárga folt és az egyenlitő között fekvő részében, még a festenytől némileg szabad helyeken sem bir tökéletes üvegszerű átlátszóságával, de inkább selyemszövetféle fényt mutat (Taffetglanz). Edényei mindenütt igen vékonyak, több helyen festanyaggal tökéletesen beburkoltaknak látszanak, különösen a bal szemben az egyik felső nagy ütérág, mely egész az egyenlitő tájáig fekete kötelet képez; az egyenlitőn túl a fekete burok hiányzik.

A háttér egész körzeti részén s átalán ott, hol a festanyag nem akadályozza ez iránti kutatásunkat, az érhártya fölhámrétegének tökéletes hiányáról győződhetni meg, s az érhártya gyurmának ez által egészen lemeztelenitett edénytelepén (Stromagefässlager) igen kitünően jellemzett sorvadási tünemények találhatók fel.

*) Előadtam és bemutattam a k. budapesti orvosegylet jan. 28-án tartott rendes ülésében.

Az imént vázolt tünetcsoportok alapján kórisménk így hangzik: Reczeg- és érhártya-sorvadás. Roppant festeny-lerakodmány a reczegben. A látideg nagyfokú haladó sorvadása. A kórtani elemek elhelyezéséből pedig jogosan következtetnünk szabad, hogy a kórfolyamat a sárga folt tájából indulván ki, a látideget másodlagos módon támadta meg. Arra nézve, hogy a baj a reczegben vagy az érhártyában vette eredetét, kevésbé határozottan felelhetünk, de valószínü, hogy a két hártyának egymással érintkezésben levő rétegeiben rejlett a bajnak első csirája.

(Folyt. köv.)

A porlasztó készülék alkalmazása szemhéjbajok ellen.

(Előleges jeleutés)

Múlt év september hava óta számos esetben megkisérlettem a kénsavas rézéleg-oldatnak porlasztókészülék általi alkalmazását bizonyos szemhéjbántalmaknál. Utmutatásul szolgált nekem a pyrenaei fürdőorvos *Tillot* azon közleménye, melyet a „Szemészet“ múlt évi 5-dik számában kivonatban előadtam, s melyben a nevezett orvos az ottani ásványvíz ily módon történt alkalmazását szemhéjlob ellen sikerteljesnek állitotta.

Minthogy az úgynevezett pillaszőrmirígylob (Blepharitis ciliaris) egyrészt igen számos példányban előfordul, másrészt még a legszorgalmasb kezelés mellett is a legkonokabb bajoknak egyike, egyelőreezen kórállapotot tüztem ki főképen kisérleteim tárgyául, gyógyszerül pedig azért vettem a kénsavas rézéleget, mert a Tillot által használt ásványviz ezen sót (kénsavas vaséleg mellett) tartalmazza. — Használtam előbb gyengébb (3 szmr. 1 ob. vízre), később erősebb (5 szmr.) oldatot. Készüléknek pedig választottam azon ismeretes kis porlasztót, mely egy üvegből, egy kautschukhólyagból, meg két szögletben találkozó üvegszárból áll, s melyet most női salonokban illatszer-porlasztóképen használnak.

Hogy könnyebben értessem meg a t. olvasóval az új gyógykezelés értékét, valamint eredményét, szükséges előrebocsátanom, miszerint a fennt emlitett megnevezés, Blepharitis cil. alatt háromféle egymástól igen különböző betegség jön elő az orvosi jelentésekben. Az első, melyet a száraz és pikkelyes formának mondhatnánk, mint örökleteg baj fordúl elő a családoknál, különösen szőke egyéneknél s a többé-kevésbé fölpiros (erythematosus) szemhéjszélén számos kis korpaféle pikkelyt mutat, mely évekig naponta meggyül és a szemszőrnek, veszedelmes bár kisebb mértékben, mint a második alak. Ez ellen eddig legnagyobb sikerrel kámphoros vörös higanyélegkenőcsöt, szemzuhanyozást, hideg fürdőt stb. szoktam volt alkalmazni. Mondhatom, hogy az új gyógymód legalább versenyezni bir a régivel, mindig javitott a beteg állapotán, gyakran tökéletesen megszüntette a bajt.

A második alakot fekélyes szemhéjlobnak mondhatnók, mert a vastag, sárgás barna pörkök alatt, melyek a beszürődött s megvastagúlt szemhéjszélt fedik, mindig megujuló, néha igen mélyen a szőrmirígyalapba beható fekélyek rejlenek, melyek idővel ezen mirígytelep tökéletes sorvadását idézik elő s e szerint a szemhéjat szőrétől többé-kevésbé, de még tökéletesen is megfosztják. Ez ellen a pörkök szorgalmatos leszedése, egyszersmind a beszürődött szemhéjszél langyos péppel való fellágyitása, továbbá a fekélyek pokolkővel gyakran ismételt ételése, végre a fennt emlitett kenőcs és szemzuhany vétettek használatba. Az uj gyógymód itt már nem mutatkozott oly sikeresnek, mint az első alaknál, s több esetben fel kellett vele hagynom, vagy legalább közbe-közbe a pokolkőhöz fognom. De voltak ezen esetek közül is némelyek, melyek bámulatosan javultak. Különösen egy 17 éves szép leány, ki szépsége miatt már nagyon aggódott, miután 1 ½ évig pokolkővel hasztalanul kinoztatott, pár hét alatt tökéletesen meggyógyult, még pedig úgy, hogy 3 hónap alatt a legkisebb visszaesés sem mutatkozott.

Leghasznosabbnak találtam végre a porlasztót a 3-dik alaknál, a melyben t. i. részint kőthártyabaj — idült hurutos duzzadtság, részint szemhéjszörmirigylob képézi a betegség alapját. A t. olvasó ismeri azon némileg kiszegélyzett (ectropium organicum) vörös szemhéjakat, melyek bőre folytonos könyezés által felhámjától részben megfosztva, igen nehezen eltávolitható vékony lapos pörkkel fedve van. Ezen esetekben a szilárd kénsavas rézéleg jegeczczel való étetést már régen főgyógyszernek ismertem. Az új gyógymód szintén gyönyörüen megfelelt várakozásomnak, a mennyiben egyszersmind zuhanyként hatolt a megvastagult szemhéjszélekre. Igen czélszerűnek bebizonyult ily esetekben a Bowmanféle műtét t, i. az alsó könycsatorna felhasitása, mi „drainage“ gyanánt elősegitette a gyógyulást.

Alkalmaztam a porlasztót rendesen naponként egyszer 1—2—5 perczig, kisebb nagyobb távolságban (4—15") a szerint a mint erélyesebb vagy gyengédebb hatást akartam előidézni.

A szemtakárnak gyógyitása szeszes oldat beföcskendése által.

A Bulletin de Ther. 1865 10 füzetében találjuk a következő némileg meglepő kórtörténetet, melyet röviden közlünk.

Egy 22 éves ember jött *Gosselin* kórosztályára bal szemén minden tüneteiben kifejlődött takárral, mely 5 nappal előbb kezdődött volt, s melynek keletkezési módjára nézve lényeges, hogy az egyén már 4 hét óta kankóban szenved. A szemhéjak dagadtak, az átmeneti redőben nagy mennyiségü geny találtatik, a köthártya igen duzzadt, a szaruhártya körül chemosist képez, a szaruhártya maga még bántatlan.

Gosselin beföcskendeztet két óránkint oly oldatot, mely 1 rész közönséges szesz (alcohol ordinaire) s két rész vízből áll, mit úgy visznek végbe, hogy egy egyén a szemhéjakat távolitja el egymástól, míg egy másik a fecskendőt kezeli. A beföcskendezések közti időben hideg borogatást alkalmaz a beteg.

Az első beföcskendés igen nagy fájdalmat okozott, mely különben csak 10 perczig tartott. Másnap sokkal kisebb mennyiségü geny mutatkozik, s a beföcskendés már nem fájdalmas.

Harmadik nap a javulás olyan, hogy a beföcskendést csak minden 4-ik órában ismétlik; 4-ik nap csak 3 beföcskendés történt, de a szem ugyanazon oldattal borogattatik; 10-ik nap tökéletes gyógyulás.

Ugyanazon egyén jobb szeme pár héttel később lett meg támadva, de miután a beteg mindjárt a nevezett borogatásokhoz fogott, a baj úgy szólván nem is fejlődhetett ki.

Mór (amaurosis) vérhányás után.

Sellheim (Dissertat. inaugur. Giessen 1865) összegyüjtvén a már ismert kis számú eseteket, melyekben vérhányás után mór következett, a casuistikát 3 új esettel szaporitja. 1) 53 éves nő gyakori gyomorzsába után vért hány; 3 nappal később megvakult. Látidegsorvadás találtatott a szemtükörrel. Némi fényérzés megmaradt mind a két szemén. 2) 37 éves férfiú többször szenvedett vérhányási rohamokban. Közvetlenül az utolsó roham után tökéletes vakság állott be, mely 14 nap múlva engedni kezdett, és 3 hónap alatt annyira javult, hogy nagy betüket olvasni bir. 3) Egy 53 éves férfiú hánytató bevétele folytán vérhányást kap, mely nem sokára többször ismétlődött. 3 nap alatt a jobb szem látereje annyira elveszett, hogy a beteg ezen szemmel csupán a világosságot különbözteti meg a sötétségtől; a bal szem minden működése ép maradt.

PEST, 1866. KHÓR és WEIN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN. (Dorottya-utcza. 14. szám).